

Program podrške za roditelje djece s teškoćama u razvoju " Rastimo zajedno plus": dobitci iz perspektive roditelja

Herceg, Nika

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:965798>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Nika Herceg

**PROGRAM PODRŠKE ZA RODITELJE DJECE S
TEŠKOĆAMA U RAZVOJU „RASTIMO ZAJEDNO
PLUS“: DOBITCI IZ PERSPEKTIVE RODITELJA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Nika Herceg

**PROGRAM PODRŠKE ZA RODITELJE DJECE S
TEŠKOĆAMA U RAZVOJU „RASTIMO ZAJEDNO
PLUS“: DOBITCI IZ PERSPEKTIVE RODITELJA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ana Tokić Milaković

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Roditeljstvo djetetu s teškoćama u razvoju i podrška roditeljima.....	2
1.2. Programi podrške roditeljstvu i njihova primjena.....	4
1.3. Program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“	6
2. Cilj i istraživačka pitanja	9
3. Metoda.....	9
3.1. Postupak i sudionici	9
3.2. Mjerni instrument.....	14
3.3. Obrada podataka.....	14
3.4. Etički standardi provedbe istraživanja	14
4. Rezultati i rasprava	15
4.1. Roditeljska percepcija dobitaka za sebe od sudjelovanja na radionicama	15
4.1.1. Stjecanje teorijskih i praktičnih znanja o roditeljstvu i primjena istih	16
4.1.2. Unapređenje roditeljstva	17
4.1.3. Povećan samouvid kod roditelja	19
4.1.4. Afirmacija dobrog roditeljstva i osnaženost za daljnji napredak.....	20
4.1.5. Reinterpretacija teškoća i životnih okolnosti.....	21
4.1.6. Razvoj optimističnog stava	22
4.1.7. Razumijevanje i prihvaćanje djeteta i njegovih teškoća	23
4.1.8. Ostvarenje boljeg odnosa s djetetom	24
4.1.9. Interakcija i razmjena s drugim roditeljima koji dijele slične probleme ...	25
4.1.10. Dobivanje grupne podrške	26
4.1.11. Ugodno iskustvo sudjelovanja i druženja na radionicama.....	27
4.1.12. Uvažavanje vlastitih potreba i osobni razvoj roditelja	28
4.1.13. Dobit od sudjelovanja u programu na razini obitelji.....	29
4.2. Roditeljska percepcija dobitaka od njihovog sudjelovanja na radionicama za dijete s razvojnom teškoćom.....	31
4.2.1. Roditelj bolje razumije, prihvaća i uvažava potrebe i želje djeteta	31
4.2.2. Kompetentniji roditelji/i	32
4.2.3. Promjene u odgoju i pristupu djetetu	34
4.2.4. Roditelj s višim roditeljskih moralom	35

4.2.5.	Napredak u odnosu između roditelja i djeteta	36
4.2.6.	Napredak djeteta	37
4.2.7.	Posredna dobit za dijete od roditeljskog sudjelovanja u programu	38
4.2.8.	Dobitak od obiteljske usklađenosti	39
4.2.9.	Ostvarena formalna podrška	40
4.2.10.	Dobivena mogućnost boravka djeteta u poticajnoj okolini.....	42
4.3.	Doprinos istraživanja i njegova ograničenja	42
5.	Zaključak	44
6.	Literatura	46
7.	Prilozi	51

Program podrške za roditelje djece s teškoćama u razvoju „Rastimo zajedno Plus“:
dobitci iz perspektive roditelja

Sažetak:

Roditeljstvo djeteta s teškoćama u razvoju predstavlja drugačije iskustvo roditeljstva i sa sobom nosi veće izazove u usporedbi s odgojem djeteta tipičnog razvoja. Uslijed ovih okolnosti javlja se potreba za podrškom u procesu osiguravanja nužnih resursa za učinkovitu prilagodbu i svladavanje životnih situacija koje karakterizira povećana razina stresa. U ovom radu prikazan je program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“, namijenjen roditeljima djece s teškoćama u razvoju, čiji je cilj afirmacija pozitivnog i djelotvornog roditeljstva te poticanje razvoja roditeljskih kompetencija. Program se sastoji od 11 interaktivnih grupnih radionica. Cilj ovog kvalitativnog istraživanja bio je steći uvid u subjektivno iskustvo sudjelovanja u programu iz perspektive roditelja djece s teškoćama u razvoju, a istraživačka pitanja bila su fokusirana na percipiranu dobit od programa za same roditelje kao i za njihovu djecu s teškoćom u razvoju. Prikazani su rezultati tematske analize odgovora na pitanja otvorenog tipa koje je po završetku programa dalo 476 roditelja. Dobiveni rezultati ilustriraju brojne dobitke od sudjelovanja u programu. Ključni dobitci uključuju povezivanje s drugim roditeljima u sličnoj životnoj situaciji, razmjenu savjeta i iskustava, dobivanje grupne podrške i podrške stručnjaka, usvajanje novih znanja i vještina, rast roditeljskih kompetencija, stjecanje afirmacije i ohrabrenja u roditeljskoj ulozi, povećani samouvid, reinterpetaciju razvojnih poteškoća, bolje razumijevanje djeteta s razvojnom teškoćom te razvijanje boljeg odnosa s djetetom uključujući napredak u komunikaciji, djetetov razvoj u različitim područjima, i sveukupnu dobit za dijete u obliku kvalitetnijeg roditeljstva kao izravan rezultat roditeljskog sudjelovanja u programu.

Ključne riječi: program podrške roditeljstvu, djeca s teškoćama u razvoju, perspektiva roditelja, tematska analiza

Support program for parents of children with developmental disabilities "Growing Up together Plus": gains from the parents' perspective

Abstract:

Parenting a child with developmental disabilities is somewhat different parenting experience and brings with it greater challenges compared to raising a typically developing child. Due to these circumstances, there is a need for support in the process of securing the necessary resources for effective adaptation and overcoming life situations characterized by an increased level of stress. This paper presents the parenting support program "Growing Up Together Plus", intended for parents of children with developmental disabilities, and its goal is to affirm positive and effective parenting and encourage the development of parental competence. The program consists of 11 interactive group workshops. The goal of this qualitative research was to gain insight into the subjective experience of participating in the program from the perspective of parents of children with developmental disabilities. The research questions focused on the perceived benefits of the program for parents as well as their

children with disabilities. Results of the thematic analysis of the answers gathered through a questionnaire, which was filled out by 476 parents at the end of the program, are presented in this paper. The results illustrate numerous gains from participating in the program. Key gains include connecting with other parents in a similar life situation, exchanging advice and experiences, receiving group and expert support, acquiring new knowledge and skills, increased parental competence, gaining affirmation and encouragement in the parental role, increased self-insight, reinterpretation of developmental difficulties, better understanding of the child with a developmental disability and developing a better relationship with the child, including progress in communication, the child's development in various areas, and the overall gain for the child in the form of higher quality parenting as a direct result of parental participation in the program.

Key words: parenting support program, children with developmental disabilities, parents' perspective, thematic analysis

Izjava o izvornosti

Ja, Nika Herceg (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Nika Herceg

Datum: _____

1. Uvod

Način na koji se djeca podižu u najranijim godinama utječe na mnoge aspekte njihovih života uključujući razvoj mozga, jezika, društvenih vještina, emocionalne regulacije, samokontrole, mentalno i tjelesno zdravlje djece i njihovu sposobnost da se kasnije nose sa spektrom niza životnih događaja (Sanders i sur., 2014.). S obzirom na uspostavljenu vezu između roditeljskih praksi i ponašanja djece, programi usmjereni na unaprjeđenje roditeljstva, temeljeni na principima učenja naširoko su prepoznati kao „zlatni standard“ u promicanju dobrobiti djetinjstva i prevenciji problema u ponašanju kod djece (Sanders i sur., 2014.).

Programi roditeljstva usmjereni na jačanje i osnaživanje obitelji i zajednica sve se češće nude u kontekstu usluga kojima se pruža podrška obiteljima (National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2016.). Kada se govori o roditeljskom pravu na podršku za rast roditeljskih kompetencija, važno je uzeti u obzir da roditelji djece s teškoćama u razvoju imaju posebno izraženu potrebu da to pravo ostvare, zbog specifičnih stresora koje doživljavaju, a koji mogu utjecati na njihovo roditeljstvo (Pećnik i Starc, 2014.). Programi podrške roditeljstvu razvijeni za roditelje djece s teškoćama u razvoju nerijetko su usmjereni na olakšavanje adaptacije te povećanje jezičnih, akademskih i vještina samopomoći kod djece s teškoćama (McIntyre, 2008.).

Program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“ (Pećnik i Starc, 2014.). jedan je od programa čiji je cilj pružiti podršku roditeljima djece s teškoćama u razvoju, uzimajući u obzir brojne društvene promjene koje obilježavaju kontekst u kojem roditelji u suvremeno doba podižu djecu, specifičnosti roditeljstva djeteta s teškoćama u razvoju, te izazove i odgovornosti koji dolaze s njihovom roditeljskom ulogom. Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta predstavlja središnji teorijski konstrukt programa Rastimo zajedno, prema kojem svako dijete ima pravo na roditeljsko brižno i njegujuće ponašanje, vodstvo, strukturu, osnaživanje te uvažavanje vlastite osobnosti, a roditelji pravo na podršku u obavljanju svoje roditeljske uloge (Pećnik, 2007., prema Pećnik i Starc, 2014.).

1.1. Roditeljstvo djetetu s teškoćama u razvoju i podrška roditeljima

Iako prisustvo djeteta s teškoćama u razvoju može generirati određene pozitivne ishode za obitelj, kao što su veća bliskost u obitelji, radost, te osobni rast članova obitelji, podizanje djeteta s teškoćama u razvoju karakterizira i niz kroničnih stresora, kao što su problemi u ponašanju djeteta, visoki zahtjevi za njegovatelja, stigma, financijski napori i sl. (Scherer i sur., 2019.). Kada se u obitelji rodi dijete s teškoćama u razvoju, neočekivana i trajna priroda takvog događaja općenito povećava ranjivost roditelja na stresore. Postoji mnoštvo dokaza koji govore u prilog tome da roditelji djece s teškoćama u razvoju doživljavaju veći stres od roditelja djece urednog razvoja (Jones i Passey, 2004.), a njihove specifične životne okolnosti za sobom povlače i veću potrebu za pomoći i podrškom, posebno kada se govori o roditeljskom pravu na podršku za rast roditeljskih kompetencija. Istraživanja govore o tome kako roditelji djece s teškoćama u razvoju imaju značajno izraženiji osjećaj zabrinutosti oko ponašanja i razvoja djeteta nego što to imaju roditelji djece tipičnog razvoja, te čine sve kako bi kompenzirali teškoće te kako njihova djeca ne bi bila upadljiva u svojim ponašanjima, što pred njih stavlja veće zahtjeve koji mogu biti opterećujući (Pećnik i Starc, 2014.). Također, pred roditeljima je zadatak da uobičajene obiteljske interakcije, obaveze i događaje prilagode potrebama djeteta, pri čemu moraju balansirati između uloge roditelja, partnera i svakodnevne radne uloge (Milić Babić i sur., 2013.). Ono što proces prilagodbe može uvelike olakšati jesu otvoreni razgovori i komunikacija s članovima obitelji, prijateljima i stručnjacima, osnažujući i podržavajući odnos među partnerima te intenzivna i dugotrajna podrška koja uključuje edukaciju i savjetovanje (Heiman, 2002., prema Milić Babić i sur., 2013.).

Rezultati niza istraživanja pokazala su da roditelji djece s poteškoćama u razvoju doživljavaju više razine stresa nego roditelji djece urednog razvoja (Hodapp i sur., 2003; Johnson i sur., 2003, prema Pisula, 2011.), a razina doživljenog stresa povezana je i s vrstom poteškoća tj. invaliditeta koji je prisutan kod djeteta (Gupta, 2007., prema Pisula, 2011.). Niz autora izvještava o višim razinama stresa kod majki djece s autizmom u usporedbi s majkama djece s drugim teškoćama u razvoju, kao što je npr. Downov sindrom, teže intelektualne teškoće i dr. (Pisula, 2011.). Nadalje, u posljednje vrijeme

pažnja se više ne pridaje samo „većim teškoćama“, već i onima koje se smatraju „blažim“, kao što su teškoće kod učenja, poremećaji pažnje, hiperaktivnost itd. Poteškoće bilo kojeg razmjera mogu negativno djelovati na odnose u obitelji, bili to odnosi roditelja s djecom tipičnog razvoja ili odnosi roditelja međusobno (Leutar i Oršulić, 2015.). Važno je razumijevanje faktora koji doprinose ili ublažavaju roditeljski stres, jer je takav stres štetan za dugoročnu dobrobit roditelja i njihove djece (Hsiao, 2018.). Istraživanja kojima je ispitan odnos između roditeljskog stresa i medicinske dijagnoze djeteta, govore o tome kako roditeljski stres ovisi o težini, vidljivosti i nepredvidivosti teškoća, broju invazivnih zahvata poput operacija, i sveukupnog tipa teškoća – jesu li one više bihevioralne, razvojne ili medicinske – nego o medicinskoj dijagnozi samoj po sebi (Gupta i sur., 2012.). Gupta (2007) govori da su poremećaji u ponašanju i razvoju povezani s većim roditeljskim stresom od same medicinske dijagnoze (Gupta i sur., 2012.).

Kada roditelji doživljavaju visoku razinu stresa i prezaleti su reakcijom na taj stres, njihova učinkovitost u svladavanju roditeljskih zadaća se smanjuje, posebno u obiteljima djece s teškoćama u razvoju. U situacijama kada nije moguće osigurati dovoljnu podršku roditeljstvu od strane obitelji i najbližih, važno je istu osigurati iz drugih izvora (Hsiao, 2018.). Jedan od modela suočavanja sa stresom koji povezuje stres i socijalnu podršku je Model ublažavanja stresa (tzv. stress „buffering“ model; Cohen i Wills, 1985.). Prema ovom modelu, stres nastaje kada netko procijeni određenu situaciju kao prijeteću ili na drugi način zahtjevnju, a nema odgovarajući način suočavanja s tom situacijom. Podrška može intervenirati između stresnog događaja i reakcije na stres prigušivanjem ili sprječavanjem procjene određene situacije pretjerano stresnom. Točnije, percepcija da drugi mogu i žele osigurati potrebne resurse za rješavanje određenog problema može redefinirati potencijalnu štetu koju prijeteća situacija predstavlja za osobu i/ili ojačati nečiju percipiranu sposobnost da se nosi s nametnutim zahtjevima, te stoga spriječiti da se određena situacija procijeni kao vrlo stresna. Osim toga, ljudi koji pružaju podršku mogu ublažiti stres pružanjem rješenja za određeni problem, smanjenjem percipirane važnosti problema te smirivanjem neuroendokrinog sustava što kod osobe dovodi do

blažih reakcija na percipirani stres. Samim time prisutnost podrške olakšava nošenje sa stresnom situacijom (Cohen & Wills, 1985.).

Slično tome, Armstrong i suradnici (2005.) govore o pozitivnom učinku socijalne podrške (koja se odnosi na emocionalnu podršku, podršku vezanu uz rješavanje problema i konkretnu pomoć) u ulozi posrednika između stresora (kao što je odgajanje djeteta s teškoćama u razvoju) i načina suočavanja roditelja. Program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“ ispunjava ovu ulogu – pružanje emocionalne, instrumentalne i informacijske podrške, s ciljem povećanja roditeljskih kompetencija (Pećnik i Starc, 2014.).

1.2. Programi podrške roditeljstvu i njihova primjena

Podrška roditeljstvu odnosi se na složene aktivnosti i niz mjera koje mogu biti usmjerene na različita područja roditeljskog djelovanja. Organizirana je kroz niz javnih usluga iz zdravstvenog, socijalnog i obrazovnog sustava, a uključuje i programe podrške roditeljstvu (Camović, 2018.). Roditeljstvo je jedna od najzahtjevnijih i najvažnijih životnih uloga, koja roditelje može zateći nespremne te nedovoljno upoznate sa zahtjevima i izazovima koji im se kroz roditeljstvo nameću. U suvremeno doba, postoji sve veća potreba roditelja za informacijama, potporom i edukacijom o uspješnom roditeljstvu, zbog čega nastaju edukativni programi te programi za potporu roditeljima (Camović, 2018.). Programi podrške roditeljstvu u pravilu imaju dva, jednako važna i cjelovita, međusobno povezana generička cilja: jedan je izravno poboljšati živote, dobrobit, znanja, resurse i izravnu skrb samog roditelja, a drugi cilj (postigne se neizravno kroz prvi) je poboljšati život, dobrobit i razvoj djece. Ono što je važno istaknuti je da kada roditelji traže podršku i informacije o roditeljstvu koje su im potrebne, moraju biti sigurni da im se pruža sadržaj utemeljen na praksi koji je relevantan i usmjeren na njihove specifične potrebe (Bornstein i sur., 2022.).

Istraživanja pokazuju da su programi roditeljstva načelno učinkoviti u terminima poboljšanja roditeljskog znanja, promjene roditeljskih stavova o pitanjima odgoja djece,

stjecanja praktičnih vještina za suočavanje sa svakodnevnim stresorima, poboljšanja roditeljske učinkovitosti i ponašanja djece u rizičnim kontekstima (Barlow i Coren, 2018.; Rodrigo, 2016.). Međutim, kako bi se potvrdila učinkovitost određenog programa i osigurala kvaliteta podrške koja se pruža roditeljima, potrebno je provjeriti postižu li se određenim programom proklamirani ciljevi te ispunjava li program svoju svrhu.

Moran i Ghate (2005.) u svom pregledu literature ističu određene karakteristike pruženih usluga koje mogu utjecati na njihovu učinkovitost. Pritom su važni svi aspekti provedbe nekog programa – tko ga provodi, kako, te najvažnije što se pruža u određenom programu. U smislu onoga što se pruža, navode kako su usluge obično uspješnije kada imaju jasno artikuliran skup ciljeva i jasno zacrtan put za njihovo postizanje. To znači da je potrebno obratiti pažnju ne samo na „teoriju promjene“, već i na definiranje preciznih mehanizama kojima će se postići promjena za pojedinačne korisnike usluga. Također, navode kako je vrlo važno korisnicima jasno dati do znanja kome je program namijenjen te koje će skupine roditelja od određenog programa imati najviše koristi. Postoji mnoštvo programa roditeljstva namijenjenih općoj populaciji koji ne uzimaju u obzir specifične potrebe određenih skupina roditelja (Moran i Ghate, 2005.). Nadalje, navode kako programi čija je učinkovitost dokazana uglavnom koriste profesionalno osposobljene radnike umjesto volontera (iako postoje neke iznimke). Glavni faktor je sposobnost voditelja da uspostave dobar, partnerski odnos s roditeljima. Sljedeći čimbenik koji utječe na uspješnu implementaciju i isporuku programa može se odnositi na spol roditelja, pri čemu su potrebne posebno osmišljene aktivnosti za privlačenje očeva, kao i osiguranje stručnjaka posvećenih njihovom uključivanju. Također postoje neki dokazi koji upućuju na to da kada očevi sudjeluju u programima paralelno sa svojim partnerima, program može imati značajno veći učinak na promjene u roditeljstvu (Moran i Ghate, 2005.). Osim toga, percipirana pouzdanost pružatelja usluga utvrđena je kao važan element u uključivanju i zadržavanju roditelja u programima kod nekih etničkih skupina. Nekim istraživanjima potvrđeno je da korištenje stručnjaka iz iste etničke skupine, i pojedinaca društvenog položaja unutar društvenih mreža potencijalnih sudionika (kao npr. korištenje stručnjaka iste vjerske skupine) poboljšava uključivanje roditelja u programe (Moran i Ghate, 2005.).

Whittaker i Cowley (2012.) govore kako da bi se potaknulo uspješno sudjelovanje i angažman u programima roditeljstva, organizatori programa u najranijoj fazi moraju strategije podrške pažljivo uskladiti s identificiranim potrebama korisnika. Također, i oni navode kako teorijski principi programa moraju biti jasni, a sadržaj i načini dostave tog sadržaja relevantni i prilagođeni individualnim potrebama roditelja. Osim toga, pružatelji usluga trebali bi biti kompetentni u olakšavanju grupnih procesa kako bi osigurali iskustvo od kojeg će svaki roditelj imati maksimalnu korist. Nadalje, ovi autori predlažu kako bi programi roditeljstva mogli biti učinkovitiji u regrutiranju roditelja kada bi se povezali s drugim srodnim oblicima obiteljske podrške koji mogu riješiti problem strukturnih prepreka koje sprječavaju sudjelovanje roditelja (kao što je npr. nepostojanje prijevoza) (Whittaker i Cowley, 2012.). Konačno, da bi se roditeljima pružili programi koji se temelje na dokazima djelotvornosti i koji se uklapaju u stvarnost današnjeg obiteljskog života, potrebno je provoditi istraživanja koja objašnjavaju koji aspekti programa (npr. sadržaj, organizacija i sl.) određeni program čine učinkovitim, a predstavljanje učinkovitost programa temeljeno na dokazima nužno je kako bi se opravdala njegova daljnja implementacija (Whittaker i Cowley, 2012.).

1.3. Program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“

Program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“ razvijen je u Republici Hrvatskoj pod okriljem Ureda UNICEF-a, a po uzoru na program radionica „Rastimo zajedno“, koji je namijenjen općoj populaciji roditelja djece predškolske dobi. Naime, kroz provedbu primarnog programa prepoznata je potreba za razvitkom programa koji bi odgovorio na specifične potrebe roditelja djece s teškoćama u razvoju. Sukladno tome, osmišljen je „Rastimo zajedno Plus“, program usmjeren na osnaživanje i pružanje podrške roditeljima djece s teškoćama u razvoju (Pećnik i Starc, 2014.). Program se sastoji od jedanaest radionica, podijeljenih po tematskim cjelinama; *1. Svako je dijete posebno, svaki je roditelj poseban, 2. Između očekivanja i prilagodbe, 3. Četiri stupa roditeljstva, 4. Psihološke potrebe djeteta i roditeljski ciljevi, 5. Sva naša djeca i kako ih volimo, 6. Slušanje – važna vještina roditeljstva, 7. Kako dijete uči o svijetu oko sebe, 8. Granice:*

zašto i kako, 9. Roditeljske odgovornosti, 10. Biti roditelj: utjecaji i izbori, 11. Završetak i novi početak (Pećnik i Starc, 2014.). Radionice uobičajeno započinju vježbom ili aktivnošću koja uvodi u temu, podupire iskustveno učenje i stvara ugodnu atmosferu. Nakon toga, prelazi se na središnji dio koji se sastoji od stručnog izlaganja, aktivnosti, vježbi i razmjene iskustva kroz razgovor s cijelom grupom ili u manjim grupicama. Na svakoj radionici roditelji dobiju pisane priloge sa stručnim tekstovima vezanim uz temu koja se obrađivala na toj radionici, a ponekad i domaću zadaću. Za završetak radionice provode se opuštajuće aktivnosti vezane uz temu, a kojima je cilj zbližavanje članova grupe te pružanje inspiracije i motivacije roditeljima za rad s djecom kod kuće (Pećnik i Starc, 2014.).

Radionice vodi tim od dvije do tri educirane voditeljice, pri čemu je profil stručnjaka različit, a obuhvaća psihologe, edukacijske rehabilitatore, socijalne pedagoge, socijalne radnike, logopede, pedagoge i odgojitelje (Pećnik i Starc, 2014.). Voditeljice programa stručne su za područje rada s djecom, posebno na području razvoja u najranijoj dobi, a barem jedna od voditeljica ima i iskustvo rada s djecom s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima. Radionice se održavaju jednom tjedno, u trajanju od dva sata. U grupama je poželjno sudjelovanje 10 do najviše 12 roditelja, dok se većina voditeljica slaže kako je „idealna“ grupa od 8 prisutnih roditelja kako bi se osiguralo održavanje grupne dinamike, stvorilo međusobno povjerenje članova, kvaliteta rasprave te kako bi se roditeljima omogućila konstruktivna razmjena iskustva (Pećnik i Starc, 2014.).

Svrha programa je omogućiti protok informacija, znanja, vještina i podrške koje roditeljima koriste u ispunjavanju njihovih roditeljskih odgovornosti. Glavni cilj programa jest stvoriti poticajno i osnažujuće okruženje u kojem roditelji; razmjenjuju ideje o načinima na koje žive svoje roditeljstvo, upoznaju bolje sebe kao roditelja, prepoznaju učinkovite načine kako se nositi s dodatnim opterećenjima pod kojima žive, načine na koje se trenutno odnose prema svom djetetu te druge moguće načine odnošenja prema djetetu, upoznaju se sa znanstvenim stajalištima o pozitivnoj interakciji između roditelja i djeteta, te o roditeljstvu na dobrobit djeteta (Pećnik i Starc, 2014.).

Program ima edukativnu funkciju, koja uključuje pružanje informacija i savjeta vezanih uz roditeljstvo od strane stručnjaka, a cilj ovog oblika podrške je afirmacija pozitivnog i djelotvornog roditeljstva te poticanje razvoja roditeljskih kompetencija. Uz edukativnu narav radionica, njihova važna svrha uključuje i pružanje ostalih oblika podrške (Pećnik i Starc, 2014.). Ovim programom ističu se vrijednosti grupnog rada koje se odnose na dijeljenje, poistovjećivanje s drugima, prihvaćanje pomoći od „sličnih“, mogućnost provjeravanja u grupi (ljudi se u grupi mogu testirati u raznim ulogama), uzajamnu pomoć i socijalnu razmjenu i prihvaćanje, pri čemu grupa ljudi sa istim iskustvom osobi pruža osjećaj pripadnosti i prihvaćenosti (Pećnik i Starc, 2014.). Grupni rad na radionicama posebno je koristan za roditelje koji zbog teškoća s kojima se suočavaju trebaju dodatnu podršku. Ta podrška može biti emocionalna (mogućnost izražavanja brige i empatije), ohrabrujuća (proces uvažavanja i podizanja samopouzdanja) te instrumentalna i informacijska (razmjena iskustva i informacija), uz specifičan oblik podrške koji se odnosi na osjećaj pripadnosti grupi, a vodi ka smanjenju patnje, osnaživanju i mijenjaju doživljaja stresnih situacija (Pećnik i Starc, 2014.).

Iako svako stanje za sobom vuče specifične probleme, svi roditelji djece s teškoćama u razvoju dijele potrebu za podrškom, kako bi se lakše nosili sa strahom, tjeskobom i pronašli učinkovite načine suočavanja sa stresnim situacijama, a to je najlakše postići u grupi ljudi koji dijele slično iskustvo i međusobno se razumiju (Pećnik i Starc, 2014.).

U nastavku ovog rada biti će prikazani rezultati istraživanja kojim je ispitan dio subjektivnog iskustva sudjelovanja na radionicama provedenim u sklopu ovdje opisanog programa, iz perspektive roditelja djece s teškoćama u razvoju. Pritom su analizirani i predstavljeni odgovori na pitanja kojima su ispitanici percipirani dobitci od sudjelovanja u programu za roditelje i za njihovo dijete s teškoćom. Ti percipirani dobitci mogu se odnositi na bilo koji od aspekata svrhe programa „Rastimo zajedno Plus“ (roditeljima pružiti informacije, znanje i mogućnost razvoja vještina te dobivanje podrške u ispunjavanju roditeljskih odgovornosti), kao i na bilo koje druge potencijalne dobitke koje su roditelji prepoznali tijekom pohađanja programa, a koji nisu bili unaprijed predviđeni.

2. Cilj i istraživačka pitanja

Cilj ovog istraživanja je steći uvid u subjektivno iskustvo sudjelovanja u programu podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“. **Istraživačko pitanje** koje proizlazi iz navedenog cilja je: Što roditelji djece s teškoćama u razvoju vide kao dobitke od sudjelovanja u programu podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“?

3. Metoda

3.1. *Postupak i sudionici*

Ciljana populacija obuhvaćena ovim istraživanjem jesu roditelji djece s teškoćama u razvoju koji su pohađali program radionica u okviru provedbe programa podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“. Kako se program provodi više godina način regrutiranja roditelja za sudjelovanje u programu varira i uključuje nekoliko različitih opcija. Radionice se mogu provoditi u različitim ustanovama i organizacijama, uz zadovoljavanje uvjeta da ih provode educirani stručnjaci. Neke od institucija koje sudjeluju u provedbi programa mogu biti dječji vrtići, rehabilitacijski centri, obiteljski centri, udruge koje okupljaju roditelje djece s teškoćama, udruge koje organiziraju edukacije i grupe za podršku roditeljima, pedijatrijski odjeli u bolnicama i dr. (Pećnik i Starc, 2014.). Centar za podršku roditeljstvu “Rastimo zajedno” upućuje poziv svim vrtićima i ustanovama za koje se pretpostavlja da su u neposrednom kontaktu s roditeljima djece s teškoćama u razvoju, a odazovu se oni koji žele tj. imaju kapaciteta provoditi program. U ovom slučaju zainteresirana ustanova regrutira roditelje. Druga opcija odnosi se na projekte usmjerene udrugama u područjima/županijama s niskim indeksom razvijenosti. Postoji i mogućnost da se roditelji samoinicijativno javljaju za sudjelovanje u programu, kontaktirajući neke od ustanova koje provode programe ili stupajući u kontakt s Centrom putem njihove web stranice (Pećnik i Starc, 2014.).

S obzirom na postupak regrutacije sudionika, u ovom istraživanju kombinirane su dvije vrste neprobabilističkih uzoraka. Prvi uzorak je namjerni uzorak. Pri korištenju ovog

uzorka, posebna je pažnja usmjerena na svakog pojedinca biranog u uzorak (Milas, 2005.). Namjerni uzorak primijenjen je u situacijama kada se organizacije uključene u provedbu programa direktno obraćaju roditeljima za koje znaju da ispunjavaju kriterije za uključivanje u program. Drugi uzorak je uzorkovanje tehnikom „snježne grude“. Jedan od moćnih oblika širenja informacija o programu odnosi se na usmenu predaju, tj. prenošenje informacija s roditelja koji su pohađali radionice i uvidjeli njihovu vrijednost na druge roditelje djece s teškoćama u razvoju (Pećnik i Starc, 2014.). Ti roditelji upućuju druge roditelje na program, a oni se onda mogu samoinicijativno javiti voditeljima programa ili ustanovama koje su program provodile kako bi dobile informacije o uključivanju u nadolazeće radionice, tj. provjeriti kada se održavaju sljedeće radionice na web stranici Centra za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno“, koji nudi informacije o svakom programu podrške roditeljstvu koji provodi, uključujući i program „Rastimo zajedno Plus“.

Ovaj program namijenjen je roditeljima predškolske djece s teškoćama u razvoju, tj. djece s razvojnim odstupanjima i dodatnim edukacijskim potrebama i razvojnim rizicima. Pod pojmom predškolska djeca misli se na djecu do 8 godina starosti, ali prema procjeni voditelja radionica mogu se uključivati i roditelji starije djece (Pećnik i Starc, 2014.). Razlog tome je to što se kod ove skupine djece potrebe i razvojne osobnosti ne moraju nužno poklapati s kronološkom dobi djeteta. Nadalje, jedan od važnih faktora kod donošenja ove odluke je i to što se kod djece s teškoćama u razvoju upis osnovne škole često odgađa, čak i do nekoliko puta, pri čemu se predškolska dob ne definira na jednak način kao što je to kod djece uobičajenog razvoja (Pećnik i Starc, 2014.). Također, tijekom provođenja radionica praksa je pokazala da je u radionice dobro uključivati roditelje djece različite dobi, zbog toga što se često razlikuju po stupnju osvještavanja životnih okolnosti, suočavanja i nošenja sa stresom. Iako je program svojom svrhom namijenjen roditeljima, na radionicama mogu sudjelovati majke, očevi ili (izvan)bračni parovi zajedno, a otvorena je i opcija da se u program uključe skrbnici ili udomitelji kod kojih boravi dijete s teškoćama u razvoju, pa imaju jednako izraženu potrebu za podrškom (Pećnik i Starc,

2014.). Anketni upitnik kojim se prikupljaju osnovni podaci od polaznika radionica ne predviđa jasno izjašnjavanje o odnosu između polaznika radionice i djeteta.

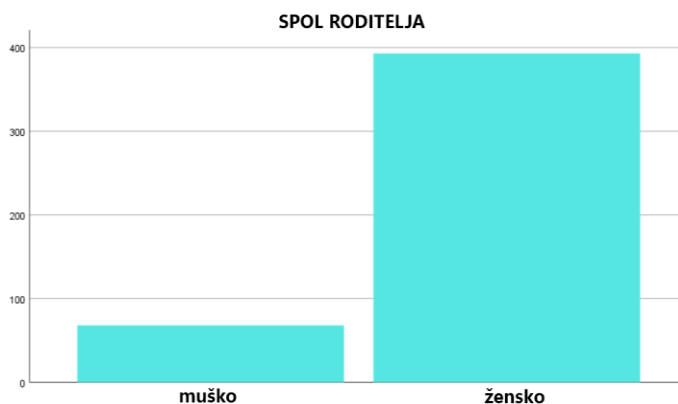
Osim obilježja populacije koji se odnose na to da osobe imaju iskustvo odgajanja djeteta s teškoćama u razvoju, da bi sudionici ušli u konačan uzorak za ovo istraživanje, nužno je da nisu odustali od pohađanja radionica, tj. da su završili program i ispunili anketni upitnik na kraju programa, te da su njihovi anketni upitnici dostavljeni istraživačima zaključno s 09.02.2023. godine. Razlog za uvođenje vremenskog kriterija je taj što se provedbom ovog istraživanja ne zaustavlja provedba samog programa, ali iz praktičnih razloga, nakon početka provedbe istraživanja više se ne uključuju novi podaci koji se dostavljaju Centru za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno“.

Prije početka prve radionice, voditeljice programa roditeljima predstavljaju anketni upitnik, kojim se prikupljaju brojne informacije, od osnovnih demografskih podataka do različitih instrumenata za procjenu. Na kraju programa tj. na posljednjem susretu, roditelji ispunjavaju drugi dio anketnog upitnika koji, između ostaloga, uključuje i dva otvorena pitanja analizirana u ovom istraživanju – pitanje o dobicima za roditelja te njihovo dijete s teškoćom u razvoju. Dio ispunjenih upitnika istraživačima je dostavljen putem pošte, dok se dio unosio u web bazu Centra za podršku roditeljstvu “Rastimo zajedno”. Nakon provjere valjanosti upitnika, podaci su sabrani u jednu bazu, nakon čega je uslijedila provedba tematske analize.

Ukupan broj roditelja čiji su odgovori analizirani u sklopu ovog istraživanja je 476. Dob roditelja kretala se između 23 i 52 godine, pri čemu je srednja dob iznosila 37 godina. Od 461 roditelja koji su odgovorili na pitanje o spolu, 68 (14,8%) su bili muškarci, a 393 (85,2%) žene.

Slika 3. 1.

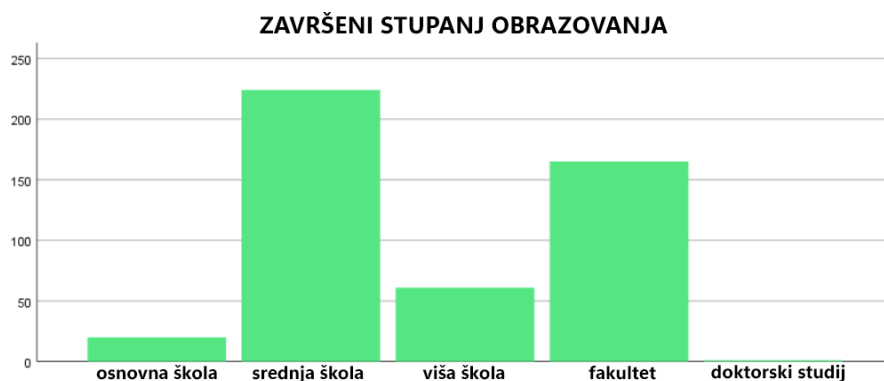
Graf 1: Spol roditelja

Na pitanje o završenom stupnju obrazovanja odgovorio je 471 roditelj, pri čemu ih 20 ima osnovnoškolsko obrazovanje, 224 završenu srednju školu, 61 višu školu, 165 fakultetsko obrazovanje, a 1 roditelj ima završeni doktorski studij.

Slika 3. 2.

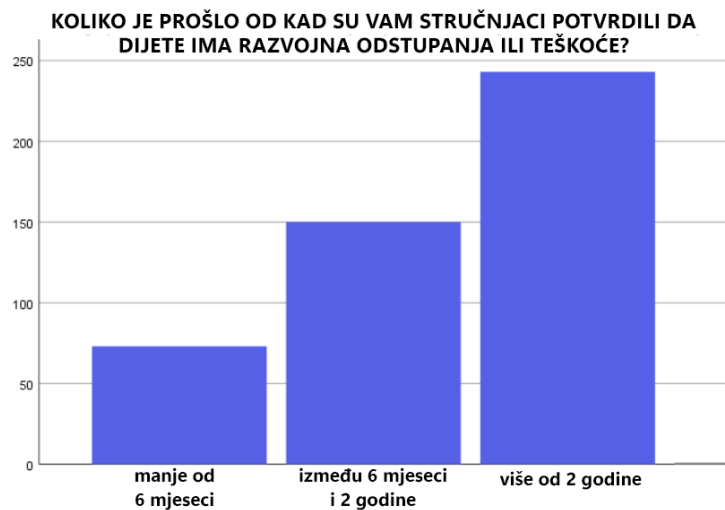
Graf 2: Završeni stupanj obrazovanja

Na pitanje „Koliko je prošlo od kad su vam stručnjaci potvrdili da dijete ima razvojna odstupanja ili teškoće?“ odgovor „manje od 6 mjeseci“ dalo je 73 roditelja, „između 6 mjeseci i dvije godine“ 150 roditelja, a odgovor „više od dvije godine“ 243 roditelja.

Slika 3. 3.

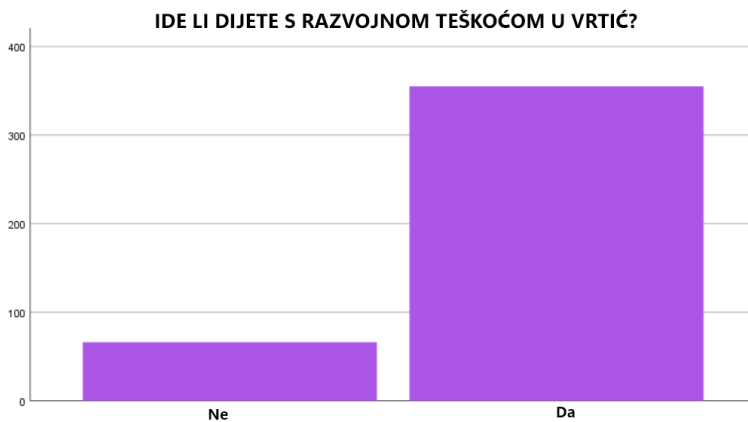
Graf 3: Koliko je prošlo od kad su vam stručnjaci potvrdili da dijete ima razvojna odstupanja ili teškoće?

Na pitanje „*Ide li dijete s razvojnom teškoćom u vrtić?*“ 55 roditelja nije dalo svoj odgovor. Od onih koji jesu, 355 izjasnilo se da njihovo dijete s teškoćom pohađa vrtić, dok je njih 66 odgovorilo da dijete ne pohađa vrtić.

Slika 3. 4.

Graf 4: Ide li dijete s razvojnom teškoćom u vrtić?

3.2. *Mjerni instrument*

Mjerni instrument korišten u ovom istraživanju bio je evaluacijski upitnik. Za potrebe ovog diplomskog rada analiziran je dio evaluacijskog upitnika koji su roditelji ispunili na kraju programa. U navedenom dijelu analizirani su odgovori na dva pitanja otvorenog tipa;

- 1) „Što smatrate najkorisnijim dobitkom od sudjelovanja na radionicama za sebe?„
- 2) „Što smatrate najkorisnijim dobitkom za svoje dijete s razvojnom teškoćom?“

3.3. *Obrada podataka*

Metoda obrade podataka korištena u ovom istraživanju je **tematska analiza**. Tematska analiza predstavlja fleksibilan pristup koji se može koristiti u analizi različitih istraživačkih pitanja, a uključuje analiziranje skupa podataka – bilo da se radi o nizu intervjuja ili fokusnih grupa, ili nizu tekstova – kako bi se pronašli ponovljeni obrasci značenja. Obuhvaća identificiranje, analiziranje i izvješćivanje o obrascima (temama) unutar određenog skupa podataka. Teme obilježavaju nešto važno u podacima u odnosu na postavljeno istraživačko pitanje (Braun i Clarke, 2006.). Teme ili obrasci unutar podataka mogu se identificirati na jedan od dva načina: induktivan ili deduktivan (teorijski) način. U ovom diplomskom radu korištena je induktivna analiza, koju čini proces kodiranja podataka bez pokušaja uklapanja tih podataka u već postojeći, tematski određen okvir kodiranja, već je ovaj oblik tematske analize vođen samim podacima. Braun i Clarke (2006.) navode 6 ključnih faza tematske analize – upoznavanje sa podacima, generiranje početnih kodova, traženje tema, revizija tema, određivanje i imenovanje tema te izrada konačnog izvješća, koje je predstavljeno u ovom radu. U svrhu obrade podataka svi podaci uneseni su u računalni program ATLAS.ti (verzija 7.5.7.) za analizu kvalitativnih podataka.

3.4. *Etički standardi provedbe istraživanja*

Tijekom provedbe programa vodi se računa o pridržavanju etičkih standarda, kako bi se osigurala zaštita sudionika te kako bi istraživanje bilo provedeno u skladu s etičkim načelima i standardima struke. Prije ispunjavanja anketnog upitnika sudionici su upućeni u koju svrhu se istraživanje provodi, te ih se informira o dobrovoljnosti i mogućnosti odbijanja sudjelovanja. Sudionicima se osigurava povjerljivost podataka i informira ih se o tome da će podaci biti obrađeni na grupnoj razini, te da se neće povezivati s identitetom sudionika. Anonimnost je osigurana na način da istraživači nemaju uvid u podatke kojima bi mogli identificirati sudionike na radionicama, zbog čega na početku anketnog upitnika upisuju samo svoju jedinstvenu šifru. Sudionici programa dobili su upute za generiranje osobne šifre (kako bi se ona kasnije mogla ponoviti) prilikom ispunjavanja prvog upitnika, a jedini razlog za korištenje šifri je mogućnost spajanja upitnika na početku i na kraju provedbe programa. Pristup podacima u njihovom izvornom obliku imaju istraživači, o čemu su sudionici unaprijed obavješteni.

4. Rezultati i rasprava

U ovom dijelu rada slijedi prikaz rezultata istraživanja. Cilj istraživanja bio je steći uvid u subjektivno iskustvo sudjelovanja u programu podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“, što je istraženo kroz analizu odgovora na dva pitanja u anketnom upitniku. Za svako pitanje iz originalnih odgovora sudionika ekstrahirani su kodovi, a potom su sabrani u pojedinačne teme (naslovi potpoglavlja). U ovom dijelu prikazani su kodovi s oglednim primjerima. Svi kodovi s pripadajućim temama nalaze se u prilogu 1. ([Prilog 1. Analiza podataka](#)).

4.1. Roditeljska percepcija dobitaka za sebe od sudjelovanja na radionicama

Prvo pitanje glasil je; „Što smatrate najkorisnijim dobitkom od sudjelovanja na radionicama za sebe?“. Na ovo pitanje u anketnom upitniku odgovorio je 461 roditelj, odnosno 96% ispitanika. Tematskom analizom identificirano je ukupno 13 različitih tema: 1) stjecanje teorijskih i praktičnih znanja o roditeljstvu i primjena istih, 2) unapređenje roditeljstva, 3) povećan samouvid kod roditelja, 4) afirmacija dobrog roditeljstva i

osnaženost za daljnji napredak, 5) reinterpetacija teškoća i životnih okolnosti, 6) razvoj optimističnog stava, 7) razumijevanje i prihvaćanje djeteta i njegovih teškoća, 8) ostvarenje boljeg odnosa s djetetom, 9) interakcija i razmjena s drugim roditeljima koji dijele slične probleme, 10) dobivanje grupne podrške, 11) ugodno iskustvo sudjelovanja i druženja na radionicama, 12) uvažavanje vlastitih potreba i osobni razvoj roditelja i 13) dobit od sudjelovanja u programu na razini obitelji.

4.1.1. *Stjecanje teorijskih i praktičnih znanja o roditeljstvu i primjena istih*

Iz analize originalnih odgovora roditelja vidljivo je da su stjecanje teorijskih i praktičnih znanja o roditeljstvu te primjenu istih prepoznali kao dobitak od programa za sebe, a to su iskazali kroz navode o **učanju i stjecanju novih znanja** (*Proširivanje znanja kroz slična predavanja i kroz druženje i komunikaciju s roditeljima druge djece (15IN6), Proširivanje znanja i vještina u odnosu sa djetetom i partnerom (31HE4)*), navode o stjecanju **novih teorijskih i stručnih znanja** (*čuti teoriju odnosno strukturirano objašnjeno kako dijete uči (20TA9), Vrijeme za učenje o teoriji odnosa sa s djecom (15MA2)*), iskaze o **dobivanju (korisnih) informacija** (*Puno korisnih informacija o roditeljstvu (kvalitetnom) (23ZL2), dobila sam puno korisnih informacija o tome što treba za napredak mog djeteta (19MA2)*), **mišljenja i savjeta stručnjaka** (*Radionice su mi pomogle jer sam dobila stručno savjetovanje (voditelja radionice) (05ED3), Na radionicama sam čuo što misli struka i iskustvo o situacijama u kojima se nađemo (28PA4)*), te **informacija o tome „kako biti bolji roditelj“** (*Dobila sam puno važnih informacija kako mogu biti bolji roditelj...(03MA6), Kako poraditi na sebi da budem bolji roditelj...(15IV2)*). Navodili su i **specifičnu korist od određenih sadržaja obrađenih na radionicama** (*Četiri stupa roditeljstva, granice: zašto i kako, biti roditelj: utjecaji i izbori (na17)*), **razvoj vještine postavljanja granica** (*Najkorisnije mi je što sam naučila postavljati granice djeci (27MI7), Saznanja o metodama koje sam počela primjenjivati u...postavljanju granica ©*), dobivenu **pomoć u odgoju djeteta s teškoćama u razvoju** (*Pomoć oko odgoja i odrastanja djece s posebnim potrebama (02DA6), Informacije o tome kako pomoći djetetu*

sa razvojnim poteškoćama i biti bolji roditelj (29JE2)), te dobivanje **prijedloga za rješavanje problema** (... dobila ideje za rješavanje nekih problema kod djetetovog ponašanja. (08DA6), ...da iznesemo svoje situacije i dobijemo odobrenje ili prijedlog u rješavanju (03ŽE4)) kao i **učenje i primjenu novih metoda/tehnika u odgoju** (upoznavanje nekih metoda koje su donijele olakšanje u svakodnevnim situacijama (12DA37), Povezanost s djetetom kroz korištenje tehnika naučenih kroz radionice (27SA3)). Jedan od glavnih ciljeva programa „Rastimo zajedno Plus“ je bio upravo omogućiti protok informacija i znanja (Pećnik i Starc, 2014.), a ispunjenje ovog cilja potvrdili su i sami roditelji kroz prikazane rezultate.

U skladu s ovim rezultatima, evaluacija jednog univerzalnog programa roditeljstva „*Make parenting a pleasure*“, također ukazuje na značajne pomake kod roditelja po pitanju jačanja znanja o razvoju i ponašanju djece, kao i u području razvoja roditeljskih vještina. „*Make parenting a pleasure*“ je program koji se također bazira na grupnoj intervenciji, razvijen je za roditelje pod pojačanim stresom, a jedan od ciljeva mu je jačanje znanja o roditeljstvu i razvoju djeteta (Munger i sur., 2020.).

4.1.2. Unapređenje roditeljstva

Roditelji su dobitak od sudjelovanja u programu prepoznali u unapređenju vlastitog roditeljstva, tj. unaprjeđenju ophođenja s djetetom te razvijanju i primjeni vještina za kvalitetnije roditeljstvo. Njihovi odgovori ilustriraju da su kod sebe zamijetili **unapređenje pristupa i postupanja s djetetom** (*kako pristupiti bolje djetetu s poteškoćama* (03MA4), *Kako kvalitetnije uspostaviti kontakt sa svojim djetetom* (17VE3)), **otpuštanje pretjerane kontrole u roditeljstvu** (*Izvukla sam jednu poruku "Bit blaža i manje govorit "Ne"."* (25MA0), *Spoznaju odnosno saznanje da djetetu moram dopustiti da ima svoje vrijeme za svoje radnje (igru) i da ne moram visjeti nad njim.* (18AN3T)), **učenje primjerenog reagiranja u različitim situacijama** (*Najkorisnije je to što sam u raznim stresnim situacijama naučio što primjerenije i smirenije reagirati.* (27AN2), *Zadovoljnija ću biti jer ću znati bolje reagirati i riješiti neke situacije.* (17MA5), više

samokontrole (30TA5), razvijanje vještine slušanje djeteta (i drugih) (Naučila sam bolje slušati svoje dijete (13MA7), naučiti aktivno slušanje (20TA9)), razvijanje konkretnih vještina (Proširivanje znanja i vještina u odnosu sa djetetom i partnerom. (31HE4), Konkretno vještine za pomoći djetetu i sebi (23AN3)), razvijanje dosljednosti u odgoju (naučila sam se dosljednosti (16IN8), Smatram se...dosljednijom...(07SA4)), učenje o važnosti kvalitetne komunikacije (s djetetom) i načinima njezina ostvarivanja (Kako moram razgovarati sa svojom djecom a da razgovor bude zaista pravi i koristan (07BO3), naučila sam kako komunicirati sa djetetom (06SI6), koliko je važna komunikacija...(24RO8)), nošenje s poteškoćama i izazovima roditeljstva (lakše se nosim sa novim izazovima i problemima roditeljstva (19MI5), lakše rješavanje svakodnevnih situacija koje bi prije redovito završavale plakanjem ili agresijom djece. (15MA2)), stjecanje upornosti (veća upornost u radu s djetetom (30TE4)), više strpljenja (postala strpljivija prema njemu. (27AN1), Imam puno više strpljenja za sve (14EM2)) i učenje i primjenu ja-poruka (Uveli smo ja-ti poruke (12KR2), ja poruke...(14LEI),(16IN8)). Ovi rezultati podudaraju se s glavnim ciljem programa „Rastimo zajedno Plus“, koji uključuje stvaranje okruženja u kojem roditelji upoznaju sebe kao roditelja, prepoznaju učinkovite načine kako se nositi s dodatnim opterećenjima te uče nove načine ophođenja prema djetetu (Pećnik i Starc, 2014.).

Programi roditeljstva nude kombiniranu uslugu koja uključuje unapređenje roditeljskog znanja, izgradnju vještina, poboljšanje kompetencija i podršku roditeljima (Cowen, 2001.). Brojne meta-analize potvrđuju dobrobiti od razvijanja pozitivnih roditeljskih vještina za djecu i roditelje, primjerice, manje problema u ponašanju i emocionalnih problema kod djece, bolju roditeljsku praksu, poboljšano mentalno zdravlje roditelja i manje sukoba u roditeljskom odnosu (Sanders i sur., 2014.). Pregledom 77 objavljenih studija vezanih uz učinkovitost različitih programa roditeljstva utvrđeno je da su programi usmjereni na povećanje pozitivnih interakcija između roditelja i djeteta, razvoj vještina komunikacije s naglaskom na emocije, kao i poučavanje roditelja o važnosti dosljednosti u roditeljstvu i korištenja neeskalirajućih disciplinskih strategija kao što je „time-out“, imali značajan učinak na promjenu roditeljskih ponašanja i reduciranje problema u

ponašanju kod djece (Sanders i sur., 2022.).

4.1.3. Povećan samouvid kod roditelja

Dobitci od sudjelovanja na radionicama za roditelje uključuju povećan samouvid kod roditelja, koji se odnosi na rast svijesti o vlastitim postupcima i razvijanju jasnije slike o sebi kao roditelju. U analiziranim odgovorima povećan samouvid ogleda se kroz **uvid u pogreške u vlastitom ponašanju** (*Vidjela sam da neke stvari ne radim ok i da ću ih pokušati poboljšati (recimo slušanje drugih). (02FR05), ... (Uvidio sam greške koje činim i pokušavam ih ispraviti) (10IV7)*), **preispitivanje vlastitih roditeljskih postupaka** (*Propitivanje vlastitih postavki u odgoju djece (15MA2), Samoanaliza sebe kao roditelja (25Ma3), da razmislim o tome kako moje ponašanje utječe na njega (11AN16)*), **stjecanje uvida u vlastite kompetencije i jake strane** (*Osvijestila sam da postoje neke moje jače strane kojih nisam bila u potpunosti svjesna koje mi pomažu lakše se nositi sa stresom i lakše prevladati i pomoći djetetu prevladati stres. (24NL08), Osvijestili ste me da puno stvari radim sa svojom djecom a da nisam bila ni svjesna toga. (06AN37)*), **osvještavanje sebe kao roditelja** (*Posvijestila sam si koliko sam nestrpljiva i da na tome moram poraditi. Nestrpljivost se odnosi na rad s djecom. (08BT5), Osviještena svoje uloge roditelja, a ne samo terapeuta (11MA4), Osvještavanje sebe kao roditelja... (17IV22)*) te **stjecanje novih spoznaja o roditeljstvu** (*Bolje razumijevanje uloge roditeljstva općenito (05KA9), Spoznaja da roditeljstvo nije lak posao. (03MA6), Osvijestila sam puno toga (biti sretan roditelj -> najvažnije) (13NA8)*). Istovjetan ishod povećanom samouvidu kod roditelja identificiranom u ovom istraživanju prikazan je i u rezultatima programa „Klub očeva“ (radionice namijenjene očevima djece u dobi od 1- 4 (5) godina), gdje su očevi navodili povećanu samo-refleksiju kao roditelja tj. preispitivanje vlastitog očinstva kao dobitak od sudjelovanja u navedenom programu (Pećnik i sur., 2022.).

Sposobnost roditelja da kontroliraju svoje misli, emocije, i ponašanje kao odgovor na znakove i informacije o trenutnom kontekstu, stanju i potrebama djece ključna je za uspjeh u prilagođavanju roditeljskoj ulozi. Učinkoviti roditelji kontinuirano održavaju svijest o

vlastitom ponašanju, potrebama i ponašanju njihovog djeteta te reagiraju na odgovarajući način u skladu s njihovim vrijednostima i ciljevima (Sanders i sur., 2019.).

4.1.4. *Afirmacija dobrog roditeljstva i osnaženost za daljnji napredak*

Roditelji su tijekom pohađanja radionica dobili afirmaciju za ono što rade dobro u svojoj roditeljskoj ulozi te su osnaženi za daljnji napredak. Ova tema apstrahirana je iz njihovih odgovora koji opisuju roditeljsko **stjecanje samopouzdanja** (*sigurnija sam u to kako biti bolje majka svom djetetu, imam više samopouzdanja... (06IV9), Imam povjerenje u sebe i ne opravdavam se više drugima (02MA3), U konačnici osjećam se sigurnijom u sebe kao roditelja i u svoje odluke (07MI3)*), **pronalaženje snage** (*da sam postala snažnija (22DU7), pronalaženje unutarnje snage (14AN7)*), **stjecanje hrabrosti** (*Smatram da sam prije svega dobila veliku hrabrost (11SA6), Postala sam odvažnija... (06KR97), Radionice su me ohrabrile... (21MA6)*), **spremnost na borbu** (*Spremna se još bolje izboriti za sebe i nas kao obitelj (10JE9), dodatnu snagu za daljnju borbu. (23AN7)*), te općenitu **potvrdu** svojih **roditeljskih kompetencija** (*Vjeru u sebe da ipak radim sa svojim djetetom najbolje kako znam. Da sam dobra majka. (19SA2), Osobno priznanje da ipak puno toga radim ispravno u odgoju svog sina. (18DE9), Shvatila sam da dobro obavljam svoj posao roditelja. (05lji0)*).

Percipirane poteškoće u roditeljstvu glavni su izvor stresa za roditelje, osobito kada se na dijete gleda kao na zahtjevno i interakcije između roditelja i djeteta roditelj doživljava kao teške. Roditeljski stres proizlazi iz percepcije vlastite kompetencije u roditeljskoj ulozi, kao i percepcije ponašanja njihova djeteta (Bloomfield i Kendall, 2012.). Utemeljen u socijalnoj kognitivnoj teoriji (Bandura, 1989.; 1997., prema Bloomfield i Kendall, 2012.), pojam samo-efikasnosti u roditeljstvu općenito je definiran kao procjena pojedinca o svojoj kompetenciji u roditeljskoj ulozi. Veća percipirana kompetentnosti u roditeljstvu je povezana sa sklonošću procjenjivanja svakodnevnih situacija kao manje problematičnim i osjećaju sigurnosti da se poteškoće mogu riješiti. Roditeljska samo-efikasnost je identificirana kao glavna determinanta roditeljskog ponašanja i usko je povezana s

ishodima razvoja djeteta i psihosocijalnom prilagodbom djeteta (Bloomfield i Kendall, 2012.). Temeljem postojećih istraživanja poznato je da se samo-efikasnost roditelja poboljšava nakon pohađanja programa roditeljstva, zbog toga što ti programi pružaju priliku roditeljima da razviju svoju samo-efikasnost učenjem i postizanjem pozitivnog ponašanja kod djece, iskustvom uspjeha drugih roditelja i kroz poticanje od strane voditelja programa i drugih roditelja. Također, nedavne evaluacije programa roditeljstva pokazale su da je samo-efikasnost roditelja nakon pohađanja programa roditeljstva održiva tijekom vremena. Roditelji se osjećaju sigurnije u svim domenama njihove roditeljske uloge i imaju pozitivna očekivanja od vlastitog učinka na svoje dijete (Bloomfield i Kendall, 2012.).

4.1.5. Reinterpretacija teškoća i životnih okolnosti

Jedan od dobitaka za roditelje prepoznat kroz sudjelovanje u programu je reinterpretacija teškoća i životnih okolnosti, pri čemu roditelji ističu **promjene percepcije životnih okolnosti** (*Drugo (pozitivnije) viđenje teškoća u kojima se nalazimo (10je4m), sagledavanje stvari iz druge perspektive (11AL0)*), **objektivnije viđenje životnih okolnosti** (*objektivniji pogled na situaciju (06NI8), Postala sam svjesnija da ne mogu na sve utjecati i da je bolje ponekad prestati razbijati glavu i posvetiti se još više djetetu i sebi. (1902SU4)*), **bolje razumijevanje poteškoća/problema** (*razumijevanje problema i načina kako se s njima nositi (29AN5), boljeg shvaćanja...teškoća (13BI9)*), **razumijevanje da roditelj nije „uzrok“ poteškoća** (*napredujem u prestanku okrivljavanja sebe za djetetov problem. (24LO7), Dodatnu potvrdu da naše ponašanje nije dovelo do postojećeg stanja (29DA9)*), **osvještavanje problema** (*osvještavanje problema (15MA2), (10OV0), (277HA6), osvještavanje problema i načina rješavanja (10SA4)*) i **promišljanje o budućnosti** (*Shvaćanje i prihvaćanje svih problema u budućnosti te način nošenja sa njima i rješavanja konkretnih situacija (02RU10), lakše prihvaćanje onoga što nosi "sutra" (13GO27)*).

Literatura govori da su roditelji koji imaju pozitivan stav i realna očekivanja od svoje

djece uspješni u prilagodbi djetetu s teškoćama u razvoju (Yau i Li-Tsang, 1999.). Način na koji obitelj funkcionira je pod utjecajem percepcije roditelja o poteškoćama njihova djeteta (Gupta i Singhal, 2004.). Istraživanja s obiteljima starije djece s teškoćama u razvoju naglasila su potrebu fokusiranja i na pozitivne i na negativne ishode teškoća za obitelji (Minnes i sur., 2015.). Važnost reinterpetacije teškoća demonstrirana je i u primjeru jednog istraživanja čija je svrha bila ispitati prediktore roditeljske pozitivne percepcije teškoća kod djeteta kao i prediktore roditeljskog stresa. U tom istraživanju, osnaženost roditelja i reinterpetacija teškoća bili su jedini značajni prediktori roditeljske pozitivne percepcije teškoća, tj. mogućnosti da roditelji teškoću vide kao dobitak, dok se niža razina roditeljske osnaženosti pojavila kao snažan prediktor roditeljskog stresa (Minnes i sur., 2015.).

4.1.6. Razvoj optimističnog stava

Da su roditelji kroz sudjelovanje u programu razvili optimističan stav vidljivo je kroz njihove odgovore koji ukazuju na **razvijanje svijesti o mogućnosti napretka** (*može se uvijek napredovati ako se promijeni pristup (30JE4), sve se može poboljšati (31IV4)*), njihovo **pozitivnije vrednovanje sebe i djeteta** (*...više cijenim svoj trud i zalaganje (04SA5), Cijeniti dijete i sebe više (28.05.SNJ6)*), **usmjeravanje na napredak** (*Spoznaju da je potrebno uživati u svakom danu i malim postignućima...(17JO59), Shvaćam da je bitan svaki (ma kako mali) napredak djeteta (06IV5)*) i izražavanje **nade/vjere u daljnji napredak** (*Druženje s ovim dobrim ljudima. Donijelo mi je nadu za bolje mog sina. (13VE8), nadam se skorom napretku (19MA6)*). Negativan stav članova obitelji, rodbine, prijatelja i/ili društva prema teškoćama, ne samo da izravno utječe na dijete, već povećava i razinu stresa u obitelji. Postojeća istraživanja pokazuju da pozitivne percepcije imaju središnju ulogu u procesu suočavanja i pomažu u suočavanju s traumatičnim i stresnim događajima (Gupta i Singhal, 2004.). Korist od pozitivnog stava u suočavanju s teškoćom imaju roditelji, braća i sestre, dijete s teškoćom, kao i obitelj u cjelini. Osim toga, roditelji s pozitivnim percepcijama mogu pomoći drugim roditeljima u ranim fazama prilagodbe

razviti pozitivna, ali realna očekivanja (Gupta i Singhal, 2004.).

4.1.7. Razumijevanje i prihvaćanje djeteta i njegovih teškoća

Roditelji često navode kako je sudjelovanje na radionicama pridonijelo njihovom razumijevanju i prihvaćanju djeteta i njegovih teškoća, pri čemu spominju **bolje razumijevanje djeteta** općenito (*bolje razumijevanje djeteta (30SA6), Smatram da na drugačiji način sada tumačim neka određena ponašanja djeteta (12KR2)*), **prihvaćanje djeteta i njegovih poteškoća** (*Mogu na glas izgovoriti da moje dijete ima autizam (bez knedle u grlu) (11VI3), Prihvaćanje djeteta takvog kakvog je. (3107ŽA09), Naučio sam bolje i lakše prihvatiti poteškoće svoga djeteta (13VL5)*) te **osvještavanje, uvažavanje i razumijevanje djetetovih potreba** (*veće razumijevanje djetetovih potreba (12IV2), Svjesnija sam potreba svog djeteta (24RO8), Otvoreniji pristup...djetetovim potrebama (11SA4)*).

Kane i suradnici (2007.) analizirali su nekoliko kvalitativnih evaluacija različitih programa roditeljstva s ciljem da zadrže interpretativnu prirodu nalaza uključenih studija, a da istovremeno razviju okvir koji prikazuje neke od ključnih aspekata programa roditeljstva iz perspektive korisnika (Kane i sur., 2007.). Rezultati njihovog istraživanja pokazali su da su mnogi roditelji prije pohađanja određenog programa osjećali da im nedostaje potrebno znanje i vještine za suočavanje s problematičnim ponašanjem svoje djece. Roditelji su se izjasnili da su programi roditeljstva poboljšali njihovo razumijevanje i sposobnost korištenja novih vještina u različite svrhe. Izvijestili su o povećanom suosjećanju sa svojom djecom i veću osjetljivosti za prepreke i borbe na koje njihova djeca nailaze u svom razvoju. Istovremeno, došlo je do postupnog shvaćanja da su problemi njihove djece s teškoćama u razvoju kronični, karakterizirani nepredvidivim recidivima, stalnom ranjivosti na promjene u rutini i pojavom novih problema u ponašanju kad god djeca ulaze u novu okolinu, kao što je npr. polazak u školu ili novi rasporedi (Kane i sur., 2007 .). Osim toga, Kandel i Merrick (2007.) navode kako se obitelji koje prihvaćaju poteškoće djeteta definiraju kao one koje su u stanju ravnoteže između priznavanja

djetetovih ograničenja i nastojanja da se ta ograničenja kompenziraju. U tom procesu roditelj ima realan pogled na dijete, nije preplavljen osjećajem samosažaljenja i krivnje, uključuje se u potragu za mogućim uslugama za svoje dijete, te je u stanju pružiti ljubav djetetu s teškoćama u razvoju, bez odbacivanja ili pretjeranog zaštićivanja djeteta (Kandel i Merrick, 2007.), što jasno dočarava važnost razumijevanja i prihvaćanja djetetovih poteškoća za njegovu dobrobit.

S obzirom na postojeću literaturu i rezultate drugih istraživanja, možemo pretpostaviti da je povećana razina svijesti i prihvaćanja kod roditelja posebno važan dobitak ovog programa ako uzmemo u obzir činjenicu da se program „Rastimo zajedno Plus“ provodi s roditeljima djece predškolske dobi, što u većini slučajeva znači da će se roditelji i njihova djeca uskoro suočiti s promjenom okoline i potrebom stvaranja novih rutina uslijed uključivanja djece u školske programe ili prilikom traženja drugih usluga za dijete.

4.1.8. Ostvarenje boljeg odnosa s djetetom

Dio roditelja procjenjuje da je dobitak od radionica ostvarenje boljeg odnosa s djetetom s razvojnom teškoćom, pri čemu govore o **ostvarenju bolje komunikacije** (*Bolja komunikacija sa djecom (18KR0), Dobivena šansa da sudjelujem u programu omogućila mi je bolju komunikaciju sa djetetom (09KR20), bolja je komunikacija (12KR2)*) i **razvijanju boljeg odnosa s djetetom** (*bliži sam sa sinom (18NE9), Bolji odnos sa djecom...(03AL0), naš odnos je usklađeniji, ima više harmonije (28AD07)*). Roditeljstvo je proces podržavanja i promicanja djetetovog fizičkog, emocionalnog, mentalnog i društvenog razvoja (Lanjekar i sur., 2022.). Kvaliteta instrukcija, animiranja djeteta, kognitivne stimulacije, fizičke njege, usklađenosti roditelja i djeteta, osjetljivost na dijete i pozitivne reakcije dimenzije su roditeljstva povezane s kognitivnim razvojem djeteta. Roditeljstvo osjetljivo na potrebe djece stvara adekvatnu emocionalnu klimu za razvoj djeteta. Podržavajuće roditeljstvo djeci nudi sigurnost i povjerenje (Lanjekar i sur., 2022.).

Dobar odnos između roditelja i djeteta smatra se najvažnijim zaštitnim faktorom jer obilježava najraniju i najdužu fazu života djeteta. Prilike za pozitivnu stimulaciju, uzajamne interakcije između roditelja i djeteta, rano učenje i pozitivno roditeljstvo ključni su za razvoj djece (Lanjekar i sur., 2022.). Sukladno ovom istraživanju, rezultati evaluacije ishoda provedbe programa „Rastimo zajedno i mi“ (program za roditelje djece predškolske dobi koji koriste prava i usluge iz sustava socijalne skrbi) pokazuju da su roditelji na kraju provedbe programa također ostvarili bolju komunikaciju sa djetetom kao i razne druge poželjne promjene u odnosu s djecom (Pećnik i sur., 2021.).

4.1.9. Interakcija i razmjena s drugim roditeljima koji dijele slične probleme

Dobitak od sudjelovanja u programu roditelji su prepoznali kroz razne oblike interakcije i razmjene s drugim roditeljima koji dijele slične probleme, pri čemu govore o **komunikaciji s drugim roditeljima sa sličnim poteškoćama/problemima** (*Druženje i upoznavanje ostalih roditelja sa sličnim problemima (19GA3), Razgovor s drugim roditeljima koji žive ili su proživjeli dio onoga što ja proživljavam. (14IV8), Uvidjela sam da i drugi roditelji proživljavaju slično, pa mi je bilo lakše. (23VE4C)*), o pronalasku **zajedništva u problemu** (*Osjećaj da nisam sama (25SA165), Osjećaj zajedništva... (14VA9), Shvatila sam da nisam jedina s problemom i puno je lakše kad s nekim možeš to podijeliti. (25ŽE04), Osjećam se ispunjeno, kao da nisam sama (17NI4)*), **stjecanju uvida u probleme drugih roditelja** (*uvid u svoje ali i tuđe probleme kao roditelja djeteta sa teškoćama u razvoju (312D3), Da nisam sama i da moji problemi nisu najgori. Svi vodimo iste borbe. (18MA3), ...i da su naši problemi minimalni u odnosu na probleme koji drugi imaju (30ST9)*), **moćnosti otvorenog razgovora/povjerenja drugima** (*Podjela mišljenja s drugim roditeljima, druženje lijepo je kad vas netko sluša (27KA6), Veliko iskustvo sa drugima podnijeti svoje poteškoće i strahove (25SA8), Nikada prije nisam ni s kim razgovarala tako otvoreno o njoj (djetetu) i oslobodila sam se (14IN7)*), **razmjeni iskustava i informacija** (*Izmjenjivanje iskustava s drugim roditeljima (01AL0), Vrijednost razmjene zajedničkih iskustava (1na9m), Upoznala sam nove ljude i postala*

bogatija za njihova iskustva (21TT38), Razmjena informacija...s drugim roditeljima (08MI4)) i **dobivanju korisnih savjeta** (Puno korisnih savjeta za mene i moje dijete, koje treba postepeno primjenjivati (05MI0), korisni savjeti u odgoju (18AN3M), ...savjete u područjima gdje se nisam snalazila (A)).

Sličan dobitak od interakcije i razmjene s drugim roditeljima koji dijele slične probleme uočen je i evaluacijom programa za roditelje djece s teškoćama u razvoju „Naša Priča“ (Mihić i sur., 2016.). Na temelju izjava majki koje su sudjelovale u navedenom programu zaključeno je da su dobile očekivanu podršku od strane grupe, te da je program roditeljima dao mogućnost da podijele iskustva i ostvare dublju interakciju sa drugim roditeljima u sličnoj životnoj situaciji (Mihić i sur., 2016.).

4.1.10. Dobivanje grupne podrške

Jedan od dobitaka prepoznat u odgovorima roditelja je dobivanje grupne podrške, koja se očitovala kroz **dobivanje podrške i suosjećanja** (...međusobna podrška (07RE14), njihova podrška i suosjećanje su mi bili vrlo korisni. (29ZV1), podrška od sudionika i voditeljica radionice. (22EV5)), **razumijevanje članova grupe** (...razumijevanje osoba koje su sa mnom bile na radionicama!!! (08JE07)), *osjećaj da me netko razumije* (11SA6), *podijeliti teškoću s drugima koji me razumiju i podržavaju* (20DR4)) i **dobivanje utjehe** (Utjeha (13SI2), (08MA4)). Rad u grupi značajan je dio programa podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“. U grupnom radu naglasak je stavljen na zajedničke probleme i slična iskustva članova, a uzajamna podrška se pruža dijeljenjem tog iskustva. Neposredna iskustva drugih članova grupe koji se uspješno nose s određenom situacijom osnažuje ostale članove grupe (Pećnik i Starc, 2014.). Grupe pružaju forum u kojem roditelji mogu razgovarati i međusobno razmjenjivati ideje, kanalizirati svoje frustracije i tjeskobe u pozitivno djelovanje za njihovu djecu, dok istovremeno stječu realniju sliku budućnosti (Yau i Li-Tsang, 1999.). Percipirana društvena podrška čini jedan od aspekata roditeljske otpornosti. Obim socijalne potpore koja se daje roditeljima djece s teškoćama u razvoju direktno utječe na mogućnosti za raspravu o svojim brigama s drugima i primanje savjeta

o suočavanju s izazovnim ponašanjem svoje djece (Boyd, 2002., prema Widyawati i sur., 2021.). Ekas i suradnici (2010.) utvrdili su da su visoke razine socijalne podrške pozitivno povezane s povećanim optimizmom i smanjenjem stresa kod majki djece s teškoćama u razvoju (Widyawati i sur., 2021.).

4.1.11. Ugodno iskustvo sudjelovanja i druženja na radionicama

Sudjelovanjem u programu „Rastimo zajedno Plus“ roditelji su dobili priliku za grupni rad i provođenje vremena u jednom obliku društvenih aktivnosti, a kao dobitak od programa za sebe prepoznali su ugodno iskustvo sudjelovanja i druženja na radionicama, što su iskazali kroz **upoznavanje novih ljudi**, kako roditelja tako i stručnjaka (*upoznavanje novih divnih ljudi (18AN7), Upoznala drage mame (21AG11), upoznala druge roditelje djece s posebnim potrebama u okolini (3010TA1)*), **razgovor s drugim sudionicima programa** (*Najveći dobitak radionice je interakcija sa terapeutima, odgajateljicama i drugim roditeljima. (03FI4), Razgovor s drugim roditeljima (07MA8), Razgovor s adekvatnim ljudima, stručnjacima i roditeljima (28PA4)*), **druženje s sudionicima radionica** (*Provedeno ugodno vrijeme sa suprugom i ostatkom ekipe. Sve krasni ljudi! (9ja2t), ...druženje s ljudima punim pozitivne (10NI10), druženje s roditeljima - svi smo različiti - rastimo zajedno! (11JE0)*), **sklapanje prijateljstava** (*Stjecanje novih prijateljstava na grupi (08AN7), Prijateljstvo s ostalim mamama (02AU8), Super prijateljke (29SA54)*), **veselje i opuštenost na radionici** (*...veselje...divne razmijene (11VE7), Smijeh (15AN8)*), **optimizam i pozitivno ozračje** (*Pozitivan osjećaj koji dolazi od drugih roditelja (13HE34), Puno pozitivne energije. (22HR1)*), **novo iskustvo** (*Novo iskustvo (08MA4), Puno novih iskustava i...(11KA7)*) te **pohvale radionici, roditeljima i voditeljima** (*krasne roditelje - borce i fenomenalne voditelje (10je4m), Jako lijepe radionice za sve roditelje. (23TA3M)*).

Vasilopoulou i Nisbet (2016.) navode kako su u istraživanju u kojem je promatrana kvaliteta života roditelja djece s poremećajima iz autističnog spektra, više razine socijalne podrške bile pozitivno povezane s kvalitetom života roditelja. Sudjelovanje u

aktivnostima koje promiču zdravlje roditelja kao što su provođenje vremena izvan kuće, tjelovježba te odabir zdravog načina života bilo je povezano s boljom percepcijom mentalnog zdravlja među roditeljima. Međutim, činjenica je da se u većini industrijaliziranih zemalja potrebe njege djece s teškoćama u razvoju zadovoljavaju kod kuće, uz visoku razinu zahtjeva skrbi, pri čemu se smanjuju mogućnosti roditelja da provode vrijeme izvan kuće u druženju s drugima. Stoga, osiguravanje da roditelji imaju vremena i sredstava da mogu sudjelovati u društvenim i drugim aktivnostima može biti korisno u promicanju njihove kvalitete života (Vasilopoulou i Nisbet, 2016.).

4.1.12. Uvažavanje vlastitih potreba i osobni razvoj roditelja

Uvažavanje vlastitih potreba i osobni razvoj roditelja prepoznat je kao dobitak za same roditelje, a očitovao se kroz **rad na sebi te osobni rast i razvoj** (*Uglavnom to vrijeme, posvećeno sebi i radu na sebi. (24SNJ2), Naučila sam da treba puno raditi na sebi kako bi mogla biti što bolja...supruga i osoba (18TA3), osobni rast (277HA6)*), **rad na osobnoj promjeni u korist djeteta** (*Kako poraditi na sebi da budem bolji roditelj... (15IV2), Naučila sam da treba puno raditi na sebi kako bi mogla biti što bolja mama...(18TA3)*), **postajanje sretnijim i zadovoljnijim roditeljem** (*zadovoljna mama...(02PA9), da sam sretnija i zadovoljnija (22SNJ4)*), **opuštanje i smirivanje** (*Opuštanje (250878), Što sam smirenija (an22), da se mogu maknuti od kuće i sve će biti ok (18AN7)*), **bolje razumijevanje sebe (i drugih)** (*...dosta sam naučila o razumijevanju sebe i drugih oko sebe (21JE2), Dosta su mi jasne neke stvari...spoznala sam dosta stvari o sebi (1.10IV11), Bolje sam upoznala sebe (9AN9)*), **uvid u vlastite potrebe** (*Osvijestila sam potrebu rada na sebi, osiguravanje slobodnog vremena za sebe. (14KA7), Osvijestila sam neke svoje potrebe (26SA3)*), **uvid u važnost odvajanja vremena za sebe i brigu za sebe** (*Shvatila sam ne samo da je dozvoljeno nego da je i nužno voditi računa o sebi (21MI1), Spoznaja da je važno kako se i ja osjećam,... (04SA5), smatram da sam sudjelovanjem u radionicama najviše shvatila da moram reći više djeci "ne" i da trebam pronaći vremena za sebe (MAMAIS)*), **umanjenje grižnje savjesti vezane uz zadovoljavanje vlastitih**

potreba (*pronaći vrijeme za sebe jer je to znak odgovornog roditeljskog ponašanja, a ne još jedan razlog za vlastitu krivnju jer nisam bila s djetetom (11JE27), osvijestila sam da imam pravo imati vremena za sebe bez grižnje savjesti (19SA4), Ostvarivanje sebe, bez grižnje savjesti, bez opravdavanja (11JE0)*) i kroz **viđenje vremena provedenog na radionicama kao „vrijeme za sebe“** (*vrijeme uloženo za sebe. (04SO8), Uglavnom to vrijeme, posvećeno sebi...(24SNJ2)*). Peer i Hillman (2014.). navode kako su roditelji djece s intelektualnim i/ili razvojnim poteškoćama suočeni su s jedinstvenim nizom izazova povezanih s pružanjem skrbi za svoju djecu. Ovisno o prirodi i težini teškoća, djetetu može biti potrebna značajna osobna njega i nadzor kako bi se osiguralo njegovo ili njezino zdravlje i sigurnost. Roditelji su obično primarni pružatelji ove skrbi. S obzirom na druge odgovornosti koje roditelji imaju u vezi s održavanjem stabilnosti svoje obitelji, dodatna odgovornost pružanja značajnih razina skrbi za svoje dijete na neodređeno vrijeme može dovesti do toga da roditelji ne mogu održati ravnotežu u vlastitim životima. To može dovesti do stresa za roditelje što na posljetku dovodi do ugroze njihove sposobnosti da učinkovito brinu za svoje dijete. Dostupnost obitelji, prijatelja i drugih da pruže podršku roditeljima djece s teškoćama u razvoju čini posebno jaki prediktor roditeljske otpornosti (Peer i Hillman, 2014.). Istraživanja pokazuju da dostupnost formalne i neformalne podrške za pomoć i savjetovanje štiti roditelje od negativnih učinaka stresa, pri čemu dostupnost drugih pomaže ublažiti fizički i emocionalni teret koji roditelji mogu osjećati u vezi sa svojim odgovornostima. Također, posjedovanje stabilne društvene mreže dopušta roditeljima da izbace potisnute negativne osjećaje koje možda doživljavaju u vezi sa zahtjevima koji se pred njih postavljaju (Peer i Hillman, 2014.). Ključno je da roditelji imaju stabilnu neformalnu (obitelj, prijatelji) ili formalnu (stručnjaci, grupe za podršku) grupu koja će im pružiti podršku i sigurnost dok brinu o svom djetetu (Peer i Hillman, 2014.).

4.1.13. Dobit od sudjelovanja u programu na razini obitelji

Osim za sebe i svoje dijete, roditelji su dobiti od sudjelovanja u programu prepoznali i na

razini cijele obitelji, pri čemu su pohađanjem radionica dobili **priliku za provođenje vremena i komunikaciju s partnerom/icom** (*Prilika da budem sam sa suprugom bez djece (24PM08), komunikacija sa suprugom (djetetovom majkom - op.a. Nina Pećnik) o novim temama (20TA9)*), priliku za **učenje balansiranja potreba na razini obitelji** (*Osvještavanje važnosti brige o sebi i o njegovanju odnosa s partnerom bez obzira na kronični nedostatak vremena. (13NA1), naučila sam balansirati između svog djeteta s posebnim potrebama i svoje zdrave djece (15PA0)*) te izgradili **bolje odnose na razini obitelji** (*Bolji odnos sa djecom i partnerom (03AL0), obitelj mi je mnogo sretnija, zadovoljnija, ispunjenija. (28PE2)*).

Rođenje djeteta s teškoćama u razvoju odražava se na partnerski odnos roditelja. Partnerski ili supružnički odnos može biti posebno ugrožen kada roditelji prihvate različite stilove suočavanja sa stresom te nedostatkom vremena za njihov međusobni odnos. Velikom broju roditelja teško je prepoznati odgovarajući trenutak kada je u redu odložiti potrebe djeteta i posvetiti se osobnom i bračnom životu, a roditelji su nerijetko pogrešno uvjereni da vrijeme provedeno sa partnerom bez prisutnosti djece narušava kvalitetu podizanja djece (Marshak, 2007d., prema Graho, 2018.). Također, povećani roditeljski stres uslijed brige za dijete s teškoćama u razvoju može se odraziti na druge aspekte obiteljskog života, kao što su odluke o rađanju djece, radu i karijeri roditelja, načinu života, organizaciji brige o drugoj djeci te na taj način dovesti do lošijeg obiteljskog i partnerskog funkcioniranja (Graho, 2018.). Istraživanje u Indiji u kojem su sudjelovali roditelji djece s teškoćama u razvoju pokazalo je da primanje maksimalne socijalno-emocionalne podrške od supružnika, članova obitelji, rodbine i prijatelja olakšava učinkovito svladavanje teškoća. Obiteljska suradnja pomogla im je da se bolje nose sa situacijom. Štoviše, podrška supružnika u brizi o djetetu, kao i međusobna podrška uvelike olakšava skrb. Također, podrška supružnika pomaže roditelju u emocionalnom oslobađanju. Roditelji obiteljsku koheziju i suradnju smatraju faktorom koji najviše pomaže u suočavanju s teškoćama (Ganjwale i sur., 2016.). Stoga, iako stavljanje partnerskog i obiteljskog odnosa u fokus nije primarna svrha ovog programa, važno je naglasiti da je za roditelje ovo jedan od prepoznatih dobitaka, a moguće je pretpostaviti

da se dobit od boljih odnosa na razini obitelji reflektira i na dobrobit djeteta s teškoćama u razvoju.

4.2. *Roditeljska percepcija dobitaka od njihovog sudjelovanja na radionicama za dijete s razvojnom teškoćom*

Drugo pitanje glasil je: „Što smatrate najkorisnijim dobitkom za svoje dijete s razvojnom teškoćom?“. Odgovor na ovo pitanje dalo je 427 roditelja, odnosno 89% ispitanika. Tematskom analizom identificirano je sljedećih 10 tema: roditelj bolje razumije, prihvaća i uvažava potrebe i želje djeteta, kompetentniji roditelj/i, promjene u odgoju i pristupu djetetu, roditelj s višim roditeljskim moralom, napredak u odnosu između roditelja i djeteta, napredak djeteta, posredna dobit za dijete od roditeljskog sudjelovanja u programu, dobitak od obiteljske usklađenosti, ostvarena formalna podrška te dobivena mogućnost boravka u poticajnoj okolini.

4.2.1. *Roditelj bolje razumije, prihvaća i uvažava potrebe i želje djeteta*

Dobitak za dijete s razvojnom teškoćom koji je prepoznao velik broj roditelja odnosi se na dobivanje roditelja koji bolje razumije, prihvaća i uvažava dijete i potrebe i želje djeteta, odnosno kroz svoje odgovore naglašavaju **bolje razumijevanje djeteta** (*Ima mamu koja ga bolje razumije, ... (27AN6), Razumijem određene situacije bolje, uviđam zašto dijete nešto radi kako radi... (07MI3), Staviti se u djetetovu "kožu" te bolje razumjeti njegovo ponašanje. (77BB22)*), **bolje razumijevanje i uvažavanje potreba i želja djeteta** (*Uvažavam njegove želje (27AN5), naučila sam...prepoznavati neke želje, stvari koje nisam primjećivala (12KR2), Imam više razumijevanje za njene potrebe i želje (1107IV9)*), **ljubav i prihvaćanje djeteta i njegovih teškoća** (*Više ga prihvaćam takav kakav je i zajedno se učimo svaki dan nositi s teškoćama (06IV9), da ga prihvaćam i volim takav kakav je (30JE4)*), **sreću i ponos na dijete** (*Sretna sam što ga imam. (22HR1), Sreća, ponos na njega (11VE7)*), **promjenu percepcije djeteta i njegovih/njezinih**

poteškoća (*Naučila sam da je njegova teškoća samo djelić njega kao osobe, a u svemu ostalome je kao i svako drugo dijete i tako se treba prema njemu ponašati. (B), Shvatila sam da nije baš sve povezano s poteškoćama i da su neke stvari stvar karaktera,...* (18AN3M), *Novi pogled na teškoću (22BR8)*) i **više razumijevanja (tolerancije) za dijete** (*Povećanje razumijevanja...za njega. (01DA3), Nadam se da je moje dijete "dobilo" tolerantnijeg...roditelja...(26SA3), Naučila sam kako biti...tolerantniji roditelj (06MA2)*).

Slični rezultati kao u ovom istraživanju ostvareni su i kod provedbe radionica „Rastimo zajedno - Klub očeva“, gdje je jedan od ishoda programa bliža emocionalna veza između oca i djeteta, a opisana je kroz postizanje boljeg odnosa s djetetom te boljim razumijevanjem djeteta i njegovih potreba (Pećnik i sur., 2022.).

Poznavanje osobina vlastitog djeteta s poteškoćama u razvoju odnosi se na roditeljsku percepciju posjedovanja znanja i vještina potrebnih za odgoj djeteta, a čini jednu od sastavnica roditeljske otpornosti (Widyawati i sur., 2021.). Takvo znanje dugoročno omogućuje roditeljima stjecanje osjećaja kontrole nad ponašanjem svoje djece. Zadržavanje osjećaja kontrole može dovesti do smanjenja problema u ponašanju kod djece i umanjiti roditeljski stres. Drugim riječima, kada roditelji razumiju ponašanje svoje djece, motiviraniji su, manje ljuti i općenito otporniji u suočavanju s izazovima i problemima (Widyawati i sur., 2021.). Roditelji koji sudjeluju u programima obrazovanja razvijaju razumijevanje djetetovog izazovnog ponašanja i daju im se resursi za rješavanje tih ponašanja, s ciljem sprečavanja pretjeranog ili neadekvatnog reagiranja u zahtjevnim situacijama. Samopouzdanje i samo-učinkovitost roditeljstva se povećava i roditelji su sposobniji upravljati izazovnim ponašanjima djeteta s manje sukoba (Bonis, 2016.).

4.2.2. *Kompetentniji roditelji/i*

Roditelji su na radionicama tijekom provedbe programa usvojili razne vještine i znanja koja ih čine kompetentnijim roditeljima, stoga percipiraju kao dobitak za njihovo dijete s teškoćom u razvoju **kompetentnije vodstvo** (*Nakon radionice lakše mi je donijeti odluke*

*bolje za njegovu dobrobit (06ME7), kad viknem na nju to nije monolog iz vlastite nemoći nego kratko i odgojno kad je nužno (13MI7)), to što **roditelj zna postaviti granice** (Smjernice za postavljanje granica u okviru kojih se dijete osjeća sigurno i zaštićeno i koje mu pomažu u razumijevanju okoline (11JE27), Postavljanje granica (13MA7), postavila sam granice (06MA8)), **roditelj/i s novim znanjima, vještinama i idejama** (Da sam ja kao roditelj dobio neke informacije koje će mi pomoći u daljnjem razvoju mog djeteta. (07VL6), Za njega je najkorisnije da sam ja kao roditelj stekla neke vještine koje će nam olakšati da prebrodimo svakodnevne teškoće i koji će nam pomoći da napredujemo. (08MA1), Usvajanje novih znanja i vještina (14IV7)), **roditelj koji bolje poznaje/razumije sebe i vlastita ponašanja** (majku koja je osvijestila svoje mane i vrline. (26IV8), Da roditelj promišlja gdje griješi i što bi trebao mijenjati. (10SE7)), **roditelj koji se bolje snalazi i reagira u raznim situacijama** (Češće razmišljam kako pametnije i smirenije reagirati na određene situacije (13SNJ6), Dobio je mamu koja bolje pristupa problemima i samim tim sam funkcionalnija njemu i drugima. (13SI2)) te **bolji roditelj/i losobe** (dobio je boljeg tatu! (17MA0), Bolji roditelji! (20IG24), Majku koja se izgradila u još bolju osobu zbog nje. (14VA9)).*

Shodno rezultatima ovog istraživanja, Pećnik i suradnici (2022.) kao neke od ishoda radionica „Klub očeva“ navode kako očevi smatraju da je njihovo dijete dobilo boljeg oca te kako je uspostavljen novi pristup oca prema djetetu, što uključuje razvijanje vještine postavljanja zdravih granica, bolje snalaženje u roditeljskoj ulozi, više strpljenja, stjecanje novih znanja, vještina i novih iskustava (Pećnik i sur., 2022.).

Roditeljska kompetencija uključuje domene roditeljske samo-efikasnosti i zadovoljstva. Visoke razine roditeljske kompetencije dovode do dobrih ishoda za djecu i bolje prakse u skrbi o djeci (Anglely i sur., 2015.). Kompetentnim roditeljem smatra se roditelj koji je sposoban obnašati svoju roditeljsku ulogu, zbog toga što ima primjerena znanja, sposobnosti i vještine (Ljubetić, 1998., prema Milić Babić, 2013.). Osim toga, važna je i praktična skrb o djetetu, koja se odnosi na stalnu primjerenu angažiranost roditelja u brizi o djetetu te svakodnevnim aktivnostima djeteta (Milić Babić, 2013.).

Svi obrazovni programi za roditelje temelje se na načelu da se roditeljima mora omogućiti

razvoj osjećaja da imaju kontrolu nad svojim životom i životom svoje djece i da o njihovom trudu i radu ovise rezultati i zadovoljstvo njih i njihove djece. Taj osjećaj imaju samo roditelji koji mogu razumjeti što im se događa, koji imaju znanja o osnovnim procesima odnosa između roditelja i djece u različitim razdobljima života te koji imaju razvijene vještine potrebne za donošenje odluka i provođenje promjena kako u svome, tako i u ponašanju djeteta (Obradović i Čudina-Obradović, 2003.). Način na koji roditelji percipiraju svoje roditeljsko ponašanje (tj. pozitivna percepcija roditeljstva) može se smatrati i relevantnim aspektom otpornosti. Pozitivna percepcija vlastitog roditeljstva odnosi se na zadovoljstvo i sreću u odgoju djece i prihvaćanje roditeljske uloge. Istraživanja pokazuju da su roditelji s boljom percepcijom svojih roditeljskih vještina sposobniji preoblikovati izazovne okolnosti u odgoju djeteta s teškoćama u razvoju u prihvatljiviju situaciju (Suzuki i sur., 2015., prema Widyawati i sur., 2021.). Točnije, mogu prihvatiti stanje svog djeteta i posljedice razvojne teškoće te pozitivno preoblikovati izazove koji prate odgoj djeteta sa njegovim specifičnim oblicima teškoća (Hastings & Taunt, 2002; Plumb, 2011; Suzuki i sur., 2015, prema Widyawati i sur., 2021.).

4.2.3. Promjene u odgoju i pristupu djetetu

Promjene u odgoju i pristupu djetetu koje su roditelji u ovom istraživanju prepoznali kao dobitak za dijete su **manje rigidnosti kod roditelja** (*To što sam naučila zabranu pretvoriti u dopuštenje (21IN7), Dobit će blažu mamu (25MA0)*), **podupiranje djetetove autonomije i poticanje samostalnosti** (*On je dobio više samostalnosti i autonomije. (9ja2t), postao je samostalniji jer sam ja shvatila da ne moram biti stalno uz njega. (ATA2017), više ju uključujem u odluke (29ZV1)*), veće **uvažavanje djetetove osobnosti** (*Uvažavanje djeteta kao osobe (28IV24), uvažavanje djetetovih...i osobnosti (07LI3)*), **novi pristupi i metode u odgoju** (*neke nove metode odgoja i pristupa (12JA3), nove metode i načini pristupa i učenja (14MA1)*) i **prilagodba očekivanja od djeteta** (*kroz radionice sam uvidjela da često postavljam previsoka očekivanja u odnosu na njene mogućnosti i to ću odsad promijeniti (MAMAIS), Što sam ja kao roditelj spoznao šta da*

očekujem od djeteta. (12AN31)). Ovdje prepoznati dobitci za djecu upućuju na ispunjavanje svrhe i očekivanih ishoda u lepezi programa Rastimo zajedno, koji uključuju omogućavanje osvještavanja očekivanja od djece i sebe te (bolje) usklađivanje roditeljskih očekivanja s razvojnim mogućnostima djece, pružanje strukture i podrške djetetovoj samostalnosti i oblikovanje namjere razvoja novih, poticanje roditelja na prepoznavanje ostvarenog te planiranje budućeg rasta u području brižnog ponašanja, pružanja strukture, uvažavanja i osnaživanja djeteta (Pećnik, 2021.).

4.2.4. *Roditelj s višim roditeljskih moralom*

Roditelji su po završetku programa „Rastimo zajedno Plus“ iskazali da je u njihovom roditeljstvu došlo do određene promjene koja upućuje na veću razinu pobuđenosti u roditeljskoj ulozi, koja se očitovala kroz – to što **roditelj više sluša i čuje dijete** (*Ima roditelja koji ga čuje (20SNJ5), informacije o tome kako treba slušati djetetove potrebe (28MA1), Za moje dijete je korisno što sam naučio ga slušati (17MA0)*), to što **roditelj ulaže više truda** (*Svoje strpljenje i trud (02DA4), Roditelje koji se trude. (01MA6)*), **veću uključenost/ prisutnost od strane roditelja** (*Dobit će mamu koja će biti više uz njega, ... (20DR4), Moju potpunu posvećenost... (12DA37), Vježbati više, čitati, posvetiti se njemu jer sam mu ja glavna podrška. (14SI6)*), **kreativnost roditelja** (*kreativnost dolazi do izražaja (10OV0), To što sam ja naučila biti maštovitija. (24LU7)*), **motiviranost roditelja** (*Motiviranu mamu... (07AN63)*), **opuštenost roditelja** (*Nema neki direktni dobitak, ali indirektno u svakom slučaju to što kad sam ja opuštenija to utječe na dijete, a nakon radionice bih se osjećala opuštenije (01JU7), Ja sam neke stvari osvijestila pa sam mirnija i opuštenija i dijete to osjeti. (25JA06)*), to što je **roditelj strpljiviji** (*Manje je frustrirano jer sam i ja naučila biti strpljivija... (06BI2), Postala sam strpljiva sa svojim djetetom (06IV5), Moje dijete je dobilo majku koja ima više strpljenja i zna jako dobro čekati. (25ŽE04)*), što **roditelj ima više samopouzdanja** (*majka s većim samopouzdanjem, ... (30SA6), sigurnija u sebe (13MI7)*), što je **roditelj smireniji i stabilniji** (*Što ću više biti smirenija kad nešto ne može učiniti (08BT5), Moj sin sada ima*

stabilnijeg i mirnijeg, razumnijeg oca. (18NE9), pristup djetetu je puno smireniji (27M17)), optimističan (Pozitivno razmišljanje (04DA6), ...optimizma i pozitivne energije od nas prema njemu,...(19MA6), mama koja...vidi svjetlo na kraju tunela. (16la3m)), sretniji i zadovoljniji (Dijete je dobilo sretniju, zadovoljniju majku (26IV8), Veseliju mamu! Zadovoljnija! (29SA54), Dijete ima višestruku korist jer sam ja zadovoljnija (10JE9)) te osnaženi roditelji (Dobitak za dijete kao rezultat ove radionice smatram to što mi je sudjelovanje u radionici pomoglo da se ja osjećam jače i bolje, a to dijete osjeti (02IV8), Snažnije roditelje (10je4m)). Gotovo istovjetan ishod programa roditeljstva možemo pronaći i u rezultatima analize ishoda druge pilot-provedbe programa „Rastimo zajedno i mi“, koji pokazuju da roditelji nakon sudjelovanja u programu imaju pozitivniji doživljaj roditeljstva, pri čemu je smanjena razina roditeljskog stresa, a povećana razina roditeljskog morala (Pećnik i sur., 2021.).

Vance i Brandon (2017.) navode da su roditeljska uvjerenja o tome koliko dobro obavljaju svoju ulogu kao roditelji neophodna komponenta za razumijevanje na koji su način roditeljska uvjerenja, roditeljsko ponašanje i interakcije između roditelja i djeteta međusobno usklađeni. Istraživači sve veću pozornost posvećuju tome koliko se roditelj smatra samouvjerenim, zbog utjecaja koji ta roditeljska uvjerenja mogu imati na zdravlje i razvoj djeteta. Djelovanje osobe u roditeljskoj ulozi uključuje sve što se događa s individualnim motivima, afektima, vrijednostima, sposobnostima, vještinama i uvjerenjima vezanim uz odgoj djeteta i ponašanja u brizi za svoje dijete. Uvjerenje pojedinca u svoju sposobnost da bude uspješan u ulozi roditelja (tj. roditeljsko samopouzdanje) ključna je komponenta održivosti kvalitetnog roditeljskog ponašanja. Roditelji koji se osjećaju sigurnije u svojoj roditeljskoj ulozi ne samo da sebe doživljavaju učinkovitima, već je vjerojatnije da će se uključiti u uspješne prakse roditeljstva (Vance i Brandon, 2017.).

4.2.5. Napredak u odnosu između roditelja i djeteta

U svojim navodima o dobitcima od programa za dijete s teškoćom u razvoju roditelji

govore o napretku u odnosu između roditelja i djeteta, a iskazali su ga kroz **kvalitetniji odnos i povezanost s djetetom** (*Bolji i potpuniji odnos- postali smo pravi "frendići"!* (13BI9), *Mnogo jača povezanost između mene i nje!* (28PE2), *Uspjela sam se bolje povezati s djetetom* (08DO3)), više **suosjećanja i empatije za dijete** (*Uživljavanje u sve što dijete prolazi* (03MA6), *Nadam se da je moje dijete "dobilo" ...suosjećajnijeg roditelja* (26SA3)), **podršku djetetu** (*...da ga podržavam i ohrabrujem.* (14MA1), *Majka s više...potpore na svakom koraku* (C)), **kvalitetniju suradnju ili dogovor** (*Puno bolje i lakše surađujemo* (02RU5), *bolja suradnja* (01RE5)), **bolju komunikaciju** (*Bolja interakcija roditelja i djeteta (aktivno slušanje, ja poruke, logične posljedice) zbog polaznja radionice* (09KR20), *Naučila sam kako bolje i lakše razgovarat i objasniti djetetu neke stvari* (07MA8), *više komuniciramo jer primjenjujemo neke korisne savjete koje smo naučili na ovoj radionici* (21KR9)), **bolje međusobno razumijevanje djeteta i roditelja** (*Mene sada bolje razumije i misli da zna što treba činiti* (10SA4), *Bolje se razumijemo i time je bolji napredak u njegovom razvoju.* (24RO8)) te **kvalitetnije provođenje vremena s djetetom** (*Provodimo vrijeme kvalitetnije u aktivnostima koje voli* (15AN4), *uživamo zajedno u stvarima i aktivnostima koje dijete može raditi.* (24NL08), *više se kvalitetno igramo* (06MA8)). Kane i suradnici (2007.) u svom istraživanju koje je obuhvatilo analizu četiri kvalitativne studije koje procjenjuju roditeljska iskustva i percepcije programa roditeljstva, otkrili su da su roditelji kroz ove programe stekli znanja i vještine koje su im pomogle smanjiti razinu stresa i krivnje, što je dovelo do toga da se osjećaju sposobnije, manje izolirano i depresivno, s više empatije, razumijevanja i povjerenja prema svojoj djeci (Kane i sur., 2007.). Nadalje, Chen i Chan (2016.) navode kako programi roditeljstva imaju pozitivne učinke na roditeljsko ponašanje, uključujući povećanje broja pozitivnih interakcija u odnosu roditelj-dijete.

4.2.6. Napredak djeteta

Osim dobitaka u vidu napretka kod roditelja, roditelji su naveli i određene konkretne napretke kod njihove djece s teškoćama u razvoju, kao što su **napredak u ponašanju**

djeteta (*Događaju se sitne promjene u ponašanju djeteta u pozitivnom smislu. (53IV07), Postao je... i manje agresivan (07SA4), Bolje ponašanje (IV18)*), **napredak u govoru i komunikaciji** (*Iz dana u dan vidimo napredak u govoru, komunikaciji. (28PA4), Govor..., a i sve ostalo. (12DA5)*), **razne oblike napredovanja kod djeteta** vezane uz teškoće i općeniti napredak u fizičkom i psihičkom razvoju (*Veliki napredak u razvoju, ...produženja boravka u vrtiću (17NA2), Manje je frustrirano...(06BI2), Počeo je biti malo (nama roditeljima u tom slučaju puno) koncentriranijim u dosta segmenata. (07TO5)*), **smanjenje straha kod djeteta** (*Da se oslobodio nekih svojih strahova. (11AN11), Da nema straha biti među djecom koja pričaju. (16KA00)*), **veću sigurnost i samopouzdanje djeteta** (*sigurnost na kojoj radimo nekako se povećava. (24SNJ2), aktivno slušanje čine ga sigurnijim, jača mu samopouzdanje (13MA7), ...on je sigurniji...(04RA5)*), te da je njihovo dijete **sretnije** (*Da mi je sretniji (28AD07), Puno više ga razumijem i uspijevam shvatiti, on je puno sretniji zbog toga (02DA3)*) i **zadovoljnije** (*zadovoljnije dijete (10OV0), Dijete je puno zadovoljnije...(04SA5)*).

Kane i suradnici (2007.) u svom su istraživanju saželi nalaze i napravili sintezu kvalitativne literature koja istražuje iskustva i percepcije roditelja o sudjelovanju u programima roditeljstva. U tom radu izvješćuju da su programi roditeljstva učinkoviti u poboljšanju niza važnih aspekata obiteljskog funkcioniranja, uključujući emocionalnu prilagodbu i prilagodbu ponašanja kod djece (Kane i sur., 2007.). Ovo potvrđuju i tri pregleda roditeljskih programa kojima je utvrđen pozitivan učinak programa na izravan kognitivni i jezični razvoj djece. Programi roditeljstva poboljšali su rezultate na mjerama psiho-socijalnog razvoja, motoričkog razvoja i kognitivnog razvoja djeteta. Ovi rezultati sugeriraju da programi podrške roditeljstvu koji promiču skrb i zaštitu mogu značajno utjecati na ishode ranog razvoja djeteta (Britto i sur., 2017.).

4.2.7. Posredna dobit za dijete od roditeljskog sudjelovanja u programu

U ovom istraživanju, roditelji djece s teškoćama u razvoju prepoznali su direktnu, ali i posrednu dobit za njihovo dijete od vlastitog sudjelovanja u programu, pri čemu govore o

prijenosu pozitivnog utjecaja radionica s roditelja na dijete (*Pomoć meni je pomoć njima (07RE14), ...manje frustracije=sretnije dijete. (07MI3), ...iskustava, podrške koju mogu prenijeti na dijete (Lavica), primjeni znanja i spoznaja stečenih sudjelovanjem na radionicama* (*Spoznaja o nekim procesima koji se odvijaju u interakciji s djecom i njihova primjena za boljitak djeteta (22KR4), Što ću pokušati primijeniti postupke i korake kroz koje smo prošli na radionicama i tako poboljšati naše funkcioniranje. (O5NI2), ...primjenjujemo neke korisne savjete koje smo naučili na ovoj radionici (21KR9)*), tome kako je **dijete zadovoljno jer je roditelj zadovoljniji** (*Kako sam sretnija i zadovoljnija tako je i on sretniji i suradljiviji, poslušniji.. (07MA09), Što sretnija mama, sretnije i dijete. (11VE7)*), o tome kako samo **sudjelovanje u programu** predstavlja **podršku za roditelja i dijete** (*Svaka nova informacija, osoba, emocija i trenutak za mene i moje dijete znači puno. (26LT05), Potporu za pomoć svom djetetu. (A)*) te o **razmjeni savjeta** vezanih uz roditeljstvo (*Puno savjeta kako komunicirati s djetetom, kako reagirati na djetetova nepoželjna ponašanja, zbog čega se javljaju i kako djetetu pomoći da se osjeća bolje. (22DU7)*). Generalno govoreći, ciljevi programa podrške roditeljstvu postavljaju se u najboljem interesu djeteta, s namjerom promicanja roditeljskih postupaka i odnosa koji potiču djetetovu dobrobit i optimalan razvoj (Pećnik i Starc, 2014.). S obzirom na svrhu ovih programa, logičan slijed je da će se roditeljsko sudjelovanje u programu pozitivno odraziti na dijete, roditelja i njihov međusoban odnos. Većina programa za roditelje pruža privremenu i prijelaznu podršku roditeljima (preko razdoblja od nekoliko tjedana ili mjeseci). Međutim, iako ovi programi potiču roditeljsku samo-učinkovitost i zadovoljstvo, za dugoročno održavanje bilo kakvih dobitaka, roditelji moraju preuzeti osobnu odgovornost za buduće odluke i razviti sposobnost obavljanja svoje roditeljske uloge neovisno o podršci stručnjaka (Sanders i sur., 2019.).

4.2.8. Dobitak od obiteljske usklađenosti

Još jedan od indirektnih dobitaka za dijete koji su roditelji prepoznali nakon pohađanja radionica je dobitak od veće obiteljske usklađenosti, a iskazao se kroz **skladnije odnose**

na razini obitelji (*smireniji odnosi u obitelji (24SNJ2), ...bolja atmosfera u obitelji. (19JE8), opuštenija atmosfera doma. (13MI7)*) i **veću usklađenost u djelovanju roditelja** zbog zajedničkog sudjelovanja u programu (*Roditelji su mu "u istom timu" skladniji, te on puno više dobiva time. (06KR97), Činjenicu da su oba roditelja prisustvovala radionici tako da smo mnoge stvari promijenili što se već vidi na ponašanju djeteta. (18AN3T)*). Jakab (2008.) naglašava da kada se govori o obitelji, nikako se ne smije zanemariti uloga obitelji u oblikovanju osobe kroz djetinjstvo i pojedinačan utjecaj svakog člana, kao i važnost cjelovite obiteljske atmosfere u kojoj dijete odrasta. Istraživači obitelj gledaju kao dinamičan sustav odnosa u interakciji, a kvaliteta tih interakcija ima snažan utjecaj na djecu. Zdrava obitelj i optimalan razvoj djece postiže se održavanjem bliskih, afektivnih odnosa između svih članova obitelji. Rezultati određenih istraživanja upućuju na to da pozitivna suradnja u odgoju između roditelja doprinosi adaptivnom potencijalu djeteta (Jakab, 2008.). Važan faktor „zdrave“ obitelji je emocionalna toplina, kao i sposobnost članova da preuzimaju različite uloge i prilagođavaju se tim ulogama. Uslijed izazovnih situacija, roditelji pružaju djeci razumijevanje, potporu i pomoć. Kao što je ranije spomenuto, rođenje djeteta s teškoćama u razvoju jedan je od većih izazova za obitelj, a može nepovoljno djelovati na odnose roditelja sa drugom djecom u obitelji, ali i međusoban odnos roditelja (Dyson, 1996.; Falik, 1995.; Knight, 1999., prema Jakab, 2008.) Otpornost na stres nije samo osobina određenog djeteta nego i obitelji kao cjeline. Dio zaštitnih čimbenika u nošenju sa stresom odnosi se na procese u obitelji, kao što je emocionalna i instrumentalna potpora bračnih partnera, toplina u obiteljskim odnosima, predanost obitelji, komunikacija i dogovor koji olakšavaju rješavanje konflikata i problema (Jakab, 2008.). Slijedom navedenog, veća razina obiteljske usklađenosti predstavlja vrlo značajan posredan dobitak za dijete s teškoćom u razvoju.

4.2.9. Ostvarena formalna podrška

Ostvarena formalna podrška, u vidu podrške stručnjaka i ostvarenog pristupa različitim

institucijama jedna je od dobiti za dijete koje roditelji navode, a očitovala se kroz **podršku stručnjaka** (*Da postoje instance koji se mogu obratiti (dobila sam kontakte psihologa) (ATA2017)*), *Svakodnevnu mogućnost stručnog rada. (28PA4)*, *Saznanje da dijete ima problem koji treba rješavati s tetama koje smo uspjeli angažirati da nam pomognu oko toga (01AN9)*) i **ostvareno pravo na novi oblik formalne podrške** (*Pronalaženje stručnjaka, učlanjivanje u udrugu Autizam Istra. (20MA4)*), *Upis u redovan vrtić (23AN9)*). Socijalna podrška kao zaštitni čimbenik u skrbi za dobrobit roditelja osim podrške partnera, grupa za podršku, baka i djedova te prijatelja i susjeda, uključuje i podršku stručnjaka (Milić Babić, 2019.). Formalni oblici podrške vežu se uz stručnjake i javne politike tj. zakone koji postoje u nekom društvu, a kojima je cilj učinkovito i pravovremeno odgovoriti na potrebe roditelja (Vlah i sur., 2019.). Posebno je važna u kriznim situacijama, a na razini društva očituje se kroz djelovanje jaslica, vrtića, SOS telefona i sl. (Milić Babić, 2019.). Ako je stručna podrška kvalitetna i relevantna, povećava se otpornost cijele obitelji za prevladavanje izazova koje nosi razvojna teškoća člana obitelji (Schembri Lia i Abela, 2016., prema Vlah i sur., 2019.).

Rezultati istraživanja koje ispituje roditeljsku spremnost na traženje podrške govore da je traženje formalne tj. stručne podrške obilježeno percepcijom roditelja da neformalna podrška nije dovoljna kako bi se roditelji odnosno obitelj nosili s izazovima pred njima (Vlah i sur., 2019.). Odabirom skrbi za svoje dijete u okviru neke ustanove roditelji imaju priliku zadovoljiti svoje druge potrebe kao što je npr. potreba za radom, a istovremeno su sigurni da im je dijete zbrinuto (Milić Babić, 2019.).

Jedan od načina na koji se roditelji djece s teškoćama u razvoju nose sa stresom uključuje aktivno traženje informacija (Tomaš, 2020.), a izvor tih informacija mogu biti i stručnjaci i drugi roditelji koji su uključeni u iste programe. Dok je ostvarenje formalne podrške u vidu uključivanja djeteta u neku ustanovu tijekom provedbe programa „Rastimo zajedno Plus“ moglo biti rezultat npr. protoka vremena i pomicanja na listama čekanja, iz odgovora roditelja vidljivo je da su sudjelovanjem na radionicama od drugih sudionika dobili vrijedne informacije koje vode ostvarivanju određenog oblika formalne podrške (npr. *dobila sam kontakte psihologa) (ATA2017)*).

4.2.10. Dobivena mogućnost boravka djeteta u poticajnoj okolini.

Za vrijeme trajanja programa „Rastimo zajedno Plus“, roditeljima je ponuđena mogućnost čuvanja djece, kako bi im se olakšalo sudjelovanje na radionicama, uslijed čega su djeca dobila mogućnost boravka u poticajnoj okolini. Roditelji su uvidjeli da je njihovoj djeci pružena **mogućnost socijalizacije** (*Dobio je priliku socijalizacije s drugom djecom (07AD18), Mogućnost integracije sa drugom djecom. (31HE4), Stjecanje novih prijatelja. (08AN7)*), prilika za **igru i druženje** (*Što je išao na radionicu s drugom djecom i sada se više igra i u vrtiću. (10CE1), puno vremena i želje za igru (17NA8)*) i boravak u **okolini koja razumije i podržava dijete** (*Pozitivna, ohrabrujuća okolina i potpora! (19SA2), Da je u okruženju ljudi koji je razumiju. (26MA1)*).

Zanimanja djeteta u periodu djetinjstva kulturološki su obojene aktivnosti i zadaci u kojima djeca sudjeluju kako bi se zaokupila, a uključuju brigu o sebi, slobodno vrijeme i obrazovne aktivnosti. Sudjelovanje u ovim aktivnostima je sredstvo za postizanje pozitivnog razvoja djece. Unatoč značajnoj količini vremena koje djeca provode u izvan-obiteljskim okruženjima, istraživanja pokazuju da djeca s teškoćama u razvoju sudjeluju rjeđe i u manjem broju aktivnosti u usporedbi s djecom bez poteškoća u razvoju. Također, djeca s teškoćama u razvoju mogu imati poteškoća u samostalnom socijaliziranju jer često imaju lošu emocionalnu tj. ponašajnu regulaciju (Lim i sur., 2016.), stoga su roditelji boravak i mogućnost socijalizacije za vrijeme dok su roditelji na radionicama prepoznali kao vrijedan dobitak od uključivanja u ovaj program za svoje dijete s teškoćom u razvoju.

4.3. Doprinos istraživanja i njegova ograničenja

Prikupljanje podataka u ovom istraživanju provelo se korištenjem anketne metode, koja svojim karakteristikama omogućuje ekonomično prikupljanje podataka na populaciji koja se kreće između 450-500 ispitanika (broj ispitanika u ovom istraživanju), te kojom je moguće obuhvatiti sve podatke koji su važni u izučavanju neke pojave (Milas, 2005.). Za

provjeru dobitaka od sudjelovanja u programu iz perspektive roditelja korištena su dva otvorena pitanja, čijom se formulacijom roditelje ni na koji način ne navodi na neke unaprijed predviđene dobitke. Vrijednost otvorenih pitanja u anketnom istraživanju leži u tome da postoje situacije u kojima otvoreno pitanje može pružiti ključne informacije koje zatvorena pitanja ne mogu dati (Neuert i sur., 2021.).

Dok opisana metoda ima svoje prednosti, istovremeno je potrebno osvrnuti se i na određena ograničenja koja su zamijećena prilikom provedbe istraživanja. Naime, neka istraživanja upućuju na to da slobodni tekstualni odgovori u anketi rijetko daju podatke dovoljno bogate da se postigne iskrenost, vjerodostojnost i dovoljno bogatstvo podataka¹. Također, sam prostor za odgovore slobodnog tipa na instrumentima za provedbu istraživanja na papiru teži biti do nekoliko centimetara, što ne mora biti dovoljno za dati željeni odgovor (LaDonna i sur., 2018.). Ovaj nedostatak uočen je prilikom unosa podataka prikupljenih trenutnim istraživanjem, gdje su pojedini ispitanici koristili praznu poledinu upitnika kako bi svoj odgovor napisali u željenom obimu, iako taj dio upitnika nije bio predviđen za ispunjavanje tekstom. Nadalje, kod podataka koji se sastoje od nekoliko rečenica (ili manje) često nedostaje objašnjenje konteksta i konceptualno bogatstvo. Stoga, dok analiza kvalitativnih odgovora može generirati osnovno razumijevanje i pomoć istraživačima da odrede područja sadržaja, ovakva analiza često ne može doći do "kako?" i "zašto?" pitanja koji su temeljni fokus kvalitativnog istraživanja (LaDonna i sur., 2018.). Ovaj nedostatak također se istaknuo prilikom provedbe ovog istraživanja, gdje je kod nekih odgovora nemoguće odrediti značenje zbog nedostatka konteksta, a ne postoji ni mogućnosti da se značenje odgovora naknadno provjeri s ispitanikom, što je dovelo do toga da neki podaci nisu uključeni u konačnu analizu (npr. odgovor na pitanje o dobitku za dijete s razvojnom teškoćom koji glasi; „*Odnos ponašanja (IIMI9)*“). No, usprkos uočenim nedostacima, većina roditelja koja je sudjelovala u programu „Rastimo zajedno Plus“ odgovorila je na pitanja o dobitcima kako za sebe tako

¹ Fusnota 1: Bogatstvo podataka opisano je kao uključivanje opisa posebnosti društvenog svijeta osobe, otkrivanja osjećaja sudionika i obično nedostupnih misli, "bujnih" ili "gustih" opisa koji dočaravaju kontekst, emocije i društvene odnose i raznih oblika izražaja kao što su zvukovi ili geste koji daju dodatan uvid u kontekst, osobno značenje, emocionalne nijanse i detalje (LaDonna i sur., 2018.).

i za svoje dijete s razvojnom teškoćom, što je omogućilo analizu velike količine podataka i dobivanje raznolikih rezultata (tema) koji daju značajan doprinos ispitivanju ostvarenja ciljeva ovog programa.

5. Zaključak

Intervencije namijenjene obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju trebaju podržavati roditelje u nastojanju da poboljšaju odnos između roditelja i djeteta i razvijaju pozitivne strategije roditeljstva (Leung i sur., 2016.). Program podrške roditeljstvu „Rastimo zajedno Plus“ jedna je od intervencija na području Republike Hrvatske koja roditeljima djece s teškoćama u razvoju nudi mogućnost ostvarivanja prava na pomoć i podršku, s ciljem promicanja rasta i razvoja roditelja i djeteta (Pećnik i Starc, 2014.). Ovim radom prikazano je što ova skupina roditelja vidi kao dobitak od sudjelovanja u navedenom programu, za sebe i za svoje dijete s razvojnom teškoćom.

Rezultati tematske analize ilustriraju kako roditelji važnim dobitcima za sebe smatraju stjecanje novih znanja, dobivanje informacija i savjeta vezanih uz roditeljstvo općenito, ali i odgoj djeteta s razvojnom teškoćom. Također, program im je pomogao unaprijediti određene vještine, a određene usvojiti, posebno vještine vezane uz komunikaciju, uslijed čega dolazi i do boljeg razumijevanja djeteta, potreba i želja djeteta, uvažavanja osobnosti djeteta i poštivanja djetetove autonomije. Nadalje, posebnu vrijednost pohađanja radionica vide u mogućnosti upoznavanja, razgovora i dijeljenja iskustava i teškoća s drugim roditeljima djece s razvojnim teškoćama, pri čemu se naglasak stavlja na međusobno razumijevanje i podršku. Neki roditelji su kroz ovaj program stekli bolji uvid u vlastito roditeljstvo i uvidjeli eventualne greške u postupanju, ali ujedno i dobili afirmaciju dobrih i poželjnih roditeljskih postupaka. Dobit od programa prepoznali su i na razini obitelji, gdje je postignuta veća usklađenost roditelja, bolji obiteljski odnosi, a roditelji koji su zajedno pohađali radionice dobili su priliku za provođenje vremena sa svojim partnerom. Osim toga, stekli su uvid i u važnosti zadovoljavanja vlastitih potreba i brige o sebi. Konačno, ovaj program roditeljima je omogućio promjenu percepcije

poteškoća općenito i razvoj optimističnog, ili barem realističnijeg stava, što čini temelj dobre prilagodbe i olakšava suočavanje s raznim izazovima roditeljstva, a posebno u odgoju djeteta s teškoćama u razvoju.

Veći broj roditelja navodi kako su nakon sudjelovanja u programu postali „bolji roditelji“ ili „bolje osobe“, smatraju se kompetentnijim u svojoj roditeljskoj ulozi, uveli su pozitivne promjene u odgoj i pristup djetetu te istovremeno s djetetom ostvarili bolji odnos. Pritom, naglasak stavljaju na bolje razumijevanje te prihvaćanje potreba i želja svog djeteta s razvojnom teškoćom. Kada govore o napretku u međusobnom odnosu između roditelja i djeteta, ističu više suosjećanja i empatije za dijete, bolju komunikaciju i suradnju te kvalitetnije provođenje vremena s djetetom. Nadalje, mnogi roditelji ističu kako je svaka pozitivna promjena kod njih samih zapravo i dobit za njihovo dijete s teškoćom u razvoju, a pritom govore o tome kako su postali zadovoljniji, sretniji, smireniji, strpljiviji, tolerantniji i sl., što se sve odražava i na njihovu djecu. Osim toga, imaju mogućnost znanja usvojena na radionicama svakodnevno primijeniti kod kuće i općenito u radu s djetetom. S druge strane, prepoznali su i jasne oblike napretka kod djece, kao što su npr. napredak u govoru, komunikaciji, ponašanju, samopouzdanju i sigurnosti. Kao dobitak za djecu istaknuli su i ostvarenu formalnu podršku, u okviru pomoći stručnjaka i uključivanja djeteta u različite ustanove i ostvarivanja prava na usluge. Posljednji značajan dobitak za djecu odnosi se na mogućnost socijalizacije tijekom trajanja programa, pri čemu su djeca imala priliku boraviti u poticajnoj okolini, igrati se i družiti s drugom djecom.

Raznovrsnost i mnogobrojnost navedenih dobitaka iz perspektive roditelja zasigurno ukazuje na to da je „Rastimo zajedno Plus“ obećavajući program jasno usmjeren na potrebe obitelji djece s teškoćama u razvoju. Nadalje, prezentirani rezultati istraživanja ističu važnost kontinuirane provedbe ovog programa te pružanja podrške roditeljima, i to u okruženju gdje mogu naići na razumijevanje, suosjećanje te koje je poticajno za njihov razvoj u roditeljskoj ulozi te posredno za razvoj njihove djece. Zadatak i dužnost struke socijalnog rada je roditeljima omogućiti pristup adekvatnim oblicima podrške kroz usluge koje su utemeljene na teoriji i dobroj praksi, a korisnici kojima se te usluge nude najbolji su izvor informacija o onome što je njima važno, što konkretno smatraju najvećim

dobicima od korištenja tih usluga, te što im je potrebno da im se pruže još bolje usluge. Kontinuirane procjene provedbe programa sa sudionicima omogućuju korigiranje programa prema aktualnim potrebama korisnika, te poboljšanje kvalitete programa roditeljstva u budućnosti.

Popis slika

Slika 3. 1. Graf 1: Spol roditelja	12
Slika 3. 2. Graf 2: Završeni stupanj obrazovanja.....	12
Slika 3. 3. Graf 3: Koliko je prošlo od kad su vam stručnjaci potvrdili da dijete ima razvojna odstupanja ili teškoće?	13
Slika 3. 4. Graf 4: Ide li dijete s razvojnom teškoćom u vrtić?	13

6. Literatura

1. Angley, M., Divney, A., Magriples, U., & Kershaw, T. (2015). Social support, family functioning and parenting competence in adolescent parents. *Maternal and child health journal*, 19, 67-73.
2. Armstrong, M. I., Birnie-Lefcovitch, S., & Ungar, M. T. (2005). Pathways between social support, family well-being, quality of parenting, and child resilience: What we know. *Journal of Child and Family Studies*, 14 (2), 269-281.
3. Barlow, J., & Coren, E. (2018). The effectiveness of parenting programs: a review of Campbell reviews. *Research on Social Work Practice*, 28(1), 99-102.
4. Bloomfield, L., & Kendall, S. (2012). Parenting self-efficacy, parenting stress and child behaviour before and after a parenting programme. *Primary health care research & development*, 13(4), 364-372.
5. Bonis, S. (2016). Stress and parents of children with autism: A review of literature. *Issues in mental health nursing*, 37(3), 153-163.
6. Bornstein, M. H., Kotler, J. A., & Lansford, J. E. (2022). The future of parenting programs: An introduction. *Parenting*, 22(3), 189-200.

7. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
8. Britto, P. R., Lye, S. J., Proulx, K., Yousafzai, A. K., Matthews, S. G., Vaivada, T., ... & Lancet Early Childhood Development Series Steering Committee. (2017). Nurturing care: promoting early childhood development. *The Lancet*, 389(10064), 91-102.
9. Camović, Dž. (2018). Osnajivanje roditelja za poticanje ranog dječjeg razvoja i učenja- primjena akcijskog istraživanja u programu roditeljstva. *Školski vjesnik*, 67(1), 60-80.
10. Chen, M., & Chan, K. L. (2016). Effects of parenting programs on child maltreatment prevention: A meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 17(1), 88-104.
11. Chen, Y., Haines, J., Charlton, B. M., & VanderWeele, T. J. (2019). Positive parenting improves multiple aspects of health and well-being in young adulthood. *Nature human behaviour*, 3(7), 684-691.
12. Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological bulletin*, 98(2), 310.
13. Ganjiwale, D., Ganjiwale, J., Sharma, B., & Mishra, B. (2016). Quality of life and coping strategies of caregivers of children with physical and mental disabilities. *Journal of family medicine and primary care*, 5(2), 343.
14. Gupta, V. B., Mehrotra, P., & Mehrotra, N. (2012). Parental stress in raising a child with disabilities in India. *Disability, CBR & Inclusive Development*, 23(2), 41-52.
15. Gupta, A., & Singhal, N. (2004). Positive perceptions in parents of children with disabilities. *Asia pacific disability rehabilitation journal*, 15(1), 22-35.
16. Hsiao, Y. J. (2018). Parental stress in families of children with disabilities. *Intervention in school and clinic*, 53(4), 201-205.
17. Jakab, A. W. (2008). Obitelj-sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44(2), 119-128.

18. Jones, J., & Passey, J. (2004). Family adaptation, coping and resources: Parents of children with developmental disabilities and behaviour problems. *Journal on developmental disabilities, 11*(1), 31-46.
19. Kandel, I., & Merrick, J. (2007). The child with a disability: parental acceptance, management and coping. *The scientific world Journal, 7*, 1799-1809.
20. Kane, GA., Wood, Va. & Barlow, J. (2007). Parenting Programmes: A systematic review and synthesis of qualitative research. *Child Care and Health Development 33*(6), 784-793.
21. LaDonna, K. A., Taylor, T., & Lingard, L. (2018). Why open-ended survey questions are unlikely to support rigorous qualitative insights. *Academic Medicine, 93*(3), 347-349.
22. Lanjekar, P. D., Joshi, S. H., Lanjekar, P. D., Wagh, V., & WAGH, V. (2022). The Effect of Parenting and the Parent-Child Relationship on a Child's Cognitive Development: A Literature Review. *Cureus, 14*(10).
23. Leung, C., Chan, S., Lam, T., Yau, S., & Tsang, S. (2016). The effect of parent education program for preschool children with developmental disabilities: A randomized controlled trial. *Research in developmental disabilities, 56*. 18-28.
24. Lim, C. Y., Law, M., Khetani, M., Pollock, N., & Rosenbaum, P. (2016). Participation in out-of-home environments for young children with and without developmental disabilities. *OTJR: occupation, participation and health, 36*(3), 112-125.
25. McIntyre, L. L. (2008). Parent training for young children with developmental disabilities: Randomized controlled trial. *American Journal on Mental Retardation, 113*(5), 356-368.
26. Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada slap.
27. Milić Babić, M., Franc, I., & Leutar, Z. (2013). Iskustva s ranom intervencijom roditelja djece s teškoćama u razvoju. *Ljetopis socijalnog rada, 20*(3), 453-480.

28. Mihić, I., Rajić, M., Krstić, T., Divljan, S., & Lukić, N. (2016). 'Our story': Support program for parents of children with disabilities: Example of good practice in preschool institutions. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 15(4), 477-498.
29. Minnes, P., Perry, A., & Weiss, J. A. (2015). Predictors of distress and well-being in parents of young children with developmental delays and disabilities: the importance of parent perceptions. *Journal of Intellectual Disability Research*, 59(6), 551-560.
30. Moran, P., & Ghate, D. (2005). *The effectiveness of parenting support*. *Children & Society*, 19(4), 329–336.
31. Munger, K., Seeley, J., Mender, L., Schroeder, S., & Gau, J. (2020). Effect of making parenting a pleasure on parenting skills and parental depression. *Child & Family Behavior Therapy*, 42(1), 1-19.
32. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2016). *Parenting matters: Supporting parents of children ages 0-8*. Washington (DC): National Academies Press (US).
33. Neuert, C., Meitinger, K., Behr, D., & Schonlau, M. (2021). The use of open-ended questions in surveys. *Methods, data, analyses: a journal for quantitative methods and survey methodology (mda)*, 15(1), 3-6.
34. Obradović, J., & Čudina-Obradović, M. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), 45-68.
35. Peer, J. W., & Hillman, S. B. (2014). Stress and resilience for parents of children with intellectual and developmental disabilities: A review of key factors and recommendations for practitioners. *Journal of policy and practice in intellectual disabilities*, 11(2), 92-98.
36. Pećnik, N., & Starc, B. (2014). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece s teškoćama u razvoju*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
37. Pećnik, N., Modić Stanke, K. & Bušljeta, K. (2021). Dokazi djelotvornosti programa "Rastimo zajedno i mi": Kako smo i koliko zajedno narasli? U: Pećnik, N. (ur.) *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima i djeci u*

- zahtjevnijim okolnostima. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku; Centar za podršku roditeljstvu Rastimo zajedno. 97-145.
38. Pećnik, N. (ur.) (2021). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima i djeci u zahtjevnijim okolnostima*. Zagreb, Ured UNICEF-a za Hrvatsku: Centar za podršku roditeljstvu Rastimo zajedno.
39. Pećnik, N., Modić Stanke, K., & Tokić Milaković, A. (2022). Podrška uključenom roditeljstvu očeva najmlađe djece u Hrvatskoj: Evaluacija " Kluba očeva Rastimo zajedno". *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 31(3), 383-403.
40. Rodrigo, M. J. (2016). Quality of implementation in evidence-based positive parenting programs in Spain: Introduction to the special issue. *Psychosocial Intervention*, 25(2), 63-68.
41. Sanders, M. R., Divan, G., Singhal, M., Turner, K. M., Velleman, R., Michelson, D., & Patel, V. (2022). Scaling up parenting interventions is critical for attaining the Sustainable Development Goals. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(5), 941-952.
42. Sanders, M. R., Kirby, J. N., Tellegen, C. L., & Day, J. J. (2014). The Triple P-Positive Parenting Program: A systematic review and meta-analysis of a multi-level system of parenting support. *Clinical psychology review*, 34(4), 337-357.
43. Sanders, M. R., Turner, K. M., & Metzler, C. W. (2019). Applying self-regulation principles in the delivery of parenting interventions. *Clinical child and family psychology review*, 22, 24-42.
44. Scherer, N., Verhey, I., & Kuper, H. (2019). Depression and anxiety in parents of children with intellectual and developmental disabilities: A systematic review and meta-analysis. *PloS one*, 14(7), e0219888.
45. Tomaš, K. (2020). *Podrška pri suočavanju sa stresom roditeljima djece s teškoćama*. Doktorska disertacija. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.

46. Vasilopoulou, E., & Nisbet, J. (2016). The quality of life of parents of children with autism spectrum disorder: A systematic review. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 23, 36-49.
47. Widyawati, Y., Scholte, R. H. J., Kleemans, T., & Otten, R. (2021). Positive parenting and its mediating role in the relationship between parental resilience and quality of life in children with developmental disabilities in Java Island, Indonesia. *Research in Developmental Disabilities*, 112, 103911.
48. Whittaker, K. A., & Cowley, S. (2012). An effective programme is not enough: A review of factors associated with poor attendance and engagement with parenting support programmes. *Children & Society*, 26(2), 138-149.
49. Yau, M. K. S., & Li-Tsang, C. W. (1999). Adjustment and adaptation in parents of children with developmental disability in two-parent families: A review of the characteristics and attributes. *The British Journal of Development Disabilities*, 45(88), 38-51.

7. Prilozi

Prilog 1. Analiza podataka

Tablica 1: Što smatrate najkorisnijim dobikom od sudjelovanja na radionicama za sebe?

Izjave sudionika	Kodovi	Teme
<p><i>Proširivanje znanja kroz slična predavanja i kroz druženje i komunikaciju s roditeljima druge djece. (15IN6)</i></p> <p><i>Stekla sam neka nova znanja koja se nadam da ću uspjeti primjenjivati. (29ZV1)</i></p> <p><i>Više saznanja, ...bitnih informacija, (13BI9)</i></p> <p><i>neke stvari sam naučila, a u nekima se potvrdila (04RA0)</i></p> <p><i>Znanje (04JA8)</i></p>	<p>Učenje i stjecanje novih znanja</p>	<p>Stjecanje teorijskih i praktičnih znanja o roditeljstvu i primjena istih</p>

<p><i>Proširivanje znanja i vještina u odnosu sa djetetom i partnerom. (31HE4)</i></p> <p><i>Znanje (3010TA1)</i></p> <p><i>nešto nova znati (01MA4)</i></p> <p><i>nova saznanja (09NE5)</i></p> <p><i>Saznala sam mnogo informacija. Žao mi je što te iste informacije nisam znala kada je A*** tek krenuo na terapije. (0312AB78)</i></p> <p><i>nova znanja (04AD4)</i></p> <p><i>Učenje (11VE7)</i></p> <p><i>znanje kako napredovati (10TI1)</i></p> <p><i>puno naučila (16SL10)</i></p> <p><i>učenje od drugih (06NA4)</i></p>		
<p><i>Vrijeme za učenje o teoriji odnosa sa s djecom (15MA2).</i></p> <p><i>Informacije o rastu djeteta te kako u tim situacijama reagirati (28MA1)</i></p> <p><i>čuti neke upute iz literature (19AN5)</i></p> <p><i>stručna literatura, konkretne upute. (01MA11)</i></p> <p><i>čuti teoriju odnosno strukturirano objašnjeno kako dijete uči (20TA9)</i></p>	<p>Nova teorijska i stručna znanja</p>	
<p><i>Radionice su mi pomogle jer sam dobila stručno savjetovanje (voditelja radionice) (05ED3)</i></p> <p><i>mišljenje stručnjaka (24DO2)</i></p> <p><i>dobio mnogo savjeta stručnjaka (20IG24)</i></p>	<p>Mišljenje i savjeti stručnjaka</p>	

<p><i>Na radionicama sam čuo što misli struka i iskustvo o situacijama u kojima se nađemo (28PA4).</i></p> <p><i>savjeti stručnih osoba (17NA2)</i></p> <p><i>savjete predavača (21AG11)</i></p>		
<p><i>Kako biti bolji roditelj (22NA3)</i></p> <p><i>Dobila sam puno važnih informacija kako mogu biti bolji roditelj...(03MA6)</i></p> <p><i>Kako poraditi na sebi da budem bolji roditelj...(15IV2)</i></p> <p><i>Informacije o tome kako...biti bolji roditelj (29JE2)</i></p>	<p>Informacije o tome „Kako biti bolji roditelj“</p>	
<p><i>Četiri stupa roditeljstva, granice: zašto i kako, biti roditelj: utjecaji i izbori (na17)</i></p> <p><i>čuti teoriju odnosno strukturirano objašnjeno kako dijete uči (20TA9)</i></p>	<p>Specifična korist od određenih sadržaja obrađenih na radionicama</p>	
<p><i>Puno korisnih informacija o roditeljstvu (kvalitetnom) (23ZL2)</i></p> <p><i>Nove informacije (26LT05)</i></p> <p><i>Dodatne informacije (01AL0)</i></p> <p><i>Nove informacije i edukacija. (03BR2)</i></p> <p><i>Ja smatram da je bilo korisno i dobro (19MA0)</i></p> <p><i>Dobili smo korisne informacije (17SA5)</i></p> <p><i>Dobivanje informacija...(01SO0)</i></p> <p><i>Korisne informacije o roditeljstvu (B)</i></p> <p><i>Puno novih...informacija (11KA7)</i></p> <p><i>Dobila sam puno korisnih informacija o tome što treba za napredak mog djeteta</i></p>	<p>Dobivanje (korisnih) informacija</p>	

<p>(19MA2)</p> <p><i>Osvijestili su me kroz informacije koje su mi pomogle. (23DR9)</i></p> <p><i>Puno korisnih informacija o roditeljstvu (04NI1)</i></p> <p><i>Korisne informacije (12ŽE7)</i></p> <p><i>Informacije (22BR8)</i></p> <p><i>Sve je jako korisno, možda bih izdvojila dio koji je posvećen isključivo roditeljima. (15SL8)</i></p> <p><i>sistematičnost korisnih informacija (06NI8)</i></p> <p><i>Dobivene informacije (B)</i></p> <p><i>Dobila sam vrlo korisne informacije (23AN7)</i></p> <p><i>puno korisnih informacija (22VL2)</i></p> <p><i>nove informacije (22EV5)</i></p> <p><i>korisne informacije. (29SA54)</i></p> <p><i>kvalitetne i primjenjive spoznaje i informacije. (07AN63)</i></p> <p><i>informiranost (14AF10)</i></p> <p><i>više informacija (20SA0)</i></p> <p><i>informacije (04JA8)</i></p> <p><i>dobila sam više informacija o neodgovorenim pitanjima (06IV9)</i></p> <p><i>saznala sam dosta zanimljivih informacija, (27AN2)</i></p>		
---	--	--

<i>Odgovore (18SU36)</i>		
<p><i>Postaviti djetetu granicu. (21MI2)</i></p> <p><i>Naučila sam kako...postavljati granice. (12LJU6).</i></p> <p><i>...granice...(10SU4)</i></p> <p><i>Saznanja o metodama koje sam počela primjenjivati u...postavljanju granica (C)</i></p> <p><i>Najkorisnije mi je što sam naučila postavljati granice djeci (27M17)</i></p> <p><i>...granice: zašto i kako...(na17)</i></p>	Razvoj vještine postavljanja granica	
<p><i>Pomoć u rješavanju nedoumica i briga o odnosima (09MA8)</i></p> <p><i>Pomoć oko odgoja i odrastanja djece s posebnim potrebama (02DA6)</i></p> <p><i>Informacije o tome kako pomoći djetetu sa razvojnim poteškoćama i biti bolji roditelj (29JE2)</i></p>	Pomoć u odgoju djeteta s teškoćama u razvoju	
<p><i>...kako oni rješavaju svoje probleme s djecom. (07TO5)</i></p> <p><i>osvještavanje problema i načina rješavanja (10SA4)</i></p> <p><i>Uočavanje roditeljskih zamki, smjernice kako ih nadići (11JE27)</i></p> <p><i>...da iznesemo svoje situacije i dobijemo odobrenje ili prijedlog u rješavanju (03ŽE4)</i></p> <p><i>... dobila ideje za rješavanje nekih problema kod djetetovog ponašanja. (08DA6)</i></p> <p><i>Dobiti prijedlog kako to sve podnijeti i riješiti (21PA3)</i></p>	Prijedlozi za rješavanje problema	
<p><i>upoznavanje nekih metoda koje su donijele olakšanje u svakodnevnim situacijama (12DA37)</i></p>	Učenje i primjena novih	

<p><i>Kako mogu bolje raditi s djetetom (11MI9)</i></p> <p><i>Povezanost s djetetom kroz korištenje tehnika naučenih kroz radionice (27SA3)</i></p> <p><i>puno novih naučenih "metoda"...(Lavica)</i></p> <p><i>Saznanja o metodama koje sam počela primjenjivati u komunikaciji i odgoju...(C)</i></p>	<p>metoda/tehnika u odgoju</p>	
<p><i>"učenje" ophođenja prema djetetu (22TA9)</i></p> <p><i>nova znanja u...ophođenju s djetetom (30SA6)</i></p> <p><i>kako pristupiti bolje djetetu s poteškoćama (03MA4)</i></p> <p><i>Puno mi je pomogla kako se ponašati prema djeci (14AN2)</i></p> <p><i>naučila kako se odnositi s djetetom koji ima poteškoće (27AN1)</i></p> <p><i>Dobivanje uvida u različite načine pristupanja djetetu (02DA4)</i></p> <p><i>Dobila sam dosta informacija kako se ponašati prema djeci kad nisu poslušna. (05JA6)</i></p> <p><i>Kako kvalitetnije uspostaviti kontakt sa svojim djetetom (17VE3)</i></p> <p><i>osvijestila sam što i kako se odnositi prema djetetu (15MA5)</i></p> <p><i>dobivanje smjernica kako se ponašati prema djetetu (01AL0)</i></p> <p><i>Dobre informacije kako se ponašati i pristupiti djetetu kada ima problem. (an17)</i></p> <p><i>Pristup djetetu na pravi način (03MA6)</i></p>	<p>Unapređenje pristupa i postupanja s djetetom</p>	<p>Unapređenje roditeljstva (unaprjeđenje odnosa s djetetom te razvijanje i primjena vještina za kvalitetnije roditeljstvo)</p>

<p><i>kvalitetniji pristup i odnos s djetetom (07LI3)</i></p> <p><i>unaprijeđenije načina na koji se ophodim s djetetom (06BR3)</i></p>		
<p><i>Izvukla sam jednu poruku "Bit blaža i manje govorit "Ne"." (25MA0)</i></p> <p><i>Spoznaju odnosno saznanje da djetetu moram dopustiti da ima svoje vrijeme za svoje radnje (igru) i da ne moram visjeti nad njim. (18AN3T)</i></p> <p><i>Spoznaja da više trebam slušati djetetove potrebe i uvažavati njegove izbore (28IV24)</i></p> <p><i>Više sam se opustila kao roditelj (08DO3)</i></p> <p><i>opuštenija sam u odgoju (06MA8)</i></p> <p><i>Oslobodila sam se da Ivo boravi u drugoj prostoriji, da nije pod mojim nadzorom. (07AD18)</i></p>	<p>Otpuštanje pretjerane kontrole u roditeljstvu</p>	
<p><i>Najkorisnije je to što sam u raznim stresnim situacijama naučio što primjerenije i smirenije reagirati. (27AN2)</i></p> <p><i>Kroz ove radionice sam naučio kako je i regulacija bitna za samoregulaciju djeteta. (03FI4)</i></p> <p><i>...stati pa razmotriti situaciju prije reakcije...(21IN7)</i></p> <p><i>puno sam saznao kako se ponašati u kojoj situaciji (17MA0)</i></p> <p><i>...te kako u tim situacijama reagirati (28MA1)</i></p> <p><i>Zadovoljnija ću biti jer ću znati bolje reagirati i riješiti neke situacije. (17MA5)</i></p>	<p>Učenje primjerenog reagiranja u različitim situacijama</p>	

<p><i>više samokontrole (30TA5)</i></p> <p><i>Naučila sam kako reagirati u mnogim situacijama... (12LJU6)</i></p>		
<p><i>Bolje slušam svoju djecu (14AN0)</i></p> <p><i>...više dijete slušati (21MI1).</i></p> <p><i>Naučila sam slušati (20SNJ5)</i></p> <p><i>Spoznaja koliko je važno strpljivo slušati što dijete želi reći. (04RA5)</i></p> <p><i>Naučila sam bolje slušati svoje dijete (13MA7)</i></p> <p><i>Što sam naučila slušati dijete. (19JA9)</i></p> <p><i>...slušanje (10SU4)</i></p> <p><i>Dobila sam puno važnih informacija kako mogu biti bolji roditelj koji sluša...(03MA6)</i></p> <p><i>Naučila sam bolje slušati (20MA4)</i></p> <p><i>Aktivno slušanje djeteta (25LU7)</i></p> <p><i>Vidjela sam da neke stvari ne radim ok i da ću ih pokušati poboljšati (recimo slušanje drugih). (02FR05)</i></p> <p><i>Aktivno slušanje (23IR8)</i></p> <p><i>naučiti aktivno slušanje (20TA9)</i></p> <p><i>Puno više slušam (24LO7)</i></p> <p><i>Naučio aktivno slušati...(06MO12T)</i></p>	<p>Razvijanje vještine slušanje djeteta (i drugih)</p>	
<p><i>Konkretno vještine za pomoći djetetu i sebi (23AN3)</i></p> <p><i>Proširivanje znanja i vještina u odnosu sa djetetom i partnerom. (31HE4)</i></p>	<p>Razvijanje konkretnih vještina</p>	

<p><i>...kada nešto ne želi kako mu skrenuti pažnju na nešto drugo (07RA3)</i></p> <p><i>Naučila sam...hvaliti i poticati dijete (12LJU6).</i></p>		
<p><i>naučila sam se dosljednosti (16IN8)</i></p> <p><i>Smatram se...dosljednijom...(07SA4)</i></p>	<p>Razvijanje dosljednosti u odgoju</p>	
<p><i>Upoznavanje o načinu komunikacije s djetetom (26DA7)</i></p> <p><i>koliko je važna komunikacija, igra i uočavanje i priznavanje djetetovih emocija. (24RO8)</i></p> <p><i>Kako što kvalitetnije komunicirati...(02BO3)</i></p> <p><i>...kao i razumijevanje načina komunikacije (18LO7)</i></p> <p><i>Saznavanje novih načina za komunikaciju sa Davidom. (08DR20)</i></p> <p><i>nova znanja u komunikaciji... (30SA6)</i></p> <p><i>naučila sam kako komunicirati sa djetetom (06SI6)</i></p> <p><i>naučila sam bolje komunicirati (10JE9)</i></p> <p><i>Naučila sam da treba jako puno razgovora (25NI07M)</i></p> <p><i>Najkorisnije su mi informacije...kako poboljšati komunikaciju s djetetom... (02MI5)</i></p> <p><i>Najkorisnije mi je što sam naučila...bolje komunicirati (27M17)</i></p> <p><i>Kako moram razgovarati sa svojom djecom a da razgovor bude zaista pravi i koristan (07BO3)</i></p>	<p>Učenje o važnosti kvalitetne komunikacije (s djetetom) i načinima njezina ostvarivanja</p>	

<p><i>nošenje sa situacijom i postavljanja u njoj (02IN4)</i></p> <p><i>lakše se nosim sa novim izazovima i problemima roditeljstva (19MI5)</i></p> <p><i>Kako se nositi u teškim situacijama kod djeteta s poteškoćama. (te07)</i></p> <p><i>Učenje puno korisnih stvari kako sebi olakšat i savladat poteškoće (19LA4)</i></p> <p><i>Najkorisnije su mi informacije kako si pomoći u stresnim situacijama...(02MI5)</i></p> <p><i>Sada imam malo drukčiju sliku odgoja svog djeteta sa teškoćama u razvoju, bolje se snalazim u različitim situacijama. (fi12)</i></p> <p><i>lakše se mogu nositi s teškoćama svog djeteta (08DO3)</i></p> <p><i>Nošenje s problemima na drugačiji način. (13SI2)</i></p> <p><i>lakše rješavanje svakodnevnih situacija koje bi prije redovito završavale plakanjem ili agresijom djece. (15MA2)</i></p> <p><i>razumijevanje problema i načina kako se s njima nositi (29AN5)</i></p>	<p>Nošenje s poteškoćama i izazovima roditeljstva</p>	
<p><i>moja upornost...(29SU5A)</i></p> <p><i>upornost za nastavak (14MA1)</i></p> <p><i>veća upornost u radu s djetetom (30TE4)</i></p>	<p>Stjecanje upornosti</p>	
<p><i>Strpljenje (3010TA1)</i></p> <p><i>Strpljenje (23VE4C)</i></p> <p><i>da trebam biti strpljiv i boriti se (26AL3)</i></p> <p><i>Dobila sam puno važnih informacija kako mogu biti bolji roditelj koji...i ima više</i></p>	<p>Više strpljenja</p>	

<p><i>strpljenja (03MA6)</i></p> <p><i>strpljivija sam (28AD07)</i></p> <p><i>postala strpljivija prema njemu. (27AN1)</i></p> <p><i>Imam puno više strpljenja za sve (14EM2)</i></p> <p><i>Strpljenje (01MI9)</i></p> <p><i>Spoznaja koliko je važno strpljivo slušati što dijete želi reći. (04RA5)</i></p> <p><i>Imam puno više strpljenja. (an22)</i></p> <p><i>...strpljivost...(10SU4)</i></p> <p><i>...strpljenje (17NA8)</i></p> <p><i>...strpljivost (29SU5A)</i></p> <p><i>imam još više strpljenja. (01VE5)</i></p> <p><i>Više strpljenja (03JE6)</i></p>		
<p><i>Uveli smo ja-ti poruke (12KR2)</i></p> <p><i>ja- poruke (16IN8)</i></p> <p><i>ja poruke...(14LEI)</i></p> <p><i>Najkorisnijim smatram temu ja poruke. (10KR2)</i></p>	<p>Učenje i primjena ja-poruka</p>	
<p><i>osvještavanje vlastitog ponašanja prema djetetu s teškoćama i drugom djetetu (13MI7)</i></p> <p><i>Osvijestila sam sebe i svoje ponašanje prema drugima (28MA5)</i></p> <p><i>Osvještavanje nekih vlastitih ponašanja prema djetetu (12IV2)</i></p> <p><i>Naučila sam puno o sebi i postala svjesnija svojih ponašanja i promijenila ih (15ZO9)</i></p>	<p>Uvid u pogreške u vlastitom ponašanju</p>	<p>Povećan samouvid kod roditelja</p>

<p><i>Uvidjeti greške...(21IN7)</i></p> <p><i>Vrijeme za razmišljanje o sebi, o svojim postupcima. (18JA0)</i></p> <p><i>Vidjela sam da neke stvari ne radim ok i da ću ih pokušati poboljšati (recimo slušanje drugih). (02FR05)</i></p> <p><i>a osvijestila sam koja ponašanja prema djetetu eventualno ne bih trebala iskazivati. (11GA4)</i></p> <p><i>te sam neke navike izbacila, ...u odgoju djeteta mlađeg i starijeg. (9AN9)</i></p> <p><i>...(Uvidio sam greške koje činim i pokušavam ih ispraviti) (10IV7)</i></p>		
<p><i>Samoanaliza sebe kao roditelja (25Ma3)</i></p> <p><i>da razmislim o tome kako moje ponašanje utječe na njega (11AN16)</i></p> <p><i>Propitivanje vlastitih postavki u odgoju djece (15MA2)</i></p> <p><i>Osvješčivanje kako moji postupci utječu na djecu (05OZ7)</i></p>	<p>Preispitivanje vlastitih roditeljskih postupaka</p>	
<p><i>naučila sam više o svojim unutarnjim snagama...(21KR9)</i></p> <p><i>Naučila sam spoznati svoje jače strane koje dalje trebam razvijati (11GA4)</i></p> <p><i>Osvijestila sam da postoje neke moje jače strane kojih nisam bila u potpunosti svjesna koje mi pomažu lakše se nositi sa stresom i lakše prevladati i pomoći djetetu prevladati stres. (24NL08)</i></p> <p><i>Osvještavanje svojih dobrih strana kao roditelja, ...(28SL6)</i></p>	<p>Uvid u vlastite kompetencije i jake strane</p>	

<p><i>Osvještavanje da posjedujem neke sposobnosti za uspostavljanje dobrog odnosa s djetetom s razvojnim teškoćama (22KR4)</i></p> <p><i>Osvijestili ste me da puno stvari radim sa svojom djecom a da nisam bila ni svjesna toga. (06AN37)</i></p>		
<p><i>Osvještavanje sebe kao roditelja...(17IV22)</i></p> <p><i>Posvijestila sam si koliko sam nestrpljiva i da na tome moram poraditi. Nestrpljivost se odnosi na rad s djecom. (08BT5)</i></p> <p><i>Ona područja roditeljstva na kojima sam zakazala sam osvijestila i trudim se popraviti. (07MI3)</i></p> <p><i>razumijevanje samog sebe kao roditelja (07LI3)</i></p> <p><i>Osviještena svoje uloge roditelja, a ne samo terapeuta (11MA4)</i></p> <p><i>Osvijestiti i biti roditelj (21MA5)</i></p>	<p>Osvještavanje sebe kao roditelja</p>	
<p><i>Spoznaja da roditeljstvo nije lak posao. (03MA6)</i></p> <p><i>shvatiti da zapravo uvijek ima prostora biti bolji nesavršen roditelj (09IV4)</i></p> <p><i>Da je moje dijete osoba koja raste i gradi svoju osobnost na primjerima svojih roditelja (Uvidio sam greške koje činim i pokušavam ih ispraviti) (10IV7)</i></p> <p><i>Osvijestila sam puno toga (biti sretan roditelj -> najvažnije) (13NA8)</i></p> <p><i>Da je majčina intuicija najčešće u pravu, da ne moram sve raditi sama...(ATA2017)</i></p> <p><i>Bolje razumijevanje uloge roditeljstva općenito (05KA9)</i></p>	<p>Novo spoznaje o roditeljstvu</p>	

<p><i>Samopouzdanje (18SU36)</i></p> <p><i>Dobila sam i samopouzdanje (08DA6)</i></p> <p><i>Samopouzdanje (01RE5)</i></p> <p><i>Samopouzdanje (21JO5)</i></p> <p><i>samopouzdanija zbog novih spoznaja (12JA3)</i></p> <p><i>Višak samopouzdanja (21JE3)</i></p> <p><i>više samopouzdanja u nekim pristupima svojem djetetu (02DA3)</i></p> <p><i>Samopouzdanje je poraslo (27AN2)</i></p> <p><i>Sigurnost u sebe, samouvjerenost. (27AN6)</i></p> <p><i>Imam povjerenje u sebe i ne opravdavam se više drugima (02MA3)</i></p> <p><i>Osvještavanje sebe kao roditelja (prije sam mislila da nisam dobar roditelj, i dozvoljavala drugima da mi to kažu) sada znam da sam dobar roditelj (17IV22)</i></p> <p><i>Veće samopouzdanje (30SA6)</i></p> <p><i>U konačnici osjećam se sigurnijom u sebe kao roditelja i u svoje odluke (07MI3)</i></p> <p><i>Najkorisniji dobitak ovih radionica za mene je što mi se malo diglo samopouzdanje kao roditelju (28AD03)</i></p> <p><i>Oslobađanje / samopouzdanje u iznošenju svog iskustva, dosadašnjeg odnošenja s problemom i prihvaćanju istog (24AN10)</i></p> <p><i>...vjerujem više u sebe (12DA5)</i></p>	<p>Stjecanje samopouzdanja</p>	<p>Afirmacija dobrog roditeljstva i osnaženost za daljnji napredak</p>
---	---------------------------------------	---

<p><i>sigurnija sam u to kako biti bolje majka svom djetetu, imam više samopouzdanja ... (06IV9)</i></p>		
<p><i>dodatna snaga...(14MA1)</i></p> <p><i>da sam postala snažnija (22DU7)</i></p> <p><i>To da sam postala jača...(01VE5)</i></p> <p><i>Sudjelovanje u radionicama me ipak malo osnaži...(08ma1)</i></p> <p><i>Osnaživanje (21IN8)</i></p> <p><i>Snažnija sam (08EH11)</i></p> <p><i>Smatram se jačom...(07SA4)</i></p> <p><i>Snagu...(27TI7)</i></p> <p><i>Da sam snažnija. (02DA9)</i></p> <p><i>pronalaženje unutarnje snage (14AN7)</i></p> <p><i>snagu... (17NA8)</i></p>	<p>Pronalaženje snage</p>	
<p><i>Smatram da sam prije svega dobila veliku hrabrost (11SA6)</i></p> <p><i>Hrabrije gledam u budućnost. (53IV07)</i></p> <p><i>Hrabrost za dalje (07MA09)</i></p> <p><i>manje straha (14EM2)</i></p> <p><i>Ohrabrenje za daljnji nastavak i razvoj. (11SA4)</i></p> <p><i>...poticaj... (21SA11M)</i></p> <p><i>ohrabrivanje roditelja (23AN2)</i></p> <p><i>Postala sam odvažnija... (06KR97)</i></p> <p><i>Radionice su me ohrabrile...(21MA6)</i></p>	<p>Stjecanje hrabrosti</p>	

<p><i>Hrabrija sam i sigurnija (06MA47)</i></p> <p><i>da sam postala hrabrija (21MA5)</i></p> <p><i>To da sam postala...i hrabrija...(01VE5)</i></p>		
<p><i>Potvrda da radim sa svojim djetetom kvalitetno (14ML4)</i></p> <p><i>Dobila sam potvrdu da neke stvari radim dobro. (07MI3)</i></p> <p><i>Vjeru u sebe da ipak radim sa svojim djetetom najbolje kako znam. Da sam dobra majka. (19SA2)</i></p> <p><i>Razgovor sa stručnim osobama i voditeljima radionice kao i sa drugim roditeljima kao potvrdu da ono što radim, radim ispravno i dobro za moje dijete. (14JE5)</i></p> <p><i>Potpuru i potvrdu da idemo dobrim putem. (A)</i></p> <p><i>Shvatio sam da se uglavnom dobro nosim sa ulogom roditelja (20IG24)</i></p> <p><i>činjenica da sam dobro odgajala dijete, a sada ću još i bolje (21JE3)</i></p> <p><i>potvrda dobrog smjera odgoja (10SA4)</i></p> <p><i>potvrda da smo na pravom putu (06NI8)</i></p> <p><i>Što sam potvrdila činjenicu da smo na pravom putu...(30ST9)</i></p> <p><i>...i da sav uloženi trud ipak ima nekih rezultata (08ma1)</i></p> <p><i>Osobno priznanje da ipak puno toga radim ispravno u odgoju svog sina. (18DE9)</i></p> <p><i>spoznaja da jako puno toga radim ispravno</i></p>	<p>Potvrda roditeljskih kompetencija</p>	

<p><i>(Lavica)</i></p> <p><i>Spoznaja da sam na pravom putu (21ŠM08)</i></p> <p><i>Shvatila sam da dobro obavljam svoj posao roditelja. (05lji0)</i></p> <p><i>Shvatila sam da puno činim za svoje dijete i da sam dobra majka. (22DU7)</i></p> <p><i>da sam dobila potvrdu sa sam ok mama. (21AG11)</i></p>		
<p><i>Spremna se još bolje izboriti za sebe i nas kao obitelj (10JE9)</i></p> <p><i>da se treba boriti u životu (01AN9)</i></p> <p><i>dotatnu snagu za daljnju borbu. (23AN7)</i></p> <p><i>da trebam biti strpljiv i boriti se (26AL3)</i></p>	<p>Spremnost na borbu</p>	
<p><i>Upoznala sam nove roditelje, vidjela da nije "smak svijeta" ... (08DA6)</i></p> <p><i>promjena stava prema teškoćama (30TE4)</i></p> <p><i>trenutno sam na prekretnici još jednog odvajanja od djeteta koje raste i napreduje i koje doživljavam kao svako drugo dijete a ne više kao dijete s posebnim potrebama, iako uvažavam njegove posebnosti. (25MA5)</i></p> <p><i>Gledam ga malo drugačije, više primjećujem njegov napredak, više ga hvalim (23SA4)</i></p> <p><i>osvijestila sam neke situacije i drugačije gledam na njih (08LJI8)</i></p> <p><i>sagledavanje stvari iz druge perspektive (11AL0)</i></p> <p><i>Drugo (pozitivnije) viđenje teškoća u kojima se nalazimo (10je4m)</i></p>	<p>Promjena percepcije životnih okolnosti</p>	<p>Reinterpretacija teškoća i životnih okolnosti</p>

<p><i>shvaćanje situacije (28PE5)</i></p> <p><i>boljeg shvaćanja...teškoća (13BI9)</i></p> <p><i>Razumijem problem koji imam. (05EV1)</i></p> <p><i>razumijevanje problema i načina kako se s njima nositi (29AN5)</i></p>	<p>Bolje razumijevanje poteškoća/problema</p>	
<p><i>napredujem u prestanku okrivljanja sebe za djetetov problem. (24LO7)</i></p> <p><i>Dodatnu potvrdu da naše ponašanje nije dovelo do postojećeg stanja (29DA9)</i></p>	<p>Razumijevanje da roditelj nije „uzrok“ poteškoća</p>	
<p><i>osvještavanje problema (15MA2)</i></p> <p><i>Osvještavanje problema (10OV0)</i></p> <p><i>Osvještenija sam...(23TA9)</i></p> <p><i>Osvještavanje problema (277HA6)</i></p> <p><i>...i osvijestile za puno stvari (21MA6)</i></p> <p><i>osvještavanje problema i načina rješavanja (10SA4)</i></p> <p><i>Spoznaja o problemima (01MA6)</i></p>	<p>Osvještavanje problema</p>	
<p><i>objektivniji pogled na situaciju (06NI8)</i></p> <p><i>realan uvid u trenutno stanje (11VE7)</i></p> <p><i>Postala sam svjesnija da ne mogu na sve utjecati i da je bolje ponekad prestati razbijati glavu i posvetiti se još više djetetu i sebi. (1902SU4)</i></p>	<p>Objektivnije viđenje životnih okolnosti</p>	
<p><i>lakše prihvaćanje onoga što nosi "sutra" (13GO27)</i></p> <p><i>razmišljam više unaprijed (10JE9)</i></p> <p><i>Shvaćanje i prihvaćanje svih problema u budućnosti te način nošenja sa njima i rješavanja konkretnih situacija (02RU10)</i></p>	<p>Promišljanje o budućnosti</p>	

<p><i>Cijeniti dijete i sebe više (28.05.SNJ6)</i></p> <p><i>Više sebe cijenim jer vidim da imam dosta kvaliteta. (17SA8)</i></p> <p><i>počela sam više razmišljati o svojim vrlinama a manje o manama (22MA4)</i></p> <p><i>...više cijenim svoj trud i zalaganje (04SA5)</i></p> <p><i>Osvještavanje same sebe da dajem najbolje od sebe za dijete. (04SA5)</i></p>	<p>Pozitivnije vrednovanje sebe i djeteta (uviđanje kvaliteta i vrlina)</p>	<p>Razvoj optimističnog stava</p>
<p><i>Shvaćam da je bitan svaki (ma kako mali) napredak djeteta (06IV5)</i></p> <p><i>Spoznaju da je potrebno uživati u svakom danu i malim postignućima...(17JO59)</i></p> <p><i>Najkorisniji dobitak za mene je što više ne razmišljam previše o dalekoj budućnosti i nisam više opterećena s tim što će biti već uživam u svakom njegovom napretku. (19JE8)</i></p> <p><i>Podsjetnik na postignuća, napredak, rast (04EC1)</i></p>	<p>Usmjeravanje na napredak</p>	
<p><i>sve se može poboljšati (31IV4)</i></p> <p><i>može se uvijek napredovati ako se promijeni pristup (30JE4)</i></p>	<p>Razvijanje svijesti o mogućnosti napretka</p>	
<p><i>nadam se skorom napretku (19MA6)</i></p> <p><i>Druženje s ovim dobrim ljudima. Donijelo mi je nadu za bolje mog sina. (13VE8)</i></p> <p><i>...vjeru...(17NA8)</i></p>	<p>Nada/vjera u daljnji napredak</p>	
<p><i>Prihvaćanje djeteta takvog kakvog je. (3107ŽA09)</i></p> <p><i>Stvarno prihvaćanje istine da moje dijete ima određene razvojne poteškoće (06BR3)</i></p> <p><i>Mogu na glas izgovoriti da moje dijete ima autizam (bez knedle u grlu) (11VI3)</i></p>	<p>Prihvaćanje djeteta i njegovih poteškoća</p>	<p>Razumijevanje i prihvaćanje djeteta i njegovih teškoća</p>

<p><i>Boljeg...prihvaćanja teškoća (13BI9)</i></p> <p><i>Veće prihvaćanje situacije. (06MO12M)</i></p> <p><i>prihvaćanje situacije (24KO1)</i></p> <p><i>Prihvaćanje stanja. (11SA4)</i></p> <p><i>Prihvaćanje (23VE4C)</i></p> <p><i>Naučio sam bolje i lakše prihvatiti poteškoće svoga djeteta (13VL5)</i></p> <p><i>prihvaćanje stanja (06MA8)</i></p> <p><i>prihvaćanje cjelokupne situacije (19MI5)</i></p> <p><i>prihvaćanje (23VE4C)</i></p>		
<p><i>osvještavanje potreba koje dijete ima (06BR3)</i></p> <p><i>Osvijestila sam...,kao i potrebe mog djeteta (26SA3)</i></p> <p><i>veće razumijevanje djetetovih potreba (12IV2)</i></p> <p><i>Svjesnija sam potreba svog djeteta (24RO8)</i></p> <p><i>Otvoreniji pristup...djetetovim potrebama (11SA4)</i></p> <p><i>Kako sam naučila napraviti neke prioritete kod djeteta, da sada vidim i njegove za igrom, te ih ostvarila. (26MI05)</i></p>	<p>Osvještavanje, uvažavanje i razumijevanje djetetovih potreba</p>	
<p><i>Više shvaćam svoje dijete (07RA3)</i></p> <p><i>Razumijevanje djeteta s razvojnom poteškoćom (14MA1)</i></p> <p><i>Razumijevanje prema djetetu (10je4t)</i></p> <p><i>Više je razumijem (17AL9)</i></p>	<p>Bolje razumijevanje djeteta (ponašanja i perspektive djeteta)</p>	

<p><i>Bolje razumijem svoje dijete, jasnije mi je na koji način uči (28AD07)</i></p> <p><i>bolje razumijevanje djeteta (30SA6)</i></p> <p><i>bolje razumijevanje djeteta (06MA8)</i></p> <p><i>Smatram da na drugačiji način sada tumačim neka određena ponašanja djeteta (12KR2)</i></p> <p><i>prihvatanje, zauzimanje/razumijevanje perspektive djeteta (vidra 74)</i></p> <p><i>Shvaćam bolje dijete i ponašanja djece (23DA40C)</i></p>		
<p><i>Komunikacija (09VI5)</i></p> <p><i>Bolja komunikacija sa djecom (18KR0)</i></p> <p><i>bolja komunikacija s djecom (30TA5)</i></p> <p><i>Dobivena šansa da sudjelujem u programu omogućila mi je bolju komunikaciju sa djetetom (09KR20)</i></p> <p><i>Komunikacija (08ME5)</i></p> <p><i>bolja komunikacija u obitelji (11RO0)</i></p> <p><i>Bolja komunikacija (07RA3)</i></p> <p><i>novi načini komunikacije (22KR4)</i></p> <p><i>bolja je komunikacija (12KR2)</i></p> <p><i>Komunikacija (26JM45)</i></p> <p><i>Komunikacija (08ME5)</i></p> <p><i>Komunikacija (11IV7)</i></p>	<p>Ostvarenje bolje komunikacije</p>	<p>Ostvarenje boljeg odnosa s djetetom</p>

<p><i>Povezanost s djetetom kroz korištenje tehnika naučenih kroz radionice (27SA3)</i></p> <p><i>ljubav još veća (08ME5)</i></p> <p><i>bliži sam sa sinom (18NE9)</i></p> <p><i>Bolji odnos sa djecom...(03AL0)</i></p> <p><i>naš odnos je usklađeniji, ima više harmonije (28AD07)</i></p>	<p>Razvijanje boljeg odnosa s djetetom</p>	
<p><i>Upoznavanje drugih roditelja sa sličnim problemima (06MA2)</i></p> <p><i>Kontakt s ostalim roditeljima koji imaju djecu s različitim, ali i sličnim teškoćama (22KR4)</i></p> <p><i>Slična iskustva roditelja s djecom s teškoćama, problemi, emocije, informacije (22BR8)</i></p> <p><i>Upoznavanje roditelja sa istim problemima (01DA04)</i></p> <p><i>informirana o drugim roditeljima sa sličnim problemima (04IV2)</i></p> <p><i>Druženje i upoznavanje ostalih roditelja sa sličnim problemima (19GA3)</i></p> <p><i>Upoznavanje roditelja s sličnim poteškoćama (12ID5)</i></p> <p><i>Razgovor s drugim roditeljima koji žive ili su proživjeli dio onoga što ja proživljavam. (14iv8)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih roditelja sa sličnim problemima (27RU5)</i></p> <p><i>Upoznala sam roditelje s sličnim situacijama (04RA0)</i></p>	<p>Komunikacija s drugim roditeljima sa sličnim poteškoćama/problema</p>	<p>Interakcija i razmjena s drugim roditeljima koji dijele slične probleme</p>

<p><i>I drugi imaju slične ili iste probleme i situacije sa djecom (31IV4)</i></p> <p><i>poistovjećivanje sa tuđim problemima (08MA4)</i></p> <p><i>spoznaje da se drugi roditelji susreću sa sličnim problemima (01AL0)</i></p> <p><i>razgovor o sličnim problemima. (25MA5)</i></p> <p><i>S drugim mamama razgovor o sličnim problemima (23NI2)</i></p> <p><i>Saznanje da i drugi roditelji imaju iste ili slične probleme, stavove i načine snalaženja (16la3t)</i></p> <p><i>Upoznala sam roditelje koji se nose s istim teškoćama i problemima (25JA06)</i></p> <p><i>Spoznaja da i drugi roditelji imaju istih problema kao i ja- razgovor i slušanje (13SNJ6)</i></p> <p><i>što sam imala priliku čuti kako drugi roditelji izađu na kraj s istim problemima (02IV8)</i></p> <p><i>Susret sa drugim roditeljima koji dijele slične probleme (22ZO0)</i></p> <p><i>Uvidjela sam da i drugi roditelji proživljavaju slično, pa mi je bilo lakše. (23VE4C)</i></p> <p><i>susreo sam roditelje koji se bore s istim stvarima kao i ja i dobio sam savjete od njih (08SA6)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih roditelja sa sličnim problemima (03DI6)</i></p> <p><i>Druženje sa roditeljima sa istim problemima</i></p>		
---	--	--

<p>(17KA2)</p> <p><i>Što mogu porazgovarati s roditeljima koji se nalaze u sličnoj situaciji (28IV5)</i></p> <p><i>Razgovor s roditeljima sa sličnim problemima (10SA4)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih roditelja sa sličnim problemima, opuštanje i lakoća razgovara sa njima (01JU7)</i></p> <p><i>interakcija sa roditeljima djece sa teškoćama (B)</i></p> <p><i>Upoznavanje s drugim roditeljima koji imaju djecu s poteškoćama (17NA2)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih roditelja i problema djece (02DA4)</i></p> <p><i>upoznala sam roditelje sa sličnim problemima (08DO3)</i></p> <p><i>upoznavanje drugih roditelja sa sličnim problemom, (26A6)</i></p> <p><i>razgovor s drugim roditeljima koji imaju djecu s teškoćama u razvoju (17MA4)</i></p> <p><i>vidjela sam da postoje i drugi roditelji s istim problemima kao i ja (02ŽE1)</i></p> <p><i>upoznala sam roditelje koji prolaze iste ili slične situacije (05LJI0)</i></p> <p><i>Druženje s ljudima koji imaju slične probleme. (29SA54)</i></p> <p><i>izmjenjivanje iskustava s drugim roditeljima sa sličnim problemima, (04SO8)</i></p> <p><i>Činjenica da postoje roditelji i obitelji koji se nalaze u istim ili sličnim situacijama.</i></p>		
---	--	--

<p>(14VA6)</p> <p><i>upoznavanje novih ljudi koji imaju iste teškoće, tj. djecu s pp (IV18)</i></p>		
<p><i>Osjećaj da nisam sama (25SA165)</i></p> <p><i>...vidim da nismo sami... (08ma1)</i></p> <p><i>da vidimo da nismo sami u ovome (22DA7).</i></p> <p><i>Osjećaj zajedništva... (14VA9)</i></p> <p><i>Osvještenija sam...i konačno prihvatila da nisam izoliran slučaj (23TA9)</i></p> <p><i>Nisam sama u problematici, mnogi se osjećaju kao ja (04IV5)</i></p> <p><i>...dijeljenje sudbine... (30KA3)</i></p> <p><i>Iskustva drugih roditelja i osjećaj da nisam jedina koja se tako osjeća. (04LO01)</i></p> <p><i>znati da nisam jedina mama kojoj je teško! (16KA00)</i></p> <p><i>Shvaćanje da nismo sami. (05IV72)</i></p> <p><i>da nisam sama i da moji problemi nisu najgori. Svi vodimo iste borbe. (18MA3)</i></p> <p><i>Otkrila sam da nisam sama (18MA3)</i></p> <p><i>...da se i drugi roditelji osjećaju slično (22NA3)</i></p> <p><i>Što sam razgovarala s drugim roditeljima i vidjela da se mnogi slično osjećaju poput mene (19DU6)</i></p> <p><i>Shvatila sam da nisam jedina s problemom i puno je lakše kad s nekim možeš to podijeliti. (25ŽE04)</i></p>	<p>Zajedništvo u problemu</p>	

<p><i>Shvatio da nisam sam i da ima nažalost i težih situacija od moje! (21AN9)</i></p> <p><i>Spoznaja da nisi jedini koji ima neki teret. (20DR4)</i></p> <p><i>Da nismo sami. (03BR2)</i></p> <p><i>Shvatila sam da nisam jedina (11SA6)</i></p> <p><i>spoznaja da nismo sami. (08AN7)</i></p> <p><i>Upoznati druge ljude što znači da nisam jedina kojoj je teško (14SI6)</i></p> <p><i>Upoznao sam i druge roditelje i shvatio da im je isto kao i meni (12ma1t)</i></p> <p><i>Najkorisnije mi je to što vidim da se svi vrlo slično osjećamo i nosimo sa takvim načinom života (12ma1m)</i></p> <p><i>Čula sam i druge roditelje i vidjela sličnosti, da nismo sami. (16la3m)</i></p> <p><i>...i shvatila da nisam sama (08NA9)</i></p> <p><i>Osjećam se ispunjeno, kao da nisam sama (17NI4)</i></p> <p><i>...da vidimo da nismo sami u ovome (22DA7)</i></p>		
<p><i>Razmišljanje o problemima drugih (30IV6)</i></p> <p><i>sudjelovanje na radionicama je najkorisniji dobitak zbog druženja s roditeljima djece s poteškoćama i saznanja o njihovim teškoćama (22G09)</i></p> <p><i>spoznaja da nije nikome život bajka. (25BO1)</i></p> <p><i>uvid u svoje ali i tuđe probleme kao roditelja djeteta sa teškoćama u razvoju</i></p>	<p>Stjecanje uvida u probleme drugih roditelja</p>	

<p>(312D3)</p> <p><i>Saznanje da je i drugima teško (01AN9)</i></p> <p><i>...i da su naši problemi minimalni u odnosu na probleme koji drugi imaju (30ST9)</i></p> <p><i>Shvatila sam da ima više djece koja imaju poteškoće kao moje dijete, nego što sam mislila (25MI7)</i></p> <p><i>Da nisam sama i da moji problemi nisu najgori. Svi vodimo iste borbe. (18MA3)</i></p> <p><i>Shvatio da nisam sam i da ima nažalost i težih situacija od moje! (21AN9)</i></p>		
<p><i>Oslobađanje / samopouzdanje u iznošenju svog iskustva, dosadašnjeg odnošenja s problemom i prihvaćanju istog (24AN10)</i></p> <p><i>Osjećaj da se uvijek treba otvoriti i podijeliti svoje probleme. Ne biti zatvoren (10SE7)</i></p> <p><i>Podjela mišljenja s drugim roditeljima, druženje lijepo je kad vas netko sluša (27KA6)</i></p> <p><i>Dobar osjećaj da ima ljudi koji slobodno dijele svoje probleme i dobiju odgovor od osobe kojoj je stalo i koja se trudi za nas. (14VA9)</i></p> <p><i>Veliko iskustvo sa drugima podnijeti svoje poteškoće i strahove (25SA8)</i></p> <p><i>slobodno "izbacivanje" problema iz sebe (09VI5)</i></p> <p><i>Nikada prije nisam ni s kim razgovarala tako otvoreno o njoj (djetetu) i oslobodila sam se (14IN7)</i></p> <p><i>Više sam otvorena prema drugima (30TA5)</i></p>	<p>Mogućnost otvorenog razgovora/povjerenja drugima</p>	

<p><i>Da sam se otvorila prema drugima. (26MA1)</i></p> <p><i>...otvorenost (09VI5)</i></p> <p><i>Otvoren razgovor sa svim sudionicima radionice o svakodnevnim situacijama, ... (16IN8)</i></p> <p><i>imala sam priliku otvoreno bez srama razgovarati o svojim problemima... (09RE2)</i></p> <p><i>Otvoreni razgovor o problemima i situacijama u kojima se nađemo jako je koristan (02RU5)</i></p>		
<p><i>slušanje drugih (19MA6)</i></p> <p><i>...iskustava drugih roditelja (Lavica)</i></p> <p><i>pričanje o svemu što nas zajednički interesira (30MA4)</i></p> <p><i>Izmjenjivanje iskustava s drugim roditeljima (01AL0)</i></p> <p><i>Slušanje iskustava drugih roditelja u pojedinim situacijama (13MI7)</i></p> <p><i>....sretna jer sam podijelila svoje iskustvo s drugim mamama. (27AN5)</i></p> <p><i>Što sam uvidjela i podijelila iskustva i svoje životne poteškoće s drugima. (22IV4)</i></p> <p><i>Nova poznanstva i iskustva roditelja i meni su dala nova saznanja o svemu. (02RU5)</i></p> <p><i>Iskustva drugih roditelja na radionici (29ZV1)</i></p> <p><i>Korisno je bilo čuti druge roditelje (09IV4)</i></p> <p><i>...i njihova iskustva. (15CA0)</i></p>	<p>Razmjena iskustava i informacija</p>	

<p><i>Iskustvo drugih roditelja. (19C11)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava (9ja2t)</i></p> <p><i>Vrijednost razmjene zajedničkih iskustava (1na9m)</i></p> <p><i>njihova iskustva (19NA33)</i></p> <p><i>razmjena iskustava... (25JA06)</i></p> <p><i>Podjela iskustva sa drugim roditeljima (12DA37)</i></p> <p><i>Svi smo podijelili svoja iskustva te tako kroz zadane radionice učili. (03FI4)</i></p> <p><i>...te izmijenila iskustva s drugim roditeljima (05ED3)</i></p> <p><i>Razmjena...i iskustava s drugim roditeljima (08MI4)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava (9ja2t)</i></p> <p><i>Više...iskustava...(13BI9)</i></p> <p><i>Iskustvo sa drugim roditeljima...(30REM)</i></p> <p><i>Razmjena iskustva s drugim roditeljima (30RE4Ž)</i></p> <p><i>Najveći dobitak mi je taj jer sam kroz druga iskustva uspjela izvući nešto i za sebe i svoju obitelj (09BL4)</i></p> <p><i>Osjećam se bogatijim za tuđa iskustva, ... (17MA0)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava (02IV8)</i></p> <p><i>Prilika da s ostalim roditeljima porazgovaram o njihovim iskustvima (07LI3)</i></p>		
--	--	--

<p><i>razmjena iskustva (15AN8)</i></p> <p><i>razmjena iskustava...(22NA3)</i></p> <p><i>Priče i iskustva drugih,... (16SA0)</i></p> <p><i>Jako mi je pomoglo druženje i izmjenjivanje iskustva drugih roditelja,... (30JA7)</i></p> <p><i>Tuđa iskustva (14MO6M)</i></p> <p><i>Razgovor sa drugim roditeljima i izmjena iskustva (23AN9)</i></p> <p><i>Iskustvo drugih roditelja, njihova snaga, pozitivna, iskustvo i pozitivna voditeljica programa (08OK4)</i></p> <p><i>... i dijeljenje iskustava. (06MA2)</i></p> <p><i>čuti druga iskustva (19AN5)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava (08MA8)</i></p> <p><i>Iskustvo (04JA8)</i></p> <p><i>Iskustva drugih majki (01M01)</i></p> <p><i>razmjene iskustva (10SA4)</i></p> <p><i>Tuđa iskustva (06NI8)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava s drugim roditeljima (06AN7)</i></p> <p><i>Upoznala sam više roditelja s kojima mogu razmjenjivati iskustva (29NI9)</i></p> <p><i>Puno novih...iskustava (1107IV9)</i></p> <p><i>razmjena iskustava s drugim roditeljima (12IV2)</i></p> <p><i>Čula sam druga iskustva roditelja i ponešto</i></p>		
--	--	--

<p><i>novo shvatila (16IR3)</i></p> <p><i>Izmjenjivanje iskustava (23AN2)</i></p> <p><i>iskustvo drugih ljudi (02MA9)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava među roditeljima i stručnjacima. (O3MA4)</i></p> <p><i>Upoznala sam nove ljude i postala bogatija za njihova iskustva (2ITT38)</i></p> <p><i>Razmjena iskustva (01MA11)</i></p> <p><i>Razmjena informacija...s drugim roditeljima (08MI4)</i></p> <p><i>Znanja drugih roditelja. (O3KA06)</i></p> <p><i>...i iskustva drugih roditelja. (07AD18)</i></p> <p><i>Izmjena iskustava...(30MA4)</i></p> <p><i>razmjena iskustava (15AN8)</i></p> <p><i>Razmjena iskustva sa drugim roditeljima. (07VL6)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava (22TA9)</i></p> <p><i>čuti tuđa iskustva (20TA9)</i></p> <p><i>Iskustva drugih roditelja (04LO01)</i></p> <p><i>Ljudi koje sam upoznala i njihova iskustva i ideje.(24LU7)</i></p> <p><i>Razmjena iskustava s drugim roditeljima (14IV7)</i></p> <p><i>dijeljenje iskustava drugih roditelja...(SRP2018)</i></p> <p><i>razmijenile iskustva (21AG11)</i></p>		
--	--	--

<p><i>Iskustva ostalih roditelja...(07TO5)</i></p>		
<p><i>savjeti (19KA1)</i></p> <p><i>korisni savjeti (28KA9)</i></p> <p><i>Puno korisnih savjeta za mene i moje dijete, koje treba postepeno primjenjivati (05MI0)</i></p> <p><i>savjeti o ponašanju u određenim situacijama (B)</i></p> <p><i>razmjena...savjeta... (25JA06)</i></p> <p><i>Nekoliko praktičnih savjeta o odnosu prema djetetu s teškoćama (17MA59)</i></p> <p><i>praktični savjeti (konkretni) (10GO2)</i></p> <p><i>Puno novih savjeta...(1107IV9)</i></p> <p><i>Puno toga za naučit, svaki je savjet dobar koji smo dobili (D)</i></p> <p><i>...savjete (30REM)</i></p> <p><i>korisni savjeti (28KA9)</i></p> <p><i>čuo puno dobrih i korisnih savjeta dr. roditelja (20IG24)</i></p> <p><i>Dobila sam dosta korisnih savjeta (07AD18)</i></p> <p><i>savjeti za odgoj drugog djeteta u obitelji (07MA)</i></p> <p><i>Savjeti koje sam dobila za odgoj drugog djeteta u obitelji (13KA1)</i></p> <p><i>korisni savjeti u odgoju (18AN3M)</i></p> <p><i>savjeti o komunikaciji (01M01)</i></p> <p><i>...savjete u područjima gdje se nisam</i></p>	<p>Dobivanje korisnih savjeta</p>	

<p><i>snalazila (A)</i></p> <p><i>Savjeti. (O3KA06)</i></p> <p><i>Izmjena...i savjeta (30MA4)</i></p> <p><i>Savjeti (20SA0)</i></p> <p><i>Puno korisnih savjeta (02DA3)</i></p> <p><i>dosta korisnih savjeta kako pristupiti djetetu u određenim situacijama, da ne povrijedim dijete i drugu djecu (25DA1)</i></p>		
<p><i>...podrška drugih roditelja! (01SO0)</i></p> <p><i>podrška (21ME1)</i></p> <p><i>Potpora i...(10RA03)</i></p> <p><i>Podrška od cijelog tima... (22DA7).</i></p> <p><i>podrška (18AN0)</i></p> <p><i>dobila sam potporu roditelja (08EH11)</i></p> <p><i>Naišla sam na... podršku...(20ZV2)</i></p> <p><i>...podršku (27TI7)</i></p> <p><i>...međusobna podrška (07RE14)</i></p> <p><i>...podrška (21SA11M)</i></p> <p><i>Razgovor s drugim roditeljima i njihova podrška (07MA8)</i></p> <p><i>Podrška (19KA1)</i></p> <p><i>Međusobna podrška. (O3MA4)</i></p> <p><i>Podršku (13LJU2)</i></p> <p><i>mreža podrške obitelji i stručnih osoba (04JA8)</i></p>	<p>Dobivanje podrške i suosjećanja</p>	<p>Dobivanje grupne podrške</p>

<p><i>podrška roditelja...(22AN8)</i></p> <p><i>Podrška od strane drugih roditelja u sličnoj situaciji... (18AN3M)</i></p> <p><i>Podršku (08MA4)</i></p> <p><i>Podrška (18KR0)</i></p> <p><i>podijeliti teškoću s drugima koji me...i podržavaju (20DR4)</i></p> <p><i>suosjećanje (01M01)</i></p> <p><i>njihova podrška i suosjećanje su mi bili vrlo korisni. (29ZV1)</i></p> <p><i>podrška od sudionika i voditeljica radionice. (22EV5)</i></p> <p><i>uzajamna podrška (1na9m)</i></p> <p><i>Podrška od cijelog tima...(22DA7)</i></p>		
<p><i>razumijevanje (10RA03)</i></p> <p><i>...razumijevanje (SRP2018)</i></p> <p><i>Razumijevanje...(A)</i></p> <p><i>Naišla sam na razumijevanje...(20ZV2)</i></p> <p><i>...razumijevanje (10RA03)</i></p> <p><i>...razumijevanje (10DA8A)</i></p> <p><i>...i razumijevanje (22AN8)</i></p> <p><i>...razumijevanje osoba koje su sa mnom bile na radionicama!!! (08JE07)</i></p> <p><i>...i razumijevanje od roditelja polaznika radionice. (13LJU2)</i></p> <p><i>mogućnost razgovora s ljudima koji me</i></p>	<p>Razumijevanje članova grupe</p>	

<p><i>razumiju (18AN3M)</i></p> <p><i>podijeliti teškoću s drugima koji me razumiju i podržavaju (20DR4)</i></p> <p><i>...ljudi me razumiju (09RE2)</i></p> <p><i>osjećaj da me netko razumije (11SA6)</i></p> <p><i>upoznala drage ljude koji me razumiju. (27AN2)</i></p> <p><i>Više...razumijevanja... (13BI9)</i></p>		
<p><i>Utjeha. (13SI2)</i></p> <p><i>Utjeha (08MA4)</i></p> <p><i>Pronalazak mira u činjenici da ima još divnih ljudi sa sličnim problemima i da i dalje svi ide ok (10GO2)</i></p>	<p>Dobivanje utjehe</p>	
<p><i>Upoznavanje s drugim roditeljima (28KA9)</i></p> <p><i>Upoznala sam nove roditelje (08GR2)</i></p> <p><i>Upoznavanje s drugim roditeljima (28KA9)</i></p> <p><i>Upoznala puno divnih roditelja... (08NA9)</i></p> <p><i>upoznala druge roditelje djece s posebnim potrebama u okolini (3010TA1)</i></p> <p><i>Upoznala sam divne majke i divne tete koje rade sa djecom u vrtiću (08KR11)</i></p> <p><i>nova poznanstva (28SL6)</i></p> <p><i>Novi ljudi. (11SA6)</i></p> <p><i>Upoznala sam nove roditelje... (08DA6)</i></p> <p><i>Upoznavanje krasnih ljudi. (15AN4)</i></p> <p><i>Upoznati druge roditelje (19AN5)</i></p>	<p>Upoznavanje novih ljudi (roditelja i stručnjaka)</p>	<p>Ugodno iskustvo sudjelovanja i druženja na radionicama</p>

<p><i>nova poznanstva (22TA9)</i></p> <p><i>Upoznavanje novih ljudi koji rade s mojim djetetom (10DA5)</i></p> <p><i>Sklopljena poznanstva (10JE8)</i></p> <p><i>Upoznao sam drage ljude (18NE9)</i></p> <p><i>upoznavanje novih ljudi (09NE5)</i></p> <p><i>Upoznavanje divnih ljudi (14AN7)</i></p> <p><i>upoznavanje novih divnih ljudi (18AN7)</i></p> <p><i>...upoznavanje s roditeljima (02LJI3)</i></p> <p><i>Poznanstva (11SA6)</i></p> <p><i>Rad sa divnim ženama, voditeljicama i sa majkama. (03AL7)</i></p> <p><i>Upoznala sam divne osobe...(22HR1)</i></p> <p><i>...nova poznanstva. (77BB22)</i></p> <p><i>Upoznala sam predivne ljude (28PE2)</i></p> <p><i>upoznavanje novih ljudi (10TI1)</i></p> <p><i>Poznanstva (10GO2)</i></p> <p><i>Upoznala drage mame (21AG11)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih majki...(08DR20)</i></p> <p><i>Upoznavanje novih roditelja. (an14)</i></p>		
<p><i>razgovor s drugim roditeljima (07MA)</i></p> <p><i>Razgovor i druženje (04SO8)</i></p> <p><i>Razgovor (26SL9)</i></p> <p><i>Razgovor, ... (03ŽE4)</i></p>	<p>Razgovor s drugim sudionicima programa</p>	

<p><i>Razgovor (21SA11M)</i></p> <p><i>Razgovore sa drugim mamama (12GO35)</i></p> <p><i>razgovor s drugim roditeljima (06BR3)</i></p> <p><i>Kontakt s drugim roditeljima, ...(19NA33)</i></p> <p><i>Razgovor s drugim roditeljima (16KA00)</i></p> <p><i>Razgovor s adekvatnim ljudima, stručnjacima i roditeljima (28PA4)</i></p> <p><i>Komunikacija...s roditeljima (02LJI3)</i></p> <p><i>Razgovor s drugim roditeljima (07MA8)</i></p> <p><i>Razgovor s roditeljima...(15CA0)</i></p> <p><i>Razgovor o temama na koje nisam mislila da imam što reći; (30KA3)</i></p> <p><i>Komunikacija...(11iv7)</i></p> <p><i>...komunikacija...(09VI5)</i></p> <p><i>Najveći dobitak radionice je interakcija sa terapeutima, odgajateljicama i drugim roditeljima. (03FI4)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih majki, razgovor...(08DR20)</i></p> <p><i>Razgovor...(08JE07)</i></p>		
<p><i>Druženje (25MA5)</i></p> <p><i>Druženje...(07RE14)</i></p> <p><i>...druženje (30KA3)</i></p> <p><i>Druženje roditelja (12IV2)</i></p> <p><i>druženje (22EV5)</i></p>	<p>Druženje s sudionicima radionica</p>	

<p><i>Provedeno ugodno vrijeme sa suprugom i ostatkom ekipe. Sve krasni ljudi! (9ja2t)</i></p> <p><i>Upoznavanje drugih majki...i druženje s njima. (08DR20)</i></p> <p><i>...druženje...(08JE07)</i></p> <p><i>Mame koje su sudjelovale u radionici. Neprocjenjivo. (09IR25)</i></p> <p><i>Druženje (08JE07)</i></p> <p><i>druženje s roditeljima - svi smo različiti - rastimo zajedno! (11JE0)</i></p> <p><i>Druženje sa tetama i drugim roditeljima...(09VI5)</i></p> <p><i>...druženje s ljudima punim pozitivne (10NI10)</i></p> <p><i>Druženje (07RE14)</i></p> <p><i>Druženje (11MI9)</i></p> <p><i>Druženje (16JA6)</i></p> <p><i>...druženje (11iv7)</i></p>		
<p><i>Povezanost s ostalim roditeljima; (07AN63)</i></p> <p><i>Prijateljstvo s ostalim mamama (02AU8)</i></p> <p><i>Stjecanje novih prijateljstava na grupi (08AN7)</i></p> <p><i>Stečena nova prijateljstva ...(25BO1)</i></p> <p><i>Prijateljstvo (18SU36)</i></p> <p><i>Super prijatelje (29SA54)</i></p> <p><i>sklapanje novih prijateljstava. (30MA4)</i></p>	<p>Sklapanje prijateljstava</p>	

<i>Povezanost s drugima... (13SI2)</i>		
<i>nova iskustva. (01AL0)</i>	Novo iskustvo	
<i>Puno novih iskustava i...(11KA7)</i>		
<i>Novo iskustvo (08MA4)</i>		
<i>Jako lijepe radionice za sve roditelje. (23TA3M)</i>	Pohvala radionici, roditeljima i voditeljima	
<i>krasne roditelje - borce i fenomenalne voditelje (10je4m)</i>		
<i>Super iskorišteno vrijeme...(21JE2)</i>		
<i>Optimizam (08VA1)</i>	Optimizam i pozitivno ozračje	
<i>Optimizam (10TI1)</i>		
<i>Optimizam (10TI1)</i>		
<i>...govoriti pozitivno (21IN7)</i>		
<i>Pozitivan stav prema životu i roditeljstvu (18ŽE6)</i>		
<i>Pozitivan osjećaj koji dolazi od drugih roditelja (13HE34)</i>		
<i>Postala sam optimistična zbog druženja s drugim ljudima (12JA3)</i>		
<i>Biti više optimistična (17NA1)</i>		
<i>Puno pozitivne energije. (22HR1)</i>		
<i>pozitivni ljudi...(77BB22)</i>		
<i>i druženje s ljudima punim pozitivne (10NI10)</i>		
<i>Iskustvo drugih roditelja, njihova snaga, pozitiva, iskustvo i pozitiva voditeljica programa (08OK4)</i>		
<i>...opuštenost...(09VI5)</i>	Veselje i opuštenost na radionici	
<i>Smijeh (15AN8)</i>		

<p><i>...veselje...divne razmijene (11VE7)</i></p> <p><i>...veselje...(30KA3)</i></p>		
<p><i>Rad na sebi samoj (19MA6)</i></p> <p><i>Nadogradila sam se kao osoba...(28ŽE7)</i></p> <p><i>osobni rast (277HA6)</i></p> <p><i>Uglavnom to vrijeme, posvećeno sebi i radu na sebi. (24SNJ2)</i></p> <p><i>...i svaki dan se mijenjam na bolje (26IV8)</i></p> <p><i>Kako poraditi na sebi da budem bolji...i supruga. (15IV2)</i></p> <p><i>Najkorisniji dobitak je da sam postala još bolja osoba (06SI6)</i></p> <p><i>rad na sebi (04SO8)</i></p> <p><i>Poradila sam dosta na sebi (st08)</i></p> <p><i>Naučila sam da treba puno raditi na sebi kako bi mogla biti što bolja...supruga i osoba (18TA3)</i></p>	<p>Rad na sebi te osobni rast i razvoj</p>	<p>Uvažavanje vlastitih potreba i osobni razvoj roditelja</p>
<p><i>Osobni razvoj što rezultira i njegovim razvojem (04DA6)</i></p> <p><i>Rast na svim područjima roditeljstva (11GO4)</i></p> <p><i>Kako poraditi na sebi da budem bolji roditelj... (15IV2)</i></p> <p><i>Dijeljenje znanja i iskustava u radionicama pomoglo mi je u shvaćanju što i na koji način trebam promijeniti na sebi da bi mom djetetu bilo bolje (06ME7)</i></p> <p><i>Više se fokusiram na dobre stvari, samim time se bolje osjećam a time sam i bolji</i></p>	<p>Rad na osobnoj promjeni u korist djeteta</p>	

<p><i>roditelj (17MA1)</i></p> <p><i>Nadogradila sam se kao...roditelj (28ŽE7)</i></p> <p><i>Trudim se biti što bolji roditelj svojoj djeci... (26IV8)</i></p> <p><i>zadovoljna mama, zadovoljni ostali u obitelji (02PA9)</i></p> <p><i>Naučila sam da treba puno radit na sebi kako bi mogla biti što bolja mama... (18TA3)</i></p>		
<p><i>...zadovoljnija sobom i djecom... (23TA9)</i></p> <p><i>postala sam sretnija i ispunjenja... (22MA4)</i></p> <p><i>zadovoljna mama... (02PA9)</i></p> <p><i>Da sam postala sretnija... (11AN11)</i></p> <p><i>da sam sretnija i zadovoljnija (22SNJ4)</i></p> <p><i>ispunjenost i zadovoljstvo... (10DA8A)</i></p>	<p>Postajanje sretnijim i zadovoljnijim roditeljem</p>	
<p><i>Opuštanje (250878)</i></p> <p><i>smanjenje stresa (10OV0)</i></p> <p><i>Da mogu biti malo smirenija. (30SL6)</i></p> <p><i>Opuštenija (04IV2)</i></p> <p><i>...bila opuštenija (04IV2)</i></p> <p><i>Mir... (11VE7)</i></p> <p><i>Postala sam...i smirenija. (06KR97)</i></p> <p><i>osjećati se opušteno (26AL3)</i></p> <p><i>Da sam postala...opuštenija. (11AN11)</i></p> <p><i>Smatram se...i smirenijom. (07SA4)</i></p> <p><i>Smirenost (14MI41M)</i></p>	<p>Opuštanje i smirivanje</p>	

<p><i>manje se opterećujem da li sve radim kako treba (08DO3)</i></p> <p><i>da se mogu maknuti od kuće i sve će biti ok (18AN7)</i></p> <p><i>puno smirenija osoba (1802NŠ1)</i></p> <p><i>Smirenje (23VE4C)</i></p> <p><i>Mirnija sam. (01MA8)</i></p> <p><i>smirenija sam (27AN2)</i></p> <p><i>Što sam smirenija (an22)</i></p> <p><i>Smirenija sam (27AN5)</i></p>		
<p><i>...dosta sam naučila o razumijevanju sebe i drugih oko sebe (21JE2)</i></p> <p><i>Imam više razumijevanja za drugu djecu s teškoćama (15MA5)</i></p> <p><i>Osvijestila sam svoje trenutno stanje i što mogu još učiniti. (16la3m)</i></p> <p><i>spoznaja o sebi (10JE8)</i></p> <p><i>Više poznajem sebe i... (12DA5)</i></p> <p><i>Dosta su mi jasne neke stvari...spoznala sam dosta stvari o sebi (1.10IV11)</i></p> <p><i>Spoznati samu sebe (20DR4)</i></p> <p><i>Bolji uvid u sebe (26LT05)</i></p> <p><i>Osvijestila sam neke svoje...strahove...(26SA3)</i></p> <p><i>Bolje sam upoznala sebe (9AN9)</i></p> <p><i>Što sam postala svjesnija svojih mana</i></p>	<p>Bolje razumijevanje sebe (i drugih)</p>	

<p>(21ZO3)</p> <p><i>Što sam osvijestio puno stvari kod sebe i omogućilo mi je da puno komentiram sa suprugom (12AN31)</i></p> <p><i>...i bolje upoznala sebe i svog supruga kroz razgovore i teme koje smo otvorili na ovoj radionici (21KR9)</i></p> <p><i>Osvijestila sebe kao osobu (ST08)</i></p>		
<p><i>Osvijestila sam neke svoje potrebe (26SA3)</i></p> <p><i>Osvijestila sam potrebu rada na sebi, osiguravanje slobodnog vremena za sebe. (14KA7)</i></p> <p><i>Otvoreniji pristup svojim...potrebama (11SA4)</i></p> <p><i>razmišljanje o svojim potrebama (01MA6)</i></p> <p><i>Osvijestila sam neke svoje potrebe...(26SA3)</i></p>	<p>Uvid u vlastite potrebe</p>	
<p><i>Shvatila sam da ne moram napraviti SVE! Smijem uzeti vrijeme za sebe (01DA3)</i></p> <p><i>smatram da sam sudjelovanjem u radionicama najviše shvatila da moram reći više djeci "ne" i da trebam pronaći vremena za sebe (MAMAIS)</i></p> <p><i>pronaći vrijeme za sebe jer je to znak odgovornog roditeljskog ponašanja, a ne još jedan razlog za vlastitu krivnju jer nisam bila s djetetom (11JE27)</i></p> <p><i>Shvatila sam ne samo da je dozvoljeno nego da je i nužno voditi računa o sebi (21MI1)</i></p> <p><i>osviještena potrebe brige o sebi (11MA4)</i></p> <p><i>Osvještavanje važnosti brige o sebi i o njegovanju odnosa s partnerom bez obzira</i></p>	<p>Uvid u važnost odvajanja vremena za sebe i brigu za sebe</p>	

<p><i>na kronični nedostatak vremena. (13NA1)</i></p> <p><i>osvješćivanje na pravo na vrijeme za sebe (19NA33)</i></p> <p><i>Shvatila sam da moram odvojiti više vremena za sebe i lakše se nosim sa svakodnevnim teškoćama koje proživljavamo dijete i ja. (06BI2)</i></p> <p><i>Da mogu bez grižnje savjesti odvojiti vrijeme samo za sebe. (03AL7)</i></p> <p><i>Osvještavanje da je u redu odvojiti vrijeme za sebe (07TE07)</i></p> <p><i>Spoznaja da je važno kako se i ja osjećam, ... (04SA5)</i></p> <p><i>Napokon sam uočila da ja postojim i da bi bilo već vrijeme da poradim na sebi (14EN02)</i></p>		
<p><i>manje grižnje savjesti (24KO1)</i></p> <p><i>Ostvarivanje sebe, bez grižnje savjesti, bez opravdavanja (11JE0)</i></p> <p><i>osvijestila sam da imam pravo imati vremena za sebe bez grižnje savjesti (19SA4)</i></p> <p><i>...da nema ništa loše u tome što nisam s djetetom i posvećena djetetu 24 h dnevno (ATA2017)</i></p> <p><i>Da mogu bez grižnje savjesti odvojiti vrijeme samo za sebe. (03AL7)</i></p> <p><i>pronaći vrijeme za sebe jer je to znak odgovornog roditeljskog ponašanja, a ne još jedan razlog za vlastitu krivnju jer nisam bila s djetetom (11JE27)</i></p>	<p>Umanjenje grižnje savjesti vezane uz zadovoljavanje vlastitih potreba</p>	
<p><i>Vrijeme za mene...(10NI10)</i></p>	<p>Videnje vremena provedenog na</p>	

<p><i>vrijeme za mene (16SA0)</i></p> <p><i>vrijeme za sebe (28SL6)</i></p> <p><i>Uglavnom to vrijeme, posvećeno sebi...(24SNJ2)</i></p> <p><i>Malo vremena za sebe (19GA3)</i></p> <p><i>Posvetila sam vrijeme sebi (27AN1)</i></p> <p><i>Pronalaženje vremena za sebe (25JE0)</i></p> <p><i>vrijeme za sebe (08AN02)</i></p> <p><i>Vrijeme za sebe (77BB22)</i></p> <p><i>odvojila vrijeme za sebe (21TT38)</i></p> <p><i>vrijeme uloženo za sebe. (04SO8)</i></p> <p><i>vrijeme za sebe (23IR8)</i></p> <p><i>vrijeme za sebe (30TA5)</i></p>	<p>radionicama kao „vrijeme za sebe“</p>	
<p><i>Prilika da budem sam sa suprugom bez djece (24PM08).</i></p> <p><i>Pohađanje radionice zajedno sa suprugom - "Kad se male ruke slože, sve se može". (01AN9)</i></p> <p><i>...omogućilo mi je da puno komentiram sa suprugom (12AN31)</i></p> <p><i>komunikacija sa suprugom (djetetovom majkom - op.a. Nina Pećnik) o novim temama (20TA9)</i></p>	<p>Prilika za provođenje vremena i komunikaciju s partnerom/icom</p>	<p>Dobit od sudjelovanja u programu na razini obitelji</p>
<p><i>korekcija odnosa unutar obitelji (10OV0)</i></p> <p><i>Bolji odnos sa djecom i partnerom (03AL0)</i></p> <p><i>Jačanje obiteljskog zajedništva (01AN9)</i></p>	<p>Bolji odnosi na razini obitelji</p>	

<p><i>obitelj mi je mnogo sretnija, zadovoljnija, ispunjenija. (28PE2)</i></p>		
<p><i>naučila sam balansirati između svog djeteta s posebnim potrebama i svoje zdrave djece (15PA0)</i></p> <p><i>Osvještavanje važnosti brige o sebi i o njegovanju odnosa s partnerom bez obzira na kronični nedostatak vremena. (13NA1)</i></p>	<p>Učenje balansiranja potreba na razini obitelji</p>	
<p><i>Odnos i napredak djeteta (29JE2)</i></p> <p><i>Osvještavanje niza pitanja bitnih za odgoj (15AN4)</i></p> <p><i>...našla sam vremena za dolazak na radionicu... (1.10IV11)</i></p> <p><i>Više zalaganja za dijete (29SU5A)</i></p> <p><i>Spontanost... (10SU4)</i></p> <p><i>sjajno društvo i prošireni vidici. (26LT05)</i></p> <p><i>...povremeno se osvrnuti na ostvareno i ne gledati previše daleko (17JO59)</i></p> <p><i>...mogućnost... (11VE7)</i></p> <p><i>Naučio aktivno slušati tj. uvažavati i iskustva-razne-situacije životne roditelja djece sa razvojnim teškoćama (06MO12T)</i></p> <p><i>Sadržaji radionica pomogli su mi da se držim tu gdje jesam (25MA5)</i></p> <p><i>mislim da sam sama sa sobom sad bolje (18SA6)</i></p> <p><i>Lakše prihvaćanje sebe same (9ja2m)</i></p> <p><i>Više gledam kako izvući najbolje iz svog djeteta i kako se prilagoditi njemu. (10CE1)</i></p> <p><i>spoznaja da moram prilagoditi očekivanja.</i></p>	<p>–</p>	<p>Nesvrstano</p>

<p>(21M08)</p> <p><i>radionica mi je došla kao najbolja "terapija". (30JA7)</i></p> <p><i>Pomirila sam se sa svojim brigama (1802NŠ1)</i></p> <p><i>...obogaćena iskustvima drugih roditelja, uz kreativno vođenje stručnih suradnika (20ZV2)</i></p> <p><i>...nove životne priče (25BO1)</i></p> <p><i>odluka da nešto želim, mogu i hoću promijeniti (13MI7)</i></p> <p><i>osvještavanje određenih područja (i starih - poznatih i do sada nepoznatih) (08MA8)</i></p> <p><i>...osloniti se na nekoga...(21IN7)</i></p> <p><i>Osvješćivanje zahtjeva koje se postavljaju pred dijete (količine i težine)... (18LO7)</i></p> <p><i>više se igramo (17AL9)</i></p> <p><i>Olakšanje (06NA4)</i></p> <p><i>Osvijestila sam puno stvari koje sam već znala, ali ih nisam dosljedno primjenjivala u svakodnevnom životu. (o5ni2)</i></p> <p><i>ok je biti ljut. (01DA3)</i></p> <p><i>osjećam se bolje kada ga ne odvedem na terapije jer sada znam da to nije najvažnije (23LA4)</i></p> <p><i>prikupljanje novih ideja (08MA8)</i></p> <p><i>nove spoznaje (28SL6)</i></p> <p><i>Nove spoznaje na čemu trebam raditi</i></p>		
---	--	--

<p>(01ML2)</p> <p><i>Poboljšanje u odgoju djeteta (11DO34)</i></p> <p><i>te sam neke navike izbacila, a neke nadodala u odgoju djeteta mlađeg i starijeg. (9AN9)</i></p> <p><i>Kako što kvalitetnije...odgajati djecu (02BO3)</i></p> <p><i>...pasivni i aktivni govor, povratne informacije (14LEI)</i></p> <p><i>bolje razumijevanje procesa odgajanja djeteta s posebnim potrebama. (12NI6)</i></p>		
--	--	--

Tablica 2: Što smatrate najkorisnijim dobitkom za svoje dijete s razvojnom teškoćom?

Izjave sudionika	Kodovi	Teme
<p><i>Bolje razumijem svoje dijete (07RA3)</i></p> <p><i>Bolje ga razumijem (9AN9)</i></p> <p><i>Bolje ga razumijem (07RA3)</i></p> <p><i>...jer bolje razumije dijete. (06BR3)</i></p> <p><i>Mama...bolje razumije svoje dijete (06BR3)</i></p> <p><i>Ima mamu koja ga bolje razumije,...(27AN6)</i></p> <p><i>Bolje razumijem probleme djeteta (12NI6)</i></p> <p><i>Razumijem puno bolje svoje dijete. (03BR2)</i></p> <p><i>Mogućnost boljeg razumijevanja (03JE6)</i></p> <p><i>...da se trudim razumjeti ga...(14MA1)</i></p> <p><i>Bolje razumijevanje svog djeteta (05KA9)</i></p> <p><i>Razumijem određene situacije bolje, uviđam</i></p>	<p>Bolje razumijevanje djeteta</p>	<p>Roditelj bolje razumije, prihvaća i uvažava potrebe i želje djeteta</p>

<p><i>zašto dijete nešto radi kako radi...(07MI3)</i></p> <p><i>Dosta sam naučio o stvarima o svom djetetu. (23TA3M)</i></p> <p><i>Bolje...i razumijevanje (24KO1)</i></p> <p><i>Ja sam se dodatno razvila što i njemu pomaže da ga bolje razumijem (17NI4)</i></p> <p><i>Bolje razumijevanje djetetovih promjena (13GO27)</i></p> <p><i>...treba se češće staviti na njegovo mjesto da bi ga bolje razumjeli (18AN3M)</i></p> <p><i>...razumijevanja prema njemu. (20DR4)</i></p> <p><i>bolje ga razumijem (06MA8)</i></p> <p><i>Razumijevanje (28.05.SNJ6)</i></p> <p><i>Razumijevanje (10NI10)</i></p> <p><i>razumijevanje (vidra 74)</i></p> <p><i>Razumijevanje (IV18)</i></p> <p><i>Razumijevanje (NA17)</i></p> <p><i>Razumijevanje. (TE07)</i></p> <p><i>moje razumijevanje za njegovo ponašanje (19MI5)</i></p> <p><i>još više razumijevanja (18AN7)</i></p> <p><i>razumijem više svoje dijete (17MA4)</i></p> <p><i>Staviti se u djetetovu "kožu" te bolje razumjeti njegovo ponašanje. (77BB22)</i></p> <p><i>smjernice za razumijevanje djetetovog ponašanja. (04LO01)</i></p>		
--	--	--

<p><i>...makar moje dijete još ne govori, ali znam opet kaj on hoće. (12LO4)</i></p> <p><i>bolje razumijevanje njegovog ponašanja kroz igre na radionicama i zadatke (08LJI8)</i></p> <p><i>Shvaćam zašto neke stvari dijete radi (03ŽE4)</i></p> <p><i>više ga razumijem (02IN4)</i></p> <p><i>da neke stvari bolje razumijem za njegovu dobrobit (10DA8A)</i></p> <p><i>Puno više ga razumijem i uspijevam shvatiti, on je puno sretniji zbog toga (02DA3)</i></p> <p><i>Moje bolje razumijevanje (18MA3)</i></p>		
<p><i>Razumijevanje za specifične potrebe djeteta. (23ZL2)</i></p> <p><i>Bolje razumijevanje potreba djeteta (22KR4)</i></p> <p><i>Roditelja koji se prilagođava njegovim potrebama (27SA3)</i></p> <p><i>Uvažavam njegove želje (27AN5)</i></p> <p><i>uvažavanje djetetovih potreba...(07LI3)</i></p> <p><i>prihvatiti njegove želje (14LEI)</i></p> <p><i>naučio poštivati njegove želje i potrebe (17MA0)</i></p> <p><i>naučila sam...prepoznavati neke želje, stvari koje nisam primjećivala (12KR2)</i></p> <p><i>više pažnje obraćam na njene potrebe i želje iako ih ne zna verbalizirati. (29ZV1)</i></p> <p><i>Svjesnija sam svog djeteta i njezinog stanja i njenih potreba. Utoliko mi je lakše u svim aspektima našeg odnosa. (09IR25)</i></p>	<p>Bolje razumijevanje i uvažavanje potreba i želja djeteta</p>	

<p><i>To što je dobio mamu koja sad na njegove potrebe gleda drugačije sa puno više razumijevanja... (03MA6)</i></p> <p><i>Da bolje razumijem njegove potrebe i želje (17VE3)</i></p> <p><i>Mama koja bolje razumije dijete i njegove želje i potrebe (3107ZA09)</i></p> <p><i>Dobilo je mamu koja se trudi bolje upoznati tj. koja bolje poznaje njegove potrebe (11VI3)</i></p> <p><i>Još više razumijevanja o potrebama (11GO4)</i></p> <p><i>Priznavanje djetetovih osjećaja i potreba u datom trenutku... (18DE9)</i></p> <p><i>i razumijevanje njezinih potreba (09NE5)</i></p> <p><i>bolje razumijevanje njezinih potreba, (11RO0)</i></p> <p><i>podsjetnik da dijete ima specifične "dječje" potrebe za stabilnošću pogotovo. (21ŠM08)</i></p> <p><i>Imam više razumijevanje za njene potrebe i želje (1107IV9)</i></p>		
<p><i>Moje dijete takvo kakvo je je najkorisniji dobitak u mom životu. Volim ga takvog kakav je i želja mi je da zauvijek ostane sretan i ispunjen. (30MA4)</i></p> <p><i>Ima mene, tj. mamu i tatu, jako puno ljubavi...volimo se i idemo naprijed! (19MA6)</i></p> <p><i>Što ima tatu i mamu koji ga vole "do neba" takvog kakav je... (14JE5)</i></p> <p><i>Dobio je...mamu koja ga više...prihvaća (10GO2)</i></p> <p><i>Bolje prihvaćanje... (24KO1)</i></p> <p><i>Ljubav (10NI10)</i></p>	<p>Ljubav i prihvaćanje djeteta i njegovih teškoća</p>	

<p><i>Ljubav (13NA8)</i></p> <p><i>...prilagođavanje stvarnosti, što doprinosi apsolutnoj jednostavnosti u prerastanju teškoća. (12DA37)</i></p> <p><i>Roditelja koji ga u potpunosti prihvaća... (27SA3)</i></p> <p><i>Ljubav (07BO3)</i></p> <p><i>Više ga prihvaćam takav kakav je i zajedno se učimo svaki dan nositi s teškoćama (06IV9)</i></p> <p><i>Moje prihvaćanje njegovog stanja. (21MA6)</i></p> <p><i>da ga prihvaćam i volim takav kakav je (30JE4)</i></p>		
<p><i>Sretna sam što ga imam. (22HR1)</i></p> <p><i>Sreća, ponos na njega (11VE7)</i></p>	<p>Sreća i ponos na dijete</p>	
<p><i>Naučila sam da je njegova teškoća samo djelić njega kao osobe, a u svemu ostalome je kao i svako drugo dijete i tako se treba prema njemu ponašati. (B)</i></p> <p><i>Što ju više ne smatram djetetom s razvojnim poteškoćama (28IV5)</i></p> <p><i>Prestajem se koncentrirati samo na djetetova nepoželjna ponašanja i primjećujem svaki uspjeh i malo pomak (24NL08)</i></p> <p><i>Novi pogled na teškoću (22BR8)</i></p> <p><i>Shvatila sam da se svako dijete razvija svojim tempom i da se moje dijete razvija. (12LJU6)</i></p> <p><i>Shvatila sam da nije baš sve povezano s poteškoćama i da su neke stvari stvar karaktera, ... (18AN3M)</i></p>	<p>Promjena percepcije djeteta i njegovih/njezin ih poteškoća</p>	
<p><i>da shvaća da ga roditelji razumiju... (28AD07)</i></p> <p><i>vodilju u budućnost te puno razumijevanja jer drugo ne možemo zbog manjka komunikacije</i></p>	<p>Više razumijevanja (tolerancije) za dijete</p>	

<p>(25BO1)</p> <p><i>majku koja ima...razumijevanja za njega (04IV2)</i></p> <p><i>majka s većim .razumijevanjem (30SA6)</i></p> <p><i>Nadam se da je moje dijete "dobilo" ...i roditelja punog razumijevanja (26SA3)</i></p> <p><i>Dobio je...mamu koja ga više razumije i... (10GO2)</i></p> <p><i>Dijete je dobilo bolju mamu sa više razumijevanja! (01SO0)</i></p> <p><i>Roditelja koji ga u potpunosti razumije (27SA3)</i></p> <p><i>Majka s više razumijevanja...(C)</i></p> <p><i>bolje shvaćanje (30TE4)</i></p> <p><i>Nadam se da je moje dijete "dobilo" tolerantnijeg...roditelja...(26SA3)</i></p> <p><i>Naučila sam kako biti...tolerantniji roditelj (06MA2)</i></p> <p><i>Naučila sam da ih treba razumjeti. (01M01)</i></p> <p><i>Razumijevanje djeteta i njegovog svijeta. (03MA6)</i></p> <p><i>Povećanje razumijevanja...za njega. (01DA3)</i></p> <p><i>moje razumijevanje njega (29AN5)</i></p> <p><i>Moje razumijevanje (26JM45)</i></p> <p><i>Veći trud razumiti ga. (06MO12M)</i></p> <p><i>Roditelj koji se trudi razumjeti svoje dijete (17IV22)</i></p>		
--	--	--

<i>Dobio je mamu koja se na sve načine bori razumjeti ga... (22DA7)</i>		
<p><i>kad viknem na nju to nije monolog iz vlastite nemoći nego kratko i odgojno kad je nužno (13MI7)</i></p> <p><i>da mu pomognem koliko mogu (21MA5)</i></p> <p><i>To što sam naučila zabranu pretvoriti u dopuštenje (21IN7)</i></p> <p><i>kompetentniji roditelj (21ME1)</i></p> <p><i>Nakon radionice lakše mi je donijeti odluke bolje za njegovu dobrobit (06ME7)</i></p> <p><i>ima roditelja koji mu može više pomoći (02PA9)</i></p>	Kompetentnije vodstvo	Kompetentniji roditelj/i
<p><i>Moj zreliji stav prema zdravim granicama (07MA)</i></p> <p><i>Postavljanje granica (13MA7)</i></p> <p><i>Trudim mu se postaviti granice (08MI4)</i></p> <p><i>Smjernice za postavljanje granica u okviru kojih se dijete osjeća sigurno i zaštićeno i koje mu pomažu u razumijevanju okoline (11JE27)</i></p> <p><i>Osvijestila sam pogreške u postavljanju granica djetetu (06AN7)</i></p> <p><i>Preko postavljanja granica i dosljednosti postigli smo da do sada stresen situacije postanu manje stresne i odrađene (16IN8)</i></p> <p><i>postavila sam granice (06MA8)</i></p> <p><i>Granice: kako i zašto (NA17)</i></p> <p><i>Znati do koje granice nešto smije. (05EV1)</i></p>	Roditelj zna postaviti granice	
<p><i>Postala sam bolja mama. (03BR2)</i></p> <p><i>Mama i tata će biti bolji roditelji :) (1na9m)</i></p>	Bolji roditelj/i / osobe	

<p><i>kompetentniji roditelj (21ME1)</i></p> <p><i>Majku koja se izgradila u još bolju osobu zbog nje. (14VA9)</i></p> <p><i>Bolju mene da budem bolja prema njoj (28MA5)</i></p> <p><i>dobio je boljeg tatu! (17MA0)</i></p> <p><i>Bolja...mama (23TA9)</i></p> <p><i>Bolji roditelji! (20IG24)</i></p> <p><i>Bolju...mamu (27TI7)</i></p> <p><i>Naučila sam kako biti bolji...roditelj (06MA2)</i></p> <p><i>Svoju promjenu (19KA1)</i></p> <p><i>Naš napredak (25LU7)</i></p> <p><i>bolja mama (18AN0)</i></p>		
<p><i>Bolju informaciju o postavljanju u konkretnim situacijama (0IAL0)</i></p> <p><i>informacije kako raditi s njim. (07RA3)</i></p> <p><i>Strpljiva majka, pametnija (18JA0)</i></p> <p><i>što imam neka nova saznanja. (17SA8)</i></p> <p><i>Tatu koji je ponešto naučio za vrijeme sudjelovanja na radionicama. (05MI0)</i></p> <p><i>Što ima majku koja se informirala (21MI1)</i></p> <p><i>razvojne smjernice (21IN8)</i></p> <p><i>...i nalazim drugačije načine kako bi doprla do njega. (06BI2)</i></p> <p><i>Da sam ja kao roditelj dobio neke informacije koje će mi pomoći u daljnjem razvoju mog djeteta. (07VL6)</i></p> <p><i>naučila sam puno stvari kojima mogu njemu prići na način koji je njemu korisniji (19SA4)</i></p>	<p>Roditelj/i s novim znanjima, vještinama i idejama</p>	

<p><i>mamu s puno novih informacija. (21AG11)</i></p> <p><i>informacije (10TI1)</i></p> <p><i>Mnogo korisnih informacija (30RE4Ž)</i></p> <p><i>Naučio sam dosta o odgoju djeteta. (13VE8)</i></p> <p><i>Moje stečeno znanje (25SA165)</i></p> <p><i>Smjernice za odgoj koje sam dobio su veliki dobitak za moje dijete (04NI1)</i></p> <p><i>Znam gdje mogu potražiti odgovore na nedoumice oko odgoja (31IV4)</i></p> <p><i>Informacije o tome kako pomoći djetetu i roditelju djeteta sa razvojnim teškoćama (29JE2)</i></p> <p><i>majku koja ima...znanja (04IV2)</i></p> <p><i>Informacije koje sam ja dobila puno će koristiti mojoj djeci. (11SA6)</i></p> <p><i>Za njega je najkorisnije da sam ja kao roditelj stekla neke vještine koje će nam olakšati da prebrodimo svakodnevne teškoće i koji će nam pomoći da napredujemo. (08MA1)</i></p> <p><i>Bolje razumijevanje dječjeg razvoja i načini na koje ja mogu utjecati na njegov bolji razvoj. (15MA2)</i></p> <p><i>Imam više znanja i iskustva (06MA47)</i></p> <p><i>Puno sam naučila kako ga potaknuti na stvari koje nije htio do sada. (ST08)</i></p> <p><i>Usvajanje novih znanja i vještina (14IV7)</i></p> <p><i>Spoznaja o nekim procesima koji se odvijaju u interakciji s djecom... (22KR4)</i></p> <p><i>Dobila sam rješenje za nekakve probleme kod djeteta. (08DA6)</i></p> <p><i>Što sam dobila korisne informacije koje mogu pomoći razvoju mog djeteta (19DU6)</i></p> <p><i>Edukacije o tome kako mu pristupiti u različitim situacijama. (13LJU2)</i></p>		
---	--	--

<p><i>to što su roditelji puno toga naučili (20TA9)</i></p> <p><i>Moja stručnost, moja educiranost (08MA4)</i></p> <p><i>Moja bolja upoznatost s nekim tehnikama komunikacije i ponašanja (19AN5)</i></p> <p><i>To što više razumijem neke odgojne mjere i situacije (05lji0)</i></p> <p><i>Neke načine na koje mogu komunicirati i pomoći mu napredovati (25Ma3)</i></p> <p><i>roditelja koji se obrazuje vezano za poteškoće (28PA4)</i></p> <p><i>znanje (04JA8)</i></p> <p><i>znanje (08ME5)</i></p> <p><i>Informiraniji roditelj (10DA5)</i></p> <p><i>Usvajanje tehnika ja-poruka (17JO59)</i></p> <p><i>Sad ima mamu koja još više zna :-) (09IV4)</i></p> <p><i>Sve mi je korisno bilo (02MA3)</i></p> <p><i>puno novih informacija, znanja ... (Lavica)</i></p>		
<p><i>majku koja je osvijestila svoje mane i vrline. (26IV8)</i></p> <p><i>majka svjesna svojih dobrih i loših karakteristika (30KA3)</i></p> <p><i>Spoznaja o manama na kojima mogu raditi da mom djetetu bude bolje. (21ZO3)</i></p> <p><i>Da roditelj prihvaća da ga ispravlja netko kada pogriješi. (10SE7)</i></p> <p><i>Osvješćivanje nekih ponašanja mojih spram djeteta (02DA6)</i></p> <p><i>Da roditelj promišlja gdje griješi i što bi trebao mijenjati. (10SE7)</i></p> <p><i>Što smo osvijestili neke pogreške u odgoju i počeli ih ispravljati (16la3t)</i></p>	<p>Roditelj bolje poznaje/razumi je sebe i vlastita ponašanja</p>	
<p><i>Naučila sam kako se ponijeti u određenoj situaciji, a to će mi pomoći u odnosu s njom.</i></p>	<p>Roditelj koji se bolje snalazi i reagira u</p>	

<p>(15SL8)</p> <p><i>To što se ja kao roditelj znam bolje nositi sa nekim situacijama (12ma1t)</i></p> <p><i>Mama je naučila puno načina kako olakšati situacije sebi i djetetu. (18TA3)</i></p> <p><i>To što je dobio majku koja je sada spremna promišljati i promijeniti svoje neke stavove i načine reagiranja na određene situacije. (14VA6)</i></p> <p><i>Češće razmišljam kako pametnije i smirenije reagirati na određene situacije (13SNJ6)</i></p> <p><i>Puno informacija za dijete kako postupiti u određenim situacijama. (21MA5)</i></p> <p><i>Najkorisnije za moje dijete je moja promjena / reakcija na određeni događaj ili situaciju (02MI5)</i></p> <p><i>Dobio je mamu koja bolje pristupa problemima i samim tim sam funkcionalnija njemu i drugima. (13SI2)</i> <i>(bolje razumijevanje) kako se sa svime time nositi. (22KR4)</i></p> <p><i>Bolje razumijevanje "kritičnih" situacija i primjerenije ponašanje u skladu s tim (15PA0)</i></p> <p><i>Dobilo je roditelja koji je svjesniji stanja u kojem se nalazi te se bolje zna nositi s time (29DA9)</i></p>	<p>raznim situacijama</p>	
<p><i>To što sam naučila zabranu pretvoriti u dopuštenje (21IN7)</i></p> <p><i>Dobit će blažu mamu (25MA0)</i></p> <p><i>Majka otvorenija; ... (30KA3)</i></p>	<p>Manje rigidnosti kod roditelja</p>	<p>Promjene u odgoju i pristupu djetetu</p>
<p><i>Igra s drugom djecom bez mog nadzora. (15CA0)</i></p> <p><i>On je dobio više samostalnosti i autonomije. (9ja2t)</i></p> <p><i>Više prilike za razvoj samostalnosti, (07LI3)</i></p> <p><i>više potičem njegovu samostalnost; (17MA1)</i></p>	<p>Podupiranje djetetove autonomije i poticanje samostalnosti</p>	

<p><i>više ju uključujem u odluke (29ZV1)</i></p> <p><i>Napredak u djetetovoj samostalnosti (14EM2)</i></p> <p><i>Razvijanje veće samostalnosti kod djeteta (25JE0)</i></p> <p><i>Stekao je samostalnost...(23AN7)</i></p> <p><i>samostalnost djeteta (10KR2)</i></p> <p><i>samostalnost (21PA3)</i></p> <p><i>Poticanje u osamostaljivanju (02DA4)</i></p> <p><i>postao je samostalniji jer sam ja shvatila da ne moram biti stalno uz njega. (ATA2017)</i></p> <p><i>povjerenje da može sama (18MA3)</i></p>		
<p><i>uvažavanje djetetovih...i osobnosti (07LI3)</i></p> <p><i>Uvažavanje djeteta kao osobe (28IV24)</i></p>	<p>Uvažavanje djetetove osobnosti</p>	
<p><i>Nove pristupe u odgoju. (08EH11)</i></p> <p><i>Novi pristupi u ponašanju i nove perspektive. (24PM08)</i></p> <p><i>neke nove metode odgoja i pristupa (12JA3)</i></p> <p><i>Šira slika odgojnih metoda (04LO01)</i></p> <p><i>imati bolji pristup djetetu (03MA4)</i></p> <p><i>moj pristup prema njemu (06NI8)</i></p> <p><i>Dijete je puno zadovoljnije od kada sam primijenila drugačije metode odgoja. (04SA5)</i></p> <p><i>Upoznavanje novih načina za rad i komunikaciju sa Davidom. (08DR20)</i></p> <p><i>nove metode i načini pristupa i učenja (14MA1)</i></p> <p><i>Vježbe i aktivnosti za učenje kroz zabavu. (15MA2)</i></p>	<p>Novi pristupi i metode u odgoju</p>	
<p><i>Da prilagodbom očekivanja mogu promijeniti atmosferu u obitelji (21ŠM08)</i></p> <p><i>Što sam ja kao roditelj spoznao šta da očekujem od djeteta. (12AN31)</i></p>	<p>Prilagodba očekivanja od djeteta</p>	

<p><i>kroz radionice sam uvidjela da često postavljam previsoka očekivanja u odnosu na njene mogućnosti i to ću odsad promijeniti (MAMAIS)</i></p>		
<p><i>Naučila sam više slušati svoje dijete (08VA1)</i> <i>slušati ga više (14LEI)</i> <i>pozornije ga slušam (9AN9)</i> <i>naučila sam ju bolje "slušati" (26AL3)</i> <i>Da ga slušam i čujem...(14MA1)</i> <i>Shvatio sam da moram više...slušati. (10GO2)</i> <i>Ima roditelja koji ga čuje (20SNJ5)</i> <i>Osvještavanje važnosti slušanja djeteta. (13NA1)</i> <i>Što ga mama sasluša. (19JA9)</i> <i>informacije o tome kako treba slušati djetetove potrebe (28MA1)</i> <i>naučila sam ju slušati i...(12KR2)</i> <i>Naučila sam slušati svoje dijete (12IV2)</i> <i>Za moje dijete je korisno što sam naučio ga slušati (17MA0)</i></p>	<p>Roditelj više sluša i čuje dijete</p>	<p>Roditelj s višim roditeljskim moralom</p>
<p><i>Što ima majku koja će se truditi raditi na sebi i odnosu sa sinom, kako bi nam život bio ljepši, jednostavniji. (21MI1)</i> <i>Roditelj koji se trudi...(17IV22)</i> <i>Dobio je mamu koja se na sve načine bori...pomoći mu u svakodnevnim aktivnostima. (22DA7)</i> <i>Dobilo je mamu koja se trudi...(11VI3)</i> <i>Veći trud razumiti ga. (06MO12M)</i> <i>Dobit će roditelja koji je spreman više analizirati određene situacije vezano uz dijete. (11GA4)</i> <i>Svoje strpljenje i trud (02DA4)</i> <i>Mama se više trudi...(06BR3)</i> <i>Roditelje koji se trude. (01MA6)</i></p>	<p>Roditelj koji ulaže više truda</p>	

<p><i>Vježbati više, čitati, posvetiti se njemu jer sam mu ja glavna podrška. (14SI6)</i></p> <p><i>Više sam s njom (17AL9)</i></p> <p><i>Dobio je više mene (23SA4)</i></p> <p><i>više vremena provodim s njim u igri (08DO3)</i></p> <p><i>Dobit će mamu koja će biti više uz njega, (20DR4)</i></p> <p><i>više posvećena djetetu (18SA6)</i></p> <p><i>Moju potpunu posvećenost...(12DA37)</i></p> <p><i>Što se mogu puno posvetiti svom djetetu...(AN22)</i></p> <p><i>To što manje radim "mehanički" neke svakodnevnije radnje s djetetom (29ZV1)</i></p>	<p>Veća uključenost/ prisutnost od strane roditelja</p>	
<p><i>kreativnost dolazi do izražaja (10OV0)</i></p> <p><i>To što sam ja naučila biti maštovitija. (24LU7)</i></p>	<p>Kreativan roditelj</p>	
<p><i>Vježbati više, čitati, posvetiti se njemu jer sam mu ja glavna podrška. (14SI6)</i></p> <p><i>Motiviranu mamu...(07AN63)</i></p>	<p>Motiviran roditelj</p>	
<p><i>Najkorisniji dobitak za moje dijete je moja opuštenost pa samim time je ...i opušteniji roditelj. (24AN10)</i></p> <p><i>Možda sam postala opuštenija kad vidim da ima još roditelja sa sličnim problemima, pa i dijete osjeća tu opuštenost (25MI7)</i></p> <p><i>Nema neki direktni dobitak, ali indirektno u svakom slučaju to što kad sam ja opuštenija to utječe na dijete, a nakon radionice bih se osjećala opuštenije (01JU7)</i></p> <p><i>ležerniji ritam (19NA33)</i></p> <p><i>Opušteniji odnos prema djetetu (11MA4)</i></p> <p><i>Ja sam neke stvari osvijestila pa sam mirnija i opuštenija i dijete to osjeti. (25JA06)</i></p>	<p>Opušteniji roditelj</p>	
<p><i>Strpljiva majka (18JA0)</i></p>	<p>Strpljiviji roditelj</p>	

<p><i>To da imam više strpljenja. (22IV4)</i></p> <p><i>Strpljiviju mamu. (14ML4)</i></p> <p><i>Dobio je više strpljenja (02BO3)</i></p> <p><i>Da sve bude u redu i da idemo stepenicu po stepenicu naprijed (1.10IV11)</i></p> <p><i>Da želim raditi na sebi da budem strpljiva. (15IV2)</i></p> <p><i>To što sam naučila da moram dati vremena da se razvija svojim tempom (1902SU4)</i></p> <p><i>Dobit će mamu koja "uviđajući" probleme će biti strpljiva...(23VE4C)</i></p> <p><i>Strpljivost (10SU4)</i></p> <p><i>Shvatio sam da moram više čekati...(10GO2)</i></p> <p><i>Manje je frustrirano jer sam i ja naučila biti strpljivija...(06BI2)</i></p> <p><i>...koja ima puno više strpljenja nego prije (27RU5)</i></p> <p><i>Strpljenje (3010TA1)</i></p> <p><i>Svoje strpljenje...(02DA4)</i></p> <p><i>Razumijem određene situacije bolje, uvidam zašto dijete nešto radi kako radi i zbog toga imam više strpljenja...(07MI3)</i></p> <p><i>Ima mamu koja...će u budućnosti imati više strpljenja. (27AN6)</i></p> <p><i>više strpljenja (24KO1)</i></p> <p><i>strpljenje roditelja (07LI3)</i></p> <p><i>Moje strpljenje...(19LA4)</i></p> <p><i>Postala sam strpljiva sa svojim djetetom (06IV5)</i></p> <p><i>To što pokušavam imati više strpljenja za njega (17MA1)</i></p> <p><i>majku koja ima strpljenja (04IV2)</i></p> <p><i>Strpljiviji...roditelj (22NA3)</i></p>		
---	--	--

<p><i>Povećanje...strpljenja za njega. (01DA3)</i></p> <p><i>Povećanje mog strpljenja (22TA9)</i></p> <p><i>Više strpljenja (28ŽE7)</i></p> <p><i>i imati strpljenja (20DR4)</i></p> <p><i>moje povećano strpljenje (02MA9)</i></p> <p><i>više mog strpljenja (11AL0)</i></p> <p><i>strpljenje (08AN02)</i></p> <p><i>strpljiva mama (01MA11)</i></p> <p><i>Puno strpljenja (25BO1)</i></p> <p><i>Da sam ja sad strpljivija. (02FR05)</i></p> <p><i>Da mama ima više strpljenja. (14AF10)</i></p> <p><i>Imati mamu s više samopouzdanja, strpljivu. (11JE0)</i></p> <p><i>još više strpljenja. (11VE7)</i></p> <p><i>Imam više strpljenja, ... (27AN2)</i></p> <p><i>Moje dijete je dobilo majku koja ima više strpljenja i zna jako dobro čekati. (25ŽE04)</i></p> <p><i>Dobio je strpljiviju mamu... (10GO2)</i></p>		
<p><i>sigurnija u sebe (13MI7)</i></p> <p><i>Moje dijete je dobilo malo sigurniju mamu... (28AD03)</i></p> <p><i>shvatila sam da sam dobra mama. (18MA3)</i></p> <p><i>To što sam postala svjesnija da je ono što radim dobro (17SA8)</i></p> <p><i>imam više samopouzdanja. (03FI4)</i></p> <p><i>Imati mamu s više samopouzdanja, ... (11JE0)</i></p> <p><i>majka s većim samopouzdanjem, (30SA6)</i></p> <p><i>samopouzdaniji roditelj (23AN3)</i></p>	<p>Roditelj ima više samopouzdanja</p>	
<p><i>Malo mirnija mama (13MI7)</i></p> <p><i>To što mu je majka sadržajima radionica dobila potporu u tome da bude sve mirnija (25MA5)</i></p>	<p>Smireniji i stabilniji roditelj</p>	

<p><i>...smirenija...mama (18ŽE6)</i></p> <p><i>Smireniju mamu (18SU36)</i></p> <p><i>Ja sam neke stvari osvijestila pa sam mirnija i opuštenija i dijete to osjeti. (25JA06)</i></p> <p><i>treba proći sve teškoće smireno i kroz razgovor (22G09)</i></p> <p><i>Što ću više biti smirenija kad nešto ne može učiniti (08BT5)</i></p> <p><i>...smirenija mama (23TA9)</i></p> <p><i>Mama se smirila (08KR11)</i></p> <p><i>Smirenost u nekim situacijama (21DI9)</i></p> <p><i>...smireniji roditelj (22NA3)</i></p> <p><i>...mir. (21SA11M)</i></p> <p><i>Mirnije reagiram (14AN0)</i></p> <p><i>tako da sam smirenija prema njemu i on to osjeti. (27AN1)</i></p> <p><i>Mamina smirenost (08ME5)</i></p> <p><i>Ja sam smirenija... (14IN7)</i></p> <p><i>Moj sin sada ima stabilnijeg i mirnijeg, razumnijeg oca. (18NE9)</i></p> <p><i>Stabilnija...mama... (16la3m)</i></p> <p><i>Da budem smireniji roditelj (21MA5)</i></p> <p><i>Mirniju mamu (10RA03)</i></p> <p><i>Da sam ja sad mirnija (02FR05)</i></p> <p><i>prisebniju mamu (22AN8)</i></p> <p><i>Svoju smirenost prema njemu. (05IV72)</i></p> <p><i>smirenije roditelje (11SA6)</i></p> <p><i>Smireniji, ...roditelj.(24AN10)</i></p> <p><i>Da bi moje dijete u datom trenutku bilo što više smireno, moram i ja biti. (13KA1)</i></p>		
--	--	--

<p><i>pristup djetetu je puno smireniji (27M17)</i></p> <p><i>mirnija sam (18SA6)</i></p> <p><i>To što sam ja naučila biti mirnija (24LU7)</i></p> <p><i>mama je smirenija...(06BR3)</i></p> <p><i>Smireniju mamu (23IR8)</i></p> <p><i>mirnoću. (10OV0)</i></p>		
<p><i>Da se može. (B)</i></p> <p><i>mama koja...vidi svijetlo na kraju tunela. (16la3m)</i></p> <p><i>optimizma i pozitivne energije od nas prema njemu, ...(19MA6)</i></p> <p><i>Mene više optimističnu i...(17NA1)</i></p> <p><i>Pozitivno razmišljanje (04DA6)</i></p> <p><i>Pozitivnu mamu (21AG11)</i></p> <p><i>Pozitivnija...mama (18ŽE6)</i></p> <p><i>...optimizam (21JE3)</i></p>	<p>Optimističan roditelj</p>	
<p><i>Najkorisniji dobitak je da ima nasmijanu i sretnu mamu uvijek spremnu za punoo maženja. (12ma1m)</i></p> <p><i>...sretnija mama... (16la3m)</i></p> <p><i>Dijete je dobilo sretniju, zadovoljniju majku (26IV8)</i></p> <p><i>...sretnija pa se i bolje ponašam prema djetetu (14IN7)</i></p> <p><i>...veseliji...roditelj. (24AN10)</i></p> <p><i>Mene kao puno zadovoljniju i ispunjeniju mamu, ... (27RU5)</i></p> <p><i>Sreća, veselje...(21JE3)</i></p> <p><i>...veseliju mamu (27TI7)</i></p> <p><i>Dobit će mamu koja "uviđajući" probleme će biti...sretnija (23VE4C)</i></p> <p><i>Dijete ima višestruku korist jer sam ja</i></p>	<p>Sretniji i zadovoljniji roditelj</p>	

<p><i>zadovoljnija (10JE9)</i></p> <p><i>Sretniji roditelj (21ME1)</i></p> <p><i>Mene više...i vedriju (17NA1)</i></p> <p><i>Osmijeh jer sam i ja raspoložena (09MA8)</i></p> <p><i>Majka...sretnija; (30KA3)</i></p> <p><i>majka koja se bolje osjeća (23LA4)</i></p> <p><i>Sretniji roditelj (23AN3)</i></p> <p><i>Veseliju mamu! Zadovoljnija! (29SA54)</i></p>		
<p><i>Ja sam ojačala i dijete ima sad vri oslonac. (22EV5)</i></p> <p><i>Snažnije roditelje (10je4m)</i></p> <p><i>Dobitak za dijete kao rezultat ove radionice smatram to što mi je sudjelovanje u radionici pomoglo da se ja osjećam jače i bolje, a to dijete osjeti (02IV8)</i></p> <p><i>...hrabrija mama (18ŽE6)</i></p> <p><i>Razvijanje unutarnje snage za daljnje napredovanje (O3MA4)</i></p> <p><i>Biti ustrajna i snažnija. (03I2AB78)</i></p> <p><i>...snažniju, ...mamu (27TI7)</i></p> <p><i>Motiviranu mamu i ohrabrenu za dalje (07AN63)</i></p>	<p>Osnaženi roditelj/i</p>	
<p><i>Bolji i potpuniji odnos- postali smo pravi "frendići"! (13BI9)</i></p> <p><i>poboljšanje odnosa prema njemu (30RE4Ž)</i></p> <p><i>Bolje ophođenje sa njim (03AL0)</i></p> <p><i>Puno kvalitetniji i potpuniji odnos (1802NŠ1)</i></p> <p><i>Zbog nekih promjena u mom odnosu prema njemu, on je sigurniji i ne pokazuje više strah jer ne zna da li je pogriješio. (04RA5)</i></p> <p><i>bolje funkcioniram u odnosu s njom. (10JE9)</i></p> <p><i>Moj bolji i razumniji odnos prema djetetu</i></p>	<p>Kvalitetniji odnos i povezanost s djetetom</p>	<p>Napredak u odnosu između roditelja i djeteta (Komunikacija, suradnja, međusobna povezanost)</p>

<p>(13VL5)</p> <p><i>Uspjela sam se bolje povezati s djetetom (08DO3)</i></p> <p><i>Više druženja s djecom, povezivanje (14AN7)</i></p> <p><i>Mnogo jača povezanost između mene i nje! (28PE2)</i></p> <p><i>...te su nam se odnosi još više zblížili. (03MA6)</i></p>		
<p><i>Staviti se u djetetovu "kožu" ... (77BB22)</i></p> <p><i>... i suosjećanje s djetetom. (18DE9)</i></p> <p><i>Uživljavanje u sve što dijete prolazi (03MA6)</i></p> <p><i>Nadam se da je moje dijete "dobilo" ...suosjećajnijeg roditelja (26SA3)</i></p>	<p>Suosjećanje i empatija za dijete</p>	
<p><i>...da ga podržavam i ohrabrujem. (14MA1)</i></p> <p><i>Treba gledati djetetove vrline i hvaliti svako postignuće (2112VS)</i></p> <p><i>Majka s više...potpore na svakom koraku (C)</i></p> <p><i>da shvaća da ga roditelji...podržavaju (28AD07)</i></p> <p><i>...koja je sada još odlučnija u tome da mu bude potpora i podrška na svakom koraku (28AD03)</i></p> <p><i>Povećanje...podrške i...za njega. (01DA3)</i></p> <p><i>Podrška (23DA40C)</i></p> <p><i>Da zna da nije samo. (19C11)</i></p> <p><i>Roditelja koji ga u potpunosti...podržava (27SA3)</i></p> <p><i>...i što mu pokušavaju omogućiti sve što je moguće da počne komunicirati sa ostalim ljudima, a samim time se i što više osamostaliti u budućem životu. (14JE5)</i></p>	<p>Podrška djetetu</p>	
<p><i>Puno bolje i lakše surađujemo (02RU5)</i></p> <p><i>bolja suradnja (01RE5)</i></p> <p><i>uspjemo se dogovoriti... (26A6)</i></p>	<p>Kvalitetnija suradnja/dogovor</p>	
<p><i>Mene sada bolje razumije i misli da zna što treba činiti (10SA4)</i></p>	<p>Bolje međusobno razumijevanje</p>	

<p><i>Bolje se razumijemo i time je bolji napredak u njegovom razvoju. (24RO8)</i></p>	<p>djeteta i roditelja</p>	
<p><i>korisnije provodim vrijeme s njim. (9AN9)</i></p> <p><i>Provodimo vrijeme kvalitetnije u aktivnostima koje voli (15AN4)</i></p> <p><i>više se kvalitetno igramo (06MA8)</i></p> <p><i>Lakše mi je igrati se s djetetom i na koje stvari više trebam obratiti pozornost (08GR2)</i></p> <p><i>promijenila sam pristup (igra riječi) i to za sada funkcionira (22MA4)</i></p> <p><i>Više se igramo. (24LO7)</i></p> <p><i>Naučila sam neke nove zabavne igre koje sada igramo pa se svi još više veselimo. (30ST9)</i></p> <p><i>posvetiti mu slobodno vrijeme za druženja (20DR4)</i></p> <p><i>Igrati se sa njime, Naučiti igrati se, a ne samo th. (26MI05)</i></p> <p><i>Kvalitetnije s njim provodim vrijeme (15MA5)</i></p> <p><i>ideje o provođenju zajedničkog vremena (11RO0)</i></p> <p><i>uživamo zajedno u stvarima i aktivnostima koje dijete može raditi. (24NL08)</i></p>	<p>Kvalitetnije provođenje vremena s djetetom</p>	
<p><i>Bolja komunikacija (01RE5)</i></p> <p><i>Bolja komunikacija važna je za sve. (13MA7)</i></p> <p><i>Bolju komunikaciju (10OV0)</i></p> <p><i>aktivno slušanje...(13MA7)</i></p> <p><i>Bolja interakcija roditelja i djeteta (aktivno slušanje, ja poruke, logične posljedice) zbog polaznja radionice (09KR20)</i></p> <p><i>Naučila sam kako bolje i lakše razgovarat i objasniti djetetu neke stvari (07MA8)</i></p> <p><i>Razgovor (21SA11M)</i></p> <p><i>Bolje se razumijemo...(24RO8)</i></p> <p><i>bolju komunikaciju (22BR8)</i></p> <p><i>Poboljšanje komunikacije (13HE34)</i></p> <p><i>Što sam ja kao roditelj spoznao kvalitetniji način kako da komuniciram (12AN31)</i></p> <p><i>Komunikacija (26JM45)</i></p>	<p>Bolja komunikacija</p>	

<p><i>bolja komunikacija (09NE5)</i> <i>bolju komunikaciju (10RA03)</i> <i>bolja komunikacija (IV18)</i> <i>bolja komunikacija (TE07)</i> <i>Bolja komunikacija (30TA5)</i> <i>najkorisniji dobitak je taj da moje dijete nema više problema u komunikaciji sa mnom, puno mu je lakše (06SI6)</i> <i>Imam više strpljenja, tako je i komunikacija sa djetetom nekako lakša. (27AN2)</i> <i>Bolja komunikacija sa mnom i suprugom. (27AN2)</i> <i>bolja komunikacija (10TII)</i> <i>više komuniciramo jer primjenjujemo neke korisne savjete koje smo naučili na ovoj radionici (21KR9)</i> <i>Da je komunikacija bolja...(12LO4)</i></p>		
<p><i>Boljitak u ponašanju (16JA6)</i> <i>uspijemo se dogovoriti bez tantruma, vrištanja i udaranja (26A6)</i> <i>Činjenicu da su oba roditelja prisustvovala radionici tako da smo mnoge stvari promijenili što se već vidi na ponašanju djeteta. (18AN3T)</i> <i>Postao je... i manje agresivan (07SA4)</i> <i>Događaju se sitne promjene u ponašanju djeteta u pozitivnom smislu. (53IV07)</i> <i>Bolje ponašanje (IV18)</i> <i>Bolje ponašanje (NA17)</i> <i>Pozitivno ponašanje (21SA11M)</i> <i>Veliki napredak u...ponašanju...(17NA2)</i> <i>...i ponašanje... (12DA5)</i></p>	<p>Napredak u ponašanju djeteta</p>	<p>Napredak djeteta</p>
<p><i>Govor i..., a i sve ostalo. (12DA5)</i> <i>Najkorisno samo da mu čujem glas. (19MA0)</i> <i>...i kada progovori koju riječ (30SL6)</i> <i>Iz dana u dan vidimo napredak u govoru, komunikaciji. (28PA4)</i></p>	<p>Napredak u govoru i komunikaciji</p>	

<p><i>Što se njegovo opće stanje iz dana u dan vidljivo poboljšava. (15IN6)</i></p> <p><i>Napredak u psiho-motorici s obzirom na bolest. (21AN9)</i></p> <p><i>razvoj djeteta (13HE34)</i></p> <p><i>Kada uspije napraviti nešto novo...(30SL6)</i></p> <p><i>Uspjeh (23DR9)</i></p> <p><i>Moje dijete je u zadnja dva mjeseca izuzetno napredovalo, uz sve vježbe i terapije nekako sam mišljenja da mu je uz supruga i mene najviše pomoglo osoblje u vrtiću gdje se super prilagodio (30JA7)</i></p> <p><i>Sigurnija, stabilnija, gotovo u potpunosti riješeni problemi u prehrani (277HA6)</i></p> <p><i>Veliki napredak u razvoju,produženja boravka u vrtiću (17NA2)</i></p> <p><i>uspjeh u daljnjem procesu (11IV7)</i></p> <p><i>napredak (01MI9)</i></p> <p><i>napredak (28PE5)</i></p> <p><i>Da napreduje uz svoju terapiju i vježbe na koje ide. (an17)</i></p> <p><i>velike promjene, iako spore, ali vidljive (25DA1)</i></p> <p><i>Počeo je učiti bit strpljiv (06MO12T)</i></p> <p><i>Manje je frustrirano...(06BI2)</i></p> <p><i>...i ojačao upornost. (23AN7)</i></p> <p><i>Postao je smireniji...(07SA4)</i></p> <p><i>Počeo je biti malo (nama roditeljima u tom slučaju puno) koncentriranijim u dosta segmenata. (07TO5)</i></p>	<p>Razni oblici napredovanja kod djeteta (vezano uz teškoće i općeniti napredak u fizičkom i psihičkom razvoju)</p>	
<p><i>Postao je...zadovoljniji (07SA4)</i></p> <p><i>zadovoljnije dijete (10OV0)</i></p> <p><i>Dijete je puno zadovoljnije...(04SA5)</i></p>	<p>Zadovoljnije dijete</p>	

<p><i>Da mi je sretniji (28AD07)</i></p> <p><i>Sreća (13NA8)</i></p> <p><i>Sreća (11DO34)</i></p> <p><i>Puno više ga razumijem i uspijevam shvatiti, on je puno sretniji zbog toga (02DA3)</i></p>	<p>Sretnije dijete</p>	
<p><i>Da nema straha biti među djecom koja pričaju. (16KA00)</i></p> <p><i>Da se oslobodio nekih svojih strahova. (11AN11)</i></p> <p><i>...ne pokazuje više strah jer ne zna da li je pogriješio. (04RA5)</i></p>	<p>Smanjenje straha kod djeteta</p>	
<p><i>sigurnost na kojoj radimo nekako se povećava. (24SNJ2)</i></p> <p><i>aktivno slušanje čine ga sigurnijim, jača mu samopouzdanje (13MA7)</i></p> <p><i>Smatram da je moje dijete na pravom mjestu, tamo gdje se osjeća najsigurnije (14EN02)...on je sigurniji...(04RA5)</i></p> <p><i>povjerenje da može sama (18MA3)</i></p> <p><i>Njegov ponos na samog sebe (03KA06)</i></p>	<p>Veća sigurnost i samopouzdanje djeteta</p>	
<p><i>Sve što je pozitivno utjecalo na mene vjerojatno će pozitivno djelovati na dijete. (01AL0)</i></p> <p><i>Pomoć meni je pomoć njima (07RE14)</i></p> <p><i>Da prilagodbom očekivanja mogu promijeniti atmosferu u obitelji (21ŠM08)</i></p> <p><i>Nema neki direktni dobitak, ali indirektno u svakom slučaju to što kad sam ja opuštenija to utječe na dijete, a nakon radionice bih se osjećala opuštenije (01JU7)</i></p> <p><i>Da bi moje dijete u datom trenutku bilo što više smireno, moram i ja biti. (13KA1)</i></p> <p><i>Ja sam se dodatno razvila što i njemu pomaže da ga bolje razumijem (17NI4)</i></p> <p><i>Dobro mami - dobro djeci!!!! (11JE0)</i></p> <p><i>...manje frustracije=sretnije dijete. (07MI3)</i></p>	<p>Prijenos pozitivnog utjecaja radionica s roditelja na dijete</p>	<p>Posredna dobit za dijete od roditeljskog sudjelovanja u programu</p>

<p><i>Svjesnije radim na sebi, a od toga će dijete imati koristi (16SA0)</i></p> <p><i>Moje strpljenje = njegov napredak (19LA4)</i></p> <p><i>Kada mama ima vremena za sebe (a to je imala kroz ovu radionicu), onda je i odnos prema djetetu opušteniji i lakši (09VI5)</i></p> <p><i>Stvari koje sam naučila na radionicama primjenjivat ću na njemu da bi se bolje razvijao i bio sretniji. (28KA9)</i></p> <p><i>Što ću vjerojatno primjenjujući ono što sam tu čuo i usvojio pokušati i primijeniti (02RU10)</i></p> <p><i>Iskustva sa radionice, te stečena znanja i informacije direktno utiču na moj pristup djetetu (03FI4)</i></p> <p><i>...iskustava, podrške koju mogu prenijeti na dijete (Lavica)</i></p> <p><i>Moja balansiranoost i stabilnost koja da više mogućnosti i za dijete (08OK4)</i></p>		
<p><i>Odmoran roditelj- zadovoljno dijete (21JE2)</i></p> <p><i>Što sretnija mama, sretnije i dijete. (11VE7)</i></p> <p><i>Smatram da je najvažnije za svako dijete pa i ono s razvojnou teškoćom da bude sretno, a sretno može biti jedino ako je i roditelj sretan što uključuje mnoge aspekte. (04SO8)</i></p> <p><i>Kako sam sretnija i zadovoljnija tako je i on sretniji i suradljiviji, poslušniji.. (07MA09)</i></p> <p><i>Sretna mama - sretno dijete (05OZ7)</i></p> <p><i>Stabilniji roditelji -> sretnije dijete :-) (01AN9)</i></p>	<p>Dijete je zadovoljno jer je roditelj zadovoljniji</p>	
<p><i>Svaka nova informacija, osoba, emocija i trenutak za mene i moje dijete znači puno. (26LT05)</i></p> <p><i>Potporu za pomoć svom djetetu. (A)</i></p> <p><i>Program koji mu u datom trenutku puno značio (A)</i></p>	<p>Sudjelovanje u programu = podrška za roditelja i dijete</p>	
<p><i>Sve novo doživljeno i spoznato pokušati primijeniti u odnosu sa svojim djetetom radi što</i></p>	<p>Primjena znanja i</p>	

<p><i>boljeg i kvalitetnijeg odnosa (28SL6)</i></p> <p><i>Za njega je dobitak to da primjenjujem sve ovo što sam naučila (04RA0)</i></p> <p><i>Pokušati što više toga primijeniti i raditi s djetetom (10IV7)</i></p> <p><i>Spoznaja o nekim procesima koji se odvijaju u interakciji s djecom i njihova primjena za boljitak djeteta (22KR4)</i></p> <p><i>To što sam uspjela vidjeti neke stvari i primijeniti ih na svome djetetu (09BL4)</i></p> <p><i>Primjenjujem naučeno na radionici (27AN1)</i></p> <p><i>Kao roditelj primjenjujem naučeno (20ZV2)</i></p> <p><i>da ću moći primijeniti nova znanja (22VL2)</i></p> <p><i>...i upotrijebiti ono što sam naučila u ovoj radionici. (AN22)</i></p> <p><i>Što ću pokušati primijeniti postupke i korake kroz koje smo prošli na radionicama i tako poboljšati naše funkcioniranje. (O5NI2)</i></p> <p><i>...primjenjujemo neke korisne savjete koje smo naučili na ovoj radionici (21KR9)</i></p>	<p>spoznaja stečenih sudjelovanjem na radionicama</p>	
<p><i>Svaki savjet dobar koji smo dobili (D)</i></p> <p><i>Dobre savjete koje sam razmijenio (30REM)</i></p> <p><i>Dobila sam puno savjeta kako reagirati u raznim situacijama. (17MA5)</i></p> <p><i>Dobri savjeti za razne situacije. (25MA5)</i></p> <p><i>Puno dobrih savjeta za odgoj i rad sa svojim djetetom (23NI2)</i></p> <p><i>Puno savjeta kako komunicirati s djetetom, kako reagirati na djetetova nepoželjna ponašanja, zbog čega se javljaju i kako djetetu pomoći da se osjeća bolje. (22DU7)</i></p>	<p>Razmjena savjeta</p>	
<p><i>opuštenija atmosfera doma. (13MI7)</i></p> <p><i>...bolja atmosfera u obitelji. (19JE8)</i></p> <p><i>smireniji odnosi u obitelji (24SNJ2)</i></p> <p><i>bolji odnosi (10TII)</i></p>	<p>Skladniji odnosi na razini obitelji</p>	<p>Dobitak od obiteljske uskladenosti</p>

<p><i>Roditelji su mu "u istom timu" skladniji, te on puno više dobiva time. (06KR97)</i></p>		
<p><i>Roditelji su mu "u istom timu" skladniji, te on puno više dobiva time. (06KR97)</i> <i>Činjenicu da su oba roditelja prisustvovala radionici tako da smo mnoge stvari promijenili što se već vidi na ponašanju djeteta. (18AN3T)</i></p>	<p>Veća usklađenost u djelovanju roditelja (zbog zajedničkog sudjelovanja u programu)</p>	
<p><i>Što ide kod psihologa (14AN2)</i> <i>Što ima tetu Ivanu (08NA9)</i> <i>Moje dijete je u zadnja dva mjeseca izuzetno napredovalo, uz sve vježbe i terapije nekako sam mišljenja da mu je uz supruga i mene najviše pomoglo osoblje u vrtiću gdje se super prilagodio (30JA7)</i> <i>Svakodnevnu mogućnost stručnog rada. (28PA4)</i> <i>Saznanje da dijete ima problem koji treba rješavati s tetama koje smo uspjeli angažirati da nam pomognu oko toga (01AN9)</i> <i>Provođenje vremena sa stručnjacima logopedima i rehabilitatorima. (01AN9)</i> <i>Ima tete za odgajateljke na koje sam ponosna, prekrasne su i jako sam sretna što je u ovom vrtiću (27KA6)</i> <i>Veliki dar da moje dijete ide u ovaj kolektiv. Pravi tim velikih stručnjaka. (25SA8)</i> <i>što imamo priliku pohađati različite terapije (SRP2018)</i> <i>Da postoje instance koji se mogu obratiti (dobila sam kontakte psihologa) (ATA2017)</i> <i>odlaskom na vježbe može se mnogo toga postići (22G09)</i></p>	<p>Podrška stručnjaka</p>	<p>Ostvarena formalna podrška (podrška stručnjaka i pristup različitim institucijama)</p>
<p><i>Pronalaženje stručnjaka, uclanjivanje u udrugu Autizam Istra. (20MA4)</i> <i>Uključenje kod logopeda i te se nadam i u vrtić "Podravsko sunce" (11KA7)</i></p>	<p>Ostvareno pravo na novi oblik formalne podrške</p>	

<i>Upis u redovan vrtić (23AN9)</i>		
<i>Napokon sam došao u vrtić (17SA5)</i>		
<i>Na radionici veselje i socijalizacija (9ja2m)</i>	Mogućnost socijalizacije (op.a; u okviru organiziranih radionica za djecu za vrijeme trajanja radionica za roditelje)	Dobivena mogućnost boravka u poticajnoj okolini
<i>Prijatelje slične njemu. (02AU8)</i>		
<i>Socijalizacija u društvo (22ZO0)</i>		
<i>Stjecanje novih prijatelja. (08AN7)</i>		
<i>Druženje s novostečenim prijateljima (24SNJ2)</i>		
<i>Upoznavanje novih prijatelja (03DI6)</i>		
<i>Dobio je priliku socijalizacije s drugom djecom (07AD18)</i>		
<i>Mogućnost integracije sa drugom djecom. (31HE4)</i>		
<i>Najkorisnije smatram poboljšanje socijalizacije i interes za drugu djecu (12KR2)</i>		
<i>veća mogućnost socijalizacije sa svojim vršnjacima (voditelji radionice) (17NA2)</i>		
<i>susret sa drugom djecom (20TA9)</i>		
<i>boravak sa djecom urednog razvoja (23AN9)</i>		
<i>Igra. (11SA6)</i>	Igra i druženje (op.a; tijekom radionica za djecu organiziranih u vrijeme trajanja radionica za roditelje)	
<i>Što je išao na radionicu s drugom djecom i sada se više igra i u vrtiću. (10CE1)</i>		
<i>Dobio je više igre (02BO3)</i>		
<i>Još igre za sebe (19NA33)</i>		
<i>Više igranja (250878)</i>		
<i>Da se druži i igra (06NA4)</i>		
<i>druženje s bivšim tetama iz vrtića (03DI6)</i>		
<i>igra (13NA8)</i>		
<i>Igra (12ŽE7)</i>		
<i>Igra (11DO34)</i>		
<i>Više igre (28ŽE7)</i>		
<i>puno vremena i želje za igru (17NA8)</i>		

<i>Igra. (11VE7)</i>		
<i>Da je u okruženju ljudi koji je razumiju. (26MA1)</i>	Okolina koja razumije i podržava dijete	
<i>Razumijevanje okoline (16IR3)</i>		
<i>Pozitivna, ohrabrujuća okolina i potpora! (19SA2)</i>		
<i>Osvještavanje prepreka na koje mogu naići (28PA4)</i>	–	Nesvrstano
<i>mentalno zdrav (21JE3)</i>		
<i>pohađanje radionice (26DA7)</i>		
<i>Način/postupak terapije uz igru (23AN2)</i>		
<i>nove prilike (04AD4)</i>		
<i>proširenje vidika (312D3)</i>		
<i>Želja za učenjem. (11SA4)</i>		
<i>Susretanje s novim situacijama i prihvaćanje istih. (11SA4)</i>		
<i>Da ima majku koja brine o sebi (03AL7)</i>		
<i>Biti aktivna u zajednici i promicati mjesto njegovim potrebama, poticati društvo na akciju (17KA2)</i>		
<i>...mama koja više razumije kaos oko sebe...(16la3m)</i>		